

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YOKSUL YANLI TURİZMİN SÜRDÜRÜLEBİLİR
KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bilgenaz AKBAŞ

2501160877

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. Mithat Zeki DİNÇER

İSTANBUL– 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : BİLGENAZ AKBAŞ Numarası : 2501160877
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : TURİZM İŞLETMECİLİĞİ Danışmanı : PROF. DR. MİTHAT ZEKİ DİNÇER
Tez Savunma Tarihi : 30.09.2019 Saati : 13.30
Tez Başlığı : YOKSUL YANLI TURİZMİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR
TURİZM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / QYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. MİTHAT ZEKİ DİNÇER		Kabul
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜL YILMAZ		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ SUNA MUĞAN ERTUĞRAL		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. GÜREL ÇETİN		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ EMRE BAHAR		

ÖZ

YOKSUL YANLI TURİZMİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

BİLGENAZ AKBAŞ

Turizm sektörü, oluşturduğu ekonomik ve sosyal faydalar ile ülkeler için önemli bir konumdadır. Gelişmekte ve gelişmemiş olan ülkelerde bir sorun olan yoksulluk problemi turizmin sağladığı ekonomik faydalar ile çözülebilir. Çözüm sağlanırken mevcut turistik değerlerin ve çevrenin de sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu çalışmada turizm sektörünün yoksullukla mücadelede bir araç olarak kullanılması ve yoksul yanı turizmin sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizme olan etkisi incelenmiştir. Çalışmada nicel yöntemin araştırma tekniklerinden biri olan anket tekniği uygulanmış ve Muğla ilinin Köyceğiz ilçesinde yaşayan yerel halktan 186 katılımcı Sürdürülebilir Turizm Tutum Anketi (SUS-TAS) ‘nin yapılması ile çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmanın yoksul yanlı turizm, sürdürülebilir kalkınma ve turizm hakkındaki literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksul Yanlı Turizm, Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Turizm

ABSTRACT

THE IMPACT OF POOR TOURISM ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SUSTAINABLE TOURISM

BİLGENAZ AKBAŞ

The tourism sector has an important position for the countries with its economic and social benefits. The problem of poverty, which is a problem in developing and undeveloped countries, can be solved by the economic benefits of tourism. While providing a solution, it is necessary to ensure the sustainability of the existing touristic values and the environment. In this study, the use of the tourism sector as a tool to struggle poverty and the effect of poor tourism on sustainable development and sustainable tourism are examined. In this study, one of the research techniques of quantitative method, survey technique was applied and 186 participants from Köyceğiz district of Muğla province were included in the study by conducting Sustainable Tourism Attitude Scale (SUS-TAS). The study is expected to contribute to the literature on poor tourism, sustainable development and tourism.

Keywords: Poverty, Pro-poor Tourism, Sustainable Development, Sustainable Tourism

ÖNSÖZ

Turizm sektörü dünya genelinde ülkeler için önemli bir gelir kaynağıdır ve her geçen gün büyümeye devam etmektedir. Sektörün gelir yaratma şekillerinden biri ülkeye döviz getirmesi, diğeri de istihdam olanakları yaratmasıdır. Turizmin yarattığı faydalardan en iyi şekilde yararlanabilmek için de turizmde sürdürülebilirliği sağlamak gerekmektedir. Turizm sektörü özellikle işsizlik ve yoksulluk oranının yüksek olduğu az gelişmiş ülkeler için sürdürülebilir gelişmeyi ve büyümeyi sağlayabilecek bir sektördür. Turizm sektörü ekonomik anlamda büyümeye katkı sağlayacağı gibi ülkelerin sosyo-ekonomik olarak kalkınmasına da katkıda bulunur. Az gelişmiş, gelişmekte olan ya da gelişmiş ülkelerde turizmde sürdürülebilirliği sağlamak, kalkınmanın da sürdürülebilir olmasında etkili olacaktır.

Bu çalışmada sürdürülebilir turizm yönetimi ile ilgili bir uygulama olan yoksul yanlı turizm, yoksul yanlı büyüme, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm kavramları incelenmiş, özellikle uluslararası örgütlerin sürdürülebilirlik tanımları, hedefleri ve stratejileri ve bunların turizm ile bağlantısı açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında Muğla ilinin Köyceğiz ilçesinde, ilçede yaşayan insanların sürdürülebilir turizme bakış açısını ölçmek için Sürdürülebilir Turizm Tutum Anketi yapılmıştır.

Bu çalışmanın plan ve hazırlık aşamalarında bana yol gösteren, danışmanım Prof. Dr. Mithat Zeki Dinçer ve Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Başkanı hocam Prof. Dr. Füsun İstanbullu Dinçer'e, desteklerini benden esirgemeyen arkadaşlarım M. Deniz Tunalılı'ya, Burak Taştumur ve Seca Toker'e ve iş arkadaşlarıma, çalışma sürecinde ve bu süreçte karşılaştığım her zorlukta maddi manevi bana destek olan başta annem ve babam olmak üzere tüm aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, Eylül 2019

Bilgenaz Akbaş

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSUL YANLI TURİZM, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÜZERİNE GENEL KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. YOKSUL YANLI TURİZM (YYT) KAVRAMI	4
1.1.1. Yoksulluk ve Yoksul Yanlı Büyüme	8
1.1.2. Yoksul Yanlı Turizm ve Yoksulluk Arasındaki İlişki	13
1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA	20
1.2.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları	32
1.2.2. Sürdürülebilir Turizm Kavramı	34
1.2.2.1. Sosyo-Ekonomik Sürdürülebilirlik ve Turizm İlişkisi	40
1.2.2.2. Çevresel Sürdürülebilirlik ve Turizm İlişkisi.....	41
1.2.2.3. Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik ve Turizm İlişkisi	42
1.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE TURİZM	43
1.3.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Unsurları	44
1.3.2. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	45
1.4. TÜRKİYE’DE YOKSUL YANLI TURİZM, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM.....	47
1.4.1. Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Turizm	52
1.4.2. Türkiye’de Yoksul Yanlı Turizm	57

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA YOKSUL YANLI TURİZM UYGULAMALARI

2.1. GELİŞMİŞ ÜLKE UYGULAMASI – İSKOÇYA GLASGOW GOVAN ÖRNEĞİ.....	58
2.2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE UYGULAMALARI – HİNDİSTAN VE ROMANYA ÖRNEĞİ VE KARŞILAŞTIRILMASI	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM TUTUM ÖLÇEĞİ - KÖYCEĞİZ ÖRNEĞİ

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	63
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	64
3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI.....	66
3.4. VERİ ANALİZİ VE BULGULAR	67
3.4.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans Tabloları	67
3.4.2. Faktör Analizi ve Boyutların Güvenilirliği.....	73
3.4.3. Normal Dağılım Testi	78
3.4.4. Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği Gruplar Arası Farklılıklar.....	80
3.4.5. Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları için Gruplar Arası Farklılıklar	86
3.4.6. Bulguların Genel Değerlendirmesi	94
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	103
EKLER.....	113

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yoksul Yanlı Turizmin (YYT) Özellikleri	6
Tablo 2. Yoksul Yanlı Turizm (YYT) Stratejileri.....	14
Tablo 3. Yoksulların Turizm İşletmelerine Ekonomik Katılımını Arttırmaya Yönelik Eylemler	15
Tablo 4. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	30
Tablo 5. Sürdürülebilir Turizmin Yarattığı Fırsatlar	36
Tablo 6. Sürdürülebilir Turizm Boyut ve Alt Boyutlarının 12 Amaçla İlişkilendirmesi	37
Tablo 7. Sürdürülebilir Turizmin Genel İlkeleri	38
Tablo 8. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri.....	39
Tablo 9. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Gerekli Unsurlar	44
Tablo 10. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Turizm.....	45
Tablo 11. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	67
Tablo 12. Katılımcıların Yaş Göre Dağılımı	67
Tablo 13. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	68
Tablo 14. Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı	68
Tablo 15. Katılımcıların Bölgedeki İkamet Sürelerine Göre Dağılımları	69
Tablo 16. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Dağılımları	69
Tablo 17. Katılımcıların Gelir Durumlarına (Aylık) Göre Dağılımı.....	70
Tablo 18. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	70
Tablo 19. İfadelere İlişkin Bulgular	71
Tablo 20. Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett Testi Sonuçları	74
Tablo 21. Toplam Açıklanan Varyans	74
Tablo 22. Döndürülmüş Faktör Yükleri Matrisi	75
Tablo 23. Alt Boyutların Güvenilirlik Değerleri.....	78
Tablo 24. Normal Dağılım Testi	78
Tablo 25. Tanımlayıcı İstatistikler	79
Tablo 26. Cinsiyet x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği.....	80
Tablo 27. Cinsiyet Değişkeninin Mann-Whitney U ve Wilcoxon Testi	80
Tablo 28. Yaş x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği	81
Tablo 29. Yaş Değişkeninin Kruskal Wallis Testi	81
Tablo 30. Eğitim x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği	82
Tablo 31. Eğitim Durumu Değişkeninin Kruskal Wallis Testi	82
Tablo 32. Meslek x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği	82
Tablo 33. Meslek Değişkeninin Kruskal Wallis Testi.....	83
Tablo 34. Bölgedeki İkamet Süresi x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği.....	83
Tablo 35. Bölgedeki İkamet Süresinin Kruskal Wallis Testi	84
Tablo 36. Çalışma Şekli x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği	84
Tablo 37. Çalışma Şekli Değişkeninin Kruskal Wallis Testi	84
Tablo 38. Gelir Durumu x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği.....	85
Tablo 39. Gelir Durumu Değişkeninin Kruskal Wallis Testi	85
Tablo 40. Cinsiyet ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar	86
Tablo 41. Cinsiyet ve Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	86
Tablo 42. Mann Whitney U ve Wilcoxon Testi	87
Tablo 43. Yaş ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar.....	87

Tablo 44. Yaş ve Çevresel Sürdürülebilirlik, Uzun Dönem Planlama, Toplum Katılımını Maksimize Etme	88
Tablo 45. Yaşa Göre Çevresel Sürdürülebilirlik, Uzun Dönem Planlama ve Toplum Katılımını Maksimize Etmenin Kruskal Wallis Testi	88
Tablo 46. Eğitim ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar	89
Tablo 47. Eğitim ve Algılanan Sosyal Maliyetler	89
Tablo 48. Eğitim Gruplarına Göre Algılanan Sosyal Maliyetlerin Kruskal Wallis Testi	90
Tablo 49. Meslek ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar	90
Tablo 50. Bölgedeki İkamet Süresi ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar	90
Tablo 51. Çalışma Şekli ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar.....	91
Tablo 52. Çalışma Şekli ve Çevresel Sürdürülebilirlik, Uzun Dönem Planlama, Algılanan Ekonomik Yararlar, Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama, Toplum Katılımını Maksimize Etme, Toplum Merkezli Ekonomi.....	91
Tablo 53. Çalışma Şekli Grubunun Kruskal Wallis Testi	93
Tablo 54. Gelir Durumu ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dünyada Günde 1,25 Dolardan Daha Az Ücretle Geçinen Kişi Sayısı (Milyon)	10
Şekil 2. 2018 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksine Göre Yoksulluğun Kıtalaraya Göre Dağılımı	11
Şekil 3. Turizm, Ekonomik Büyüme ve Yoksulluğun Azaltılması	17
Şekil 4. Turizm Sektörünün İstihdama Toplam Katkısı (Dünya Geneli, Milyon).....	18
Şekil 5. Turizm Sektörünün İstihdama Doğrudan Katkısı (Dünya Geneli, Milyon)	19
Şekil 6. Kitle Turizmi, Gönüllü Turizm, Yoksul Yanlı Turizm, Hindistan ve Romanya Arasındaki Etkilerin Değerlendirilmesi	61
Şekil 7. Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğinin Normal Dağılım Histogramı	79

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GYSİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
OAS	: Organization of American States (Amerikan Devletleri Örgütü)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı)
OPHI	: Oxford Poverty and Human Development Initiative (Yoksulluk ve İnsani Gelişme Girişimi)
ST	: Sürdürülebilir Turizm
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUSTAS	: Sustainable Tourism Attitude Scale (Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği)
TUSAP	: Turizm Sektörü Ana Planı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜROB	: Türkiye Otelciler Birliği
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNEP	: The United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
UNWTO	: United Nations World Tourism Organization (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
WCED	: World Commission on Environment and Development (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu)
WTO	: World Tourism Organization (Dünya Turizm Örgütü)
YYT	: Yoksul Yanlı Turizm

GİRİŞ

Yoksul yanlı turizm (YYT), sürdürülebilir turizm yönetimi ile ilgili uygulama modellerinden biri olarak turizmde sürdürülebilirliği sağlamak yolunda bir araçtır. YYT, sadece sürdürülebilir turizm bağlamında değerlendirilemediği gibi turizmin bir çeşidi olarak da düşünülmemelidir. Yoksul yanlı turizm aynı zamanda yoksul insanların turist olarak turizm faaliyetlerine katılmaları anlamına da gelmemektedir. Bölgesel anlamda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için, bölgeyi sosyo-ekonomik olarak kalkındıracak olan araçların da sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu çalışmanın araştırdığı konulardan biri olan sürdürülebilir turizm, gelişmiş olduğu bölgede sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada araç olabilecek bir sektördür. Yoksul yanlı turizm ise sürdürülebilir turizm kavramı içerisinde, sürdürülebilir turizmi sağlamaya yönelik modellerden biridir ve bu çalışmada yoksul yanlı turizm ile sürdürülebilir turizmin ortak noktalarının üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bu ortak noktalar ise sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde turizmin rolünde, özellikle yoksullukla mücadele, ülkeler içi ve ülkeler arası eşitsizliği azaltmak ve sosyo-ekonomik kazanımlarda karşımıza çıkmaktadır. Turizm sektörü yapısı gereği emek-yoğun bir sektör olduğu için az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde istihdamı alanı oluşturan bir sektördür. Bir bölgede turizm sektörünün gelişmesi bölgedeki yoksulluğun ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve bölge kalkının ekonomik anlamda olduğu kadar sosyal yaşam anlamında da fayda elde etmesine katkıda bulunur. Bir bölgedeki yoksulluğun azaltılmasında bir araç olarak uygulamaya konabilecek olan yoksul yanlı turizm bölgelerin / ülkelerin kalkınmasında gerekli olan geliri sağlama, kırsal olarak tabir edilen bölgelerde istihdamı arttırma ve bunlara bağlı olarak yoksulluğun azaltılmasında önemli bir araçtır.

Bu çalışma için araştırma yapılmış olan Muğla ilinin Köyceğiz ilçesi turizm potansiyeli yüksek olan fakat birincil geçim kaynağı tarım sektörü olan kırsal bir bölge olarak yoksul yanlı turizm stratejilerinin uygulanabilmesi için uygun bir bölgedir. Bu çalışmada, Köyceğiz’de yaşayan yerel halkın sürdürülebilir turizme

bakış açısını ve sürdürülebilir turizmin yönetim modellerinden biri olan yoksul yanlı turizmi değerlendirmek için Sürdürülebilir Turizm Tutum Anketi (SUS-TAS) yapılmıştır. Ankette hem sürdürülebilirlik ile ilgili hem de turizmin sosyo-ekonomik faydalarını ölçmeye yarayan sorular bulunmaktadır. Anketten elde edilen bulgular sonucunda halkın sürdürülebilir turizm ve yoksul yanlı turizm ile ilgili farkındalığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bir bölgedeki hem planlayıcıların hem de yerel halkın sürdürülebilir turizm ve yoksul yanlı turizm farkındalığı, bölgesel olarak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ve turizmden zarar görmeden fayda elde edilmesinde önemli bir noktadır. Bir bölgenin ya da ülkenin kalkınmasının sürdürülebilir olması için hem ekonomiye hem çevreye hem de sosyal hayata ayrı ayrı önem verilmesi gerekmektedir çünkü bu öğelerden herhangi birinde bir sorun olursa bu sürdürülebilir kalkınmanın gelişimi direkt olarak etkileyecektir. Sürdürülebilir kalkınma bu üç etmenin kesişim noktasında bulunmaktadır ve etkin bir sürdürülebilir kalkınma planı için de bu üç etmen bir arada değerlendirilmeli ve planlanmalıdır. Sürdürülebilir turizm ise hem ekonomik hem sosyo-kültürel hem de çevresel etkisi ile sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında etkili bir rol oynamaktadır. Bu döngü içerisinde yoksul yanlı turizm ise turizmde sürdürülebilirliği sağlama adımlarında uygulamaya konulabilecek bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka deyişle, sosyo-ekonomik olarak geri kalmış bir bölgede uygulanacak yoksul yanlı turizm stratejileri ile turizmde sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik bir adım atılacak ve sonrasında turizmde sürdürülebilirlik sağlanabildiği takdirde bölgesel olarak sürdürülebilir kalkınma sağlanabilecektir. Turizm sektörü, daha önce bahsedildiği üzere, turizm faaliyetlerinin yapıldığı bölgenin gelişmişliği fark etmeksizin bölge halkına hem ekonomik hem de sosyal anlamda fayda sağlayan bir sektördür. Bu noktada mühim olan turizm faaliyetlerinden elde edilen yararı maksimize etmektir.

Turizmden elde edilecek faydalar konusunda en önemli noktalardan biri de bir bölgede turizmin gelişim sürecinde oluşabilecek olumsuz etkileri en aza indirgeyecek stratejileri uygulayabilmektir. Turizm sektörünün yapısı gereği ülkelere / bölgelere net faydalar sağlasa da bölgede yaşanan fiyat artışları, sosyo-kültürel bozulmalar gibi olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bunun yanında turizmde

sürdürülebilirliği sağlamak için çevresel sürdürülebilirliği göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik turizm içerisinde en önemli sürdürülebilirlik alt başlıklarından biridir çünkü turizm arzını oluşturan en önemli kaynaklardan biri doğal zenginliklerdir.

Bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde, temel kavramlar ve açıklamalara yer verilmiştir ve yoksul yanlı turizm, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm kavramları açıklanmıştır. Bölüm içerisinde turizmin yoksulluğu azaltıcı etkisi, sürdürülebilirlik kavramının tarihsel gelişimi, Türkiye’de yapılmış yoksul yanlı turizm araştırmalarına ve sürdürülebilirlikle ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve bu hedeflerin yoksulluğu azaltıcı etkisi turizm bağlamında değerlendirilmiştir. İkinci bölümde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksul yanlı turizm uygulamalarına ve bu uygulamaların sonuçlarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümünde ise araştırmanın veri toplama aracı olan SUS-TAS ölçeği hakkında bilgiler ve yapılan anket sonrasında elde edilen bulgulara yer verilmiş olup, bölümün son kısmında bulguların genel değerlendirilmesi yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise bulguların genel değerlendirmesinden çıkan sonuçlar yoksul yanlı turizm, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında değerlendirilerek üç bölümün genel değerlendirilmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSUL YANLI TURİZM, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ÜZERİNE GENEL KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yoksul Yanlı Turizm (YYT) Kavramı

Dünya genelinde turizm sektöründe 2010'lu yıllara kadar bir milyarı aşan turist sayısına ve bir trilyondan fazla gelire ulaşılmıştır. Bu sayede turizm sektörü, küresel ekonominin en büyük sektörlerinin başında gelmektedir. (Tuna, 2012:5-6). Turizm sektörü, iyi bir şekilde planlanırsa gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik gelişimlerine de katkı sağlayarak bu ülkeleri gelişmiş ülkeler kategorisine yükseltecek bir itici güç olabilir (age., 2012:4). Turizmin bu itici güç olma özelliğinden de anlaşılmaktadır ki turizm sadece ekonomik anlamda değil sosyo-kültürel etkisi ile de değerlendirilmelidir.

Turizm sektöründe, devletler ve kurumsal bağışçılar genel olarak özel sektörün yatırımlarını, makroekonomik anlamda büyümeyi ve döviz kazancını teşvik etmeyi amaçlamıştır. Bağışçı destekli turizm ana planları, altyapı oluşturma, özel sektör yatırımlarını desteklemeye ve uluslararası turistleri çekmeye odaklıdır. Yatırımcılar ise genellikle kârları yurt dışında veya büyükşehir merkezlerine geri verilen beynelmil şirketler ve bazı yerel şirketlerdir. Yatırımcıların yerel ekonomi ile bağlantılar ise olası istihdam istisnası dışında genellikle zayıf kalmaktadır (Ashley vd., 2000:1). Ulusal hükümetler ve bağışçıların turizm sektörüne ilişkin amaçları, turizm sektörünü yoksulluk oranı yüksek ülkeler için eşitsizliği ve yoksulluk oranını daha da arttıran bir sektör olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur. Buna karşın, günümüzde turizm sektörünün farklı sosyo-ekonomik gruplara göre şekillenebiliyor olması sayesinde turizm sektörü, toplumun farklı kesimlerine de olanaklar sağlayabilen bir sektör haline gelmiştir. Turizm sektörü, yaşadığı bu değişim sayesinde özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için kalkınmayı desteklemede önemli bir sektör haline gelmesiyle birlikte yoksulluk ile savaşmak

için de önemli bir vasıta olmuştur. Turizm ve yoksulluk arasındaki ilişki son yarım yüzyılda akademik çevre içinde tartışılmaya başlanmıştır.

Turizmin, 1950’li yıllarda üçüncü dünya ülkelerine döviz girişi sağlaması, turizmin bir modernleşme stratejisi olarak kabul edilmesine sebep olmuştur. 1990’lı yıllara kadar ise sosyal bilimciler, turizmin yoksul ve dezavantajlı gruplara ne gibi imkanlar sunabileceğini incelemişlerdir. Bu dönemden sonra da turizmin yoksulluğu azaltmada etkili bir araç olduğuna vurgu yapılmaya başlanmıştır (Sarıkamış ve Bahar, 2013:43). Başka bir deyişle, yoksul yanlı turizm (ing. Pro-poor Tourism) 1990’lı yıllarda, gelişmiş sektörlerin yoksulluğu azaltmaya odaklanması ile ilişkili olarak ortaya çıkmıştır ve bu konuda ilk çalışma Güney Afrika’da İngiltere destekli olarak sürdürülebilir geçimin turizmle sağlanması olarak yapılmıştır (a.g.e., 2013:50).

Günümüzde turizm, uluslararası ticarete en önemli sektörlerden biri ve gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) için ana zenginlik kaynaklarından biridir. Turizm, istihdam, yoksulluğun ortadan kaldırılması, cinsiyet eşitliği, doğal ve kültürel mirasın korunması ve tanıtılması anlamına gelir (World Tourism Organization, 2013:8). Yoksul yanlı turizm (YYT) ise yoksul insanlar için net faydaların artmasına olanak sağlayan turizm olarak tanımlanabilir; YYT, turizmin belirli bir ürünü ya da bir sektör değil, turizm endüstrisinin gelişimi ve yönetimine yönelik bir yaklaşımdır (Ashley vd., 2001b:2). Yoksul yanlı turizm, sektörün toplam boyutunu geliştirmekten çok sektör içinde yoksullara fırsatların açılmasını savunur, bir başka deyişle pastayı büyütmek yerine dağıtmayı amaçlar (Sarıkamış ve Bahar, 2013:52). Yoksul yanlı turizm yaklaşımının genel olarak ilkeleri şöyledir (Chok, Machbet ve Warren, 2007’den aktaran Sarıkamış ve Bahar, 2014:52):

- **Katılım:** Yoksul insanlar turizm kararlarına katılmalıdırlar.
- **Bütünsel Geçim Yaklaşımı:** Yoksullukla ilgili olarak geçim aralığının (yoksulluk sınırının kısa ve uzun dönemde ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri dikkate alarak belirlenmesidir.
- **Denge Yaklaşımı:** Yoksulluğun azaltılması için gerekli faaliyetlerin mikro ve makro şekilde çeşitlendirilmesidir. Turizm sistemindeki bağlantılar hayati önem taşımaktadır ve bu bağlamda turizmi tamamlayıcı ürünler ve sektörlerin

(örneğin: ulaştırma ve pazarlama) yoksul odaklı girişimleri desteklemesi gerekmektedir.

- **Geniş Uygulama:** Yoksul odaklı turizm yaklaşımı her turizm alanı için uygulanabilmesine rağmen alanlar içinde stratejiler çeşitlilik göstermektedir (örneğin kitle turizmi ve yaban hayatı turizmi arasında olduğu gibi).
- **Dağıtım:** Yoksul odaklı turizm yaklaşımının teşvik edilmesi için fayda-maliyet analizlerinin yapılması gerekliliğidir.
- **Esneklik:** Katı Proje (Detaylı Projeler, Basmakalıp Projeler) yaklaşımıyla yoksullar için yararı maksimize etmek mümkün değildir. Çok çeşitli durumlar bulunmaktadır. Kalkınmanın hızı ve ölçeğine adaptasyon gerekmektedir. Bu bağlamda uygun stratejileri geliştirmek ve esnek projeler yapmak gerekmektedir.
- **Ticari Gerçekçilik:** Yoksul odaklı stratejiler ticari hayat içerisindeki kısıtlar çerçevesinde çalışmalıdır.
- **Çapraz Disiplin Öğrenme:** Tecrübelerden öğrenme temeldir. Bunun yanında yoksul odaklı turizm yaklaşımı stratejilerinin, yoksulluk analizi, çevresel yönetim, iyi yönetim ve küçük işletme geliştirme derslerine de ihtiyacı vardır.

Yoksul yanlı turizmin ilkeleri, yoksulları turizm sektörüne dahil etmek için stratejiler geliştirme ve yoksulların bu sektöre giriş engellerini ortadan kaldırmak için alınacak önlemlerin belirlenmesinde bir temel teşkil etmiştir. Yoksul insanlar turizmden net fayda sağladıkları sürece (daha zengin olan insanlar daha fazla fayda elde etseler bile) turizm yoksul yanı olarak değerlendirilebilir (Ashley vd., 2001b:1). Aşağıdaki tabloda, YYT'nin özellikleri özetlenmiştir:

Tablo 1. Yoksul Yanlı Turizmin (YYT) Özellikleri

YYT anti kapitalist değildir.	YYT iş ve girişimcilik fırsatlarını artırarak yoksulları kapitalist pazara dahil etmeye odaklanır. YYT adil ticaret gibi, büyük ölçüde özel sektöre dayanan bir piyasa müdahalesi şeklindedir.
YYT yaygın turizm sistemlerinden ayrı düşünülemez.	YYT mevcut turizm yapılarına ve pazarlarına bağlıdır.
YYT bir teori ya da model değildir.	YYT, yoksulların turizmden elde edebilecekleri net faydalara yönelik araştırmaları yönlendirir.
YYT niş bir turizm çeşidi değildir.	YYT yoksul olmayan insanlar da fayda sağlayabilir, büyük ya da küçük ölçekli turizm dahil, bölgesel veya ulusal politikalar ile özel sektörün katılımı ile her türlü turizm türüne uygulanır.
YYT spesifik bir yöntem değildir.	YYT, veri toplamak ve yoksulların turizme nasıl daha fazla dahil olabileceğini göstermek için hiçbir YYT'ye özgü olmayan, değer zinciri analizi de dahil olmak üzere çok sayıda yöntem kullanılmaktadır.

Tablo 1. Yoksul Yanlı Turizmin (YYT) Özellikleri (Devam)

YYT sadece yoksullara yönelik bir yaklaşım değildir.	YYT yaklaşımına göre, yoksul olmayanlar da turizmden net fayda sağlayabilir fakat bu fayda orantısız olmamalıdır.
YYT sadece açlıkla mücadele ve yetersiz gelire odaklanan bir yaklaşım değildir.	YYT'nin özgürlük, fırsat, güç, beceri ve eğitim eksikliğini gibi başlıkları kapsayan geniş bir yoksulluk tanımına sahiptir.
YYT sadece bireysel kazanımlara odaklanmış bir yaklaşım değildir.	YYT, toplumun yararlarına odaklanır. Örneğin; su, temizlik, sağlık, eğitim, altyapı vb.
YYT sadece en tepedeki paydaşlar için değildir.	YYT, yoksulların turizmden fayda sağladığına emin olmak için ulusal ve yerel otoriteler, planlamacılar, özel sektör vb. dahil olmak üzere geniş çaplı paydaş iş birliği ve taahhüdünü gerektirir.

Kaynak: Harrison, D. (2008). Pro-poor Tourism: A Critique. Third World Quarterly, 29 (5): 856.

Yukarıdaki tablo, YYT'nin avantajları ve dezavantajları bağlamında değerlendirilmelidir. Anti- kapitalist bir yaklaşım içinde olmayan, mevcut turizm yapılarına bağlı bir şekilde düşünülmeyle birlikte yoksulların turizmden elde edecekleri fayda konusundaki araştırmalar açısından önemli bir yaklaşımdır. Spesifik bir yöntem olmayıp bir değer zinciri olmasını ise Karacaer, Sert ve Öztürk (2017:35) şu şekilde açıklamaktadır: “Ürün ve hizmetlerin üretiminden sunumuna kadar gerçekleşen faaliyetlere dahil olan tüm katılımcıların ve paydaşların sürece dahil edilmesi ve etkinliklerinin analiz edilmesi esasına dayanan ‘değer zinciri analizi’ YYT yaklaşımına ilişkin çalışmalarda kullanılabilecek bir yöntemdir”. Dolayısıyla sadece bireysel faydayı değil toplumsal kazanımları da içerir.

Yoksul yanlı turizmin avantajları ve dezavantajları ile ilgili farklı görüşler vardır. Bir kesim, turizm özel sektör tarafından yönetildiği için yoksulluğu azaltmada faydalı olmayacağını savunurken, bu görüşe karşı çıkanlar, turizmin yoksulluğu azaltmada daha umut verici olduğunu düşünmektedirler. Bu bağlamda turizmin dezavantajları arasında bölgedeki fiyatların yükselmesi, bölge insanının kaynaklara erişimde yaşayacağı zorluklar, kültürel bozulma ve yoksulların yerlerinden edilmesi örnek gösterilebilir.

Buna karşılık, turizmin yoksulluğu azaltma potansiyelini göstermek adına, katılımcısı çok olan bir endüstri olması, geniş bir katılım kapması olması, müşterinin ürünün olduğu yere gelmesi ile yerel ürünlerin satış potansiyelini arttırması (hediyelik eşyalar vb.), turizmin doğal sermayeye (vahşi yaşam, manzara vb.) bağlı olması ve bu doğal sermaye maddi bir sermaye olmadığı için ekonomik olarak gelişmemiş bir bölgenin de bu kaynaklara sahip olabilmesi, turizmin emek-yoğun bir sektör olması, diğer modern sektörler ile karşılaştırıldığında turizmin kadın çalışanlara sağladığı yararlar (bu kadınların yoksulluk dereceleri bilinmemektedir) örnek verilebilir (Ashley vd., 2001b:1). Esasen, yukarıdaki paragraflarda bahsi geçen avantajlar ve dezavantajlar yoksul yanlı turizmin değil, turizmin avantajları yahut dezavantajlarıdır. Eğer bir destinasyonda turizmi geliştirmeye yönelik yapılan eylemler, bölgedeki yoksul insanlara net faydalar sağlıyorsa bu turizmin sağladığı bir avantajdır ve bu fayda ‘yoksul yanlı turizm’ olarak adlandırılır. Öte yandan bu eylemler, bölgedeki yoksul insanların yaşamlarını olumsuz yönde etkiliyorsa (sosyal, ekonomik ya da çevresel olarak), bu turizmin dezavantajıdır ve bu olumsuz etki yoksul yanlı turizm olarak değerlendirilemez. Turizmin yoksul yanlı olarak değerlendirilebilmesi için yoksulların turizm etkinliklerinden net faydalar (ekonomik, sosyal, çevresel) elde etmeleri gerekmektedir. Bu bakış açısı ile turizmin yoksulluğu azaltıcı etkisi olduğu bilinmektedir ve yoksulluğu azaltmak için yoksul yanlı büyüme de hedeflenmelidir.

1.1.1. Yoksulluk ve Yoksul Yanlı Büyüme

Yoksulluk, bir kişinin temel gereksinimlerini karşılayamıyor olması durumudur. Yoksulluk birinci olarak dar ikinci olarak geniş anlamda tanımlanır. Dar anlamda yoksulluk, bir kimsenin açlıktan ölmek üzere olduğu ve kalacak bir evi olmaması durumunu tanımlayan bir kavram iken, geniş anlamda yoksulluk ise bir kimsenin beslenme, giyinme, konaklama vb. olanakları yaşamını sürdürmek için yeterli olduğu halde, o kişinin toplumun genel düzeyinden geri kalması durumunu

tanımlayan bir kavramdır (TUİK,2016). Yoksulluk türleri ise mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk ve öznel yoksunluk olarak sınıflandırılmıştır.

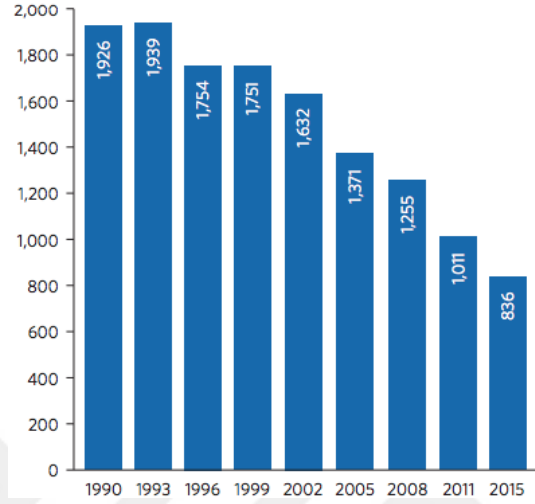
Mutlak yoksulluk bir kişinin hayatını idame ettirebileceği en düşük refah düzeyine ulaşamaması durumu olarak tanımlanır. Mutlak yoksulluğun ölçülebilmesi için gereken en düşük harcamalarının belirlenmesi gerekmektedir. Mutlak yoksulluk oranı ise, en düşük refah düzeyine ulaşamayanların sayısının toplam nüfusa oranlanması ile bulunur. Görelî yoksunluk kavramı da kişinin, toplumun yaklaşık refah seviyesinin belli bir oranının altında olmasıdır. Tanıma göre bir kişinin görelî yoksul olması için toplum ortalamasının altında gelir ve harcamaya sahip olmalıdır (age., 2016). Öznel yoksulluğa göre de yoksulluğun toplumun kabullenebileceği en düşük yaşam standardı düzeyi ile ilgili olmasından dolayı, yoksulluk sınırını saptamanın bir yolunun da geniş kapsamlı anketler yaparak toplumun bu konuya bakış açısını ölçmektir (Goodman, Johnson ve Webb 1997'den aktaran TÜSİAD 2000:98).

Birleşmiş Milletler'in 2015'te açıklanan Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu'nun birinci hedefi aşırı yoksulluğu azaltmak olmuştur ve Birleşmiş Milletler'e (BM) göre küresel yoksulluk son yirmi yılda önemli ölçüde azalmıştır. BM'nin aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların oranını yarı yarıya azaltma hedefi 2015 yılını dolmadan beş yıl önce, yani 2010'da gerçekleşmiştir.

Son tahminlere göre, dünya genelinde günde 1,25 dolardan daha düşük gelirle yaşayan insanların oranının 1990 yılında %36 iken, 2011 yılında %15 olduğu, küresel aşırı yoksulluk oranının %12 olduğu ve gelişmekte olan bölgelerdeki yoksulluk oranının 1990 yılında %47 iken 2015 yılında %14'e gerilediği ortaya çıkmıştır (United Nations, 2015:15).

Birleşmiş Milletler'in 2019 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu'nda yoksulluğun dünya genelinde 2030 yılına kadar bitirilemeyeceği öngörülmüş ve 2030 yılı için tahmini yoksulluk oranı %6 olarak belirtilmiştir (United

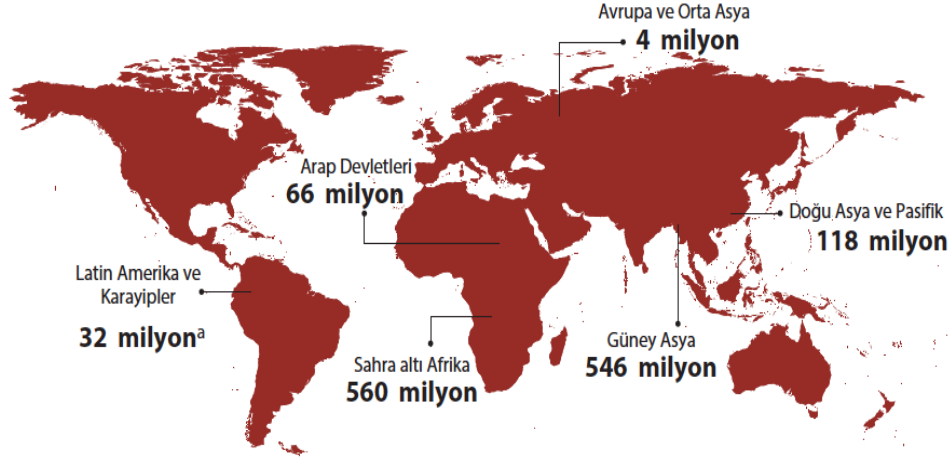
Nations, 2019:4). Raporda 2018 yılı için günde 1,90 dolardan daha düşük gelirle yaşayan insanların oranı dünya genelinde %8 olarak belirtilmiştir (a.g.e., 2019:22).

Kaynak: United Nations (2015). The Millennium Development Goals Report 2015:15

Şekil 1. Dünyada Günde 1,25 Dolardan Daha Az Ücretle Geçinen Kişi Sayısı (Milyon)

2011 yılına gelindiğinde, Sahra altı Afrika dışındaki tüm gelişmekte olan bölgeler, aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların oranının yarı yarıya düşürülmesi hedefine ulaşmıştır. Dünyanın en kalabalık ülkeleri olan Çin ve Hindistan ise küresel yoksulluğun azaltılmasında merkezi bir rol oynamıştır. Çin'deki ilerlemenin bir sonucu olarak, Doğu Asya'daki aşırı yoksulluk oranı 1990'da %61 iken 2015 yılında %4'e gerilemiştir. Bununla beraber, Güney Asya'nın gelişimi de neredeyse aynı derecede etkileyicidir; Güney Asya'da aynı dönemde aşırı yoksulluk oranı %52'den %17'ye gerilemiştir. Buna karşılık, Sahra altı Afrika'nın yoksulluk oranı 2002 yılından sonra bile 1990 yılındaki değerin altına inememiştir. Yoksulluğun azalması bu bölgede son on yılda hız kazanmış olsa da Sahra altı Afrika geride kalmaya devam etmektedir. Bu bölgedeki nüfusun %40'ından fazlası 2015 yılı içerisinde halen aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır (United Nations, 2015:15).

Kaynak: UNDP ve OPHI (2018). 2018 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) Sonuçları.

Şekil 2. 2018 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksine Göre Yoksulluğun Kıtalar Göre Dağılımı

Yoksulluğu azaltmak, yoksul yanlı büyümeyi gerektirmektedir. Turizm, birçok yoksul ülkede gelişmekte olan ya da önemli konumda bulunan dünyanın en büyük endüstrilerinden biridir. Turizm endüstrisinin bazı özellikleri yoksul yanlı turizmin uygulanma potansiyelini artırır. Bu özellikler arasında, turizmin emek-yoğun bir sektör olması, kadın çalışanları da kapsayabilmesi, bölgelerin doğal ve kültürel varlıklarına dayalı olması gösterilebilir. Yoksul yanlı büyüme için turizmi kullanmak, bu özelliklerden faydalanmak ve yoksullar üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak anlamına gelir (Ashley vd., 2001a:1). Genel olarak, yoksul yanlı büyüme, toplumdaki bireylerin ekonomik büyümeye aktif olarak katılmasını ve büyümeden önemli ölçüde faydalanmasını sağlayan bir büyüme olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle, yoksul yanlı büyüme kapsayıcı ekonomik büyümedir (Kakwani ve Perina, 2000:4).

Gelişimi arttırmak için en önemli amaç ekonomik büyüme ve / veya gelir dağılımı ile ulaşılabilecek olan yoksulluğun azaltılması olmuştur. Yoksullara etki eden büyümenin faydalarıyla ilgili konular da 1990'lı yıllarda kalkınma politikalarının önceliği olmuştur (Kakwani vd., 2004:1). “Büyüme ile birlikte, yoksulların gelir paylarında artış sağlanıyorsa ya da başka bir deyişle yoksulların

gelirleri yoksul olmayanlarınkine göre daha hızlı büyüyorsa bu büyüme yoksul yanlıdır (White 1999'dan aktaran Yıldız, 2009:46)". Genel olarak, büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişki karmaşıktır ve eşitsizlikteki seviye ve değişikliklerle de belirlenir. Yoksul yanlı büyüme, bu üç unsur arasındaki ilişki ile ilgilidir: büyüme, yoksulluk ve eşitsizlik. Zayıf yanlı büyümenin nasıl tanımlanacağına veya ölçüleceğine dair bir fikir birliği bulunmamakla birlikte, sorun akademi içinde ve kalkınma planlayıcıları arasında oldukça dikkat çekmektedir (Kakwani vd., 2004:2).

Yoksullukla mücadelede gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. Yoksul yanlı büyüme ile ilgili yapılan çalışmalara göre gelir dağılımı eşitsizliği arttırırsa yoksulluğu da doğrudan arttırmaktadır. Örneğin hızlı bir büyüme sürecinde olan ülkelerde eşitsizlik artıyorsa büyüme yoksulluğu azaltmamakla kalmayıp, yoksulluğun artmasına da sebep olabilir. Gelir dağılımı eşit değilken gerçekleşecek olan büyüme ise sürdürülebilir olmaktan uzaktır (Yıldız, 2009:27-28).

Yoksul yanlı büyüme politikaları, yoksulların çıkarlarını göz önünde bulundurarak yoksulluğu azaltmak yolu ile ekonomik kalkınmayı arttırmayı hedeflemektedir. Yoksul yanlı büyümenin uzun vadede sürdürülebilir olması için, büyümenin hızı ve düzeni doğru bir şekilde planlanmalıdır. Büyüme yeterince hızlı olmalıdır ve geniş bir tabana yayılmalıdır, kurumsal ortam büyüme için yeterince elverişli olmalı ve büyüme toplumda bireyler arasındaki eşitsizliği azaltmalıdır. Yoksul yanlı büyüme yaklaşımı aynı zamanda kadınların büyüme süreçlerine dahil edilmesini, cinsiyet eşitliğinin ele alınmasını ve siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve sivil alanlarda kadınlara yönelik temel hak ve özgürlüklerin sağlanması yolunda etkili olmalıdır. Çevresel olarak sürdürülebilir olması da yoksul yanlı büyümenin gerekliliklerinden biridir çünkü çevrenin durumu ve doğal kaynakların üretkenliği, büyüme hızını ve düzenini etkiler. Bunun sebebi yoksul ve özellikle kırsal bir bölgede yaşayan insanların geçim kaynakları çoğunlukla doğal kaynaklara bağlıdır (Ludi ve Bird, 2008:1).

Ekonomik büyümenin arttırılması ile yoksulluğun ve toplumsal kesimler arasındaki eşitsizliğin azaltılması ile yoksul yanlı büyüme sağlanabilir. Yoksul yanlı

turizm yoksulların turizmden net fayda sağlamasına işaret eden bir kavramken, yoksul yanlı büyüme ise yoksulların gelirlerinin yoksul olmayanlardan daha fazla artması gerektiğini söylemektedir. Dolayısıyla yoksul yanlı turizmde zenginlerin yoksullar ile aynı şekilde net fayda sağlamaları önemli değilken, yoksul yanlı büyümede yoksulların gelirleri, zenginlerinkine kıyasla daha fazla artmalıdır.

1.1.2. Yoksul Yanlı Turizm ve Yoksulluk Arasındaki İlişki

Turizm sektörünün yoksulluğa etkisi doğrudan, dolaylı(ikincil) ve dinamik olarak sınıflandırılabilir. Turizm sektörüne doğrudan katılım ve ortaya çıkan kârdan alınan paylar yoksul insanlar için doğrudan kazanç olarak değerlendirilir. Yoksul insanların turizm sektörüne katılıp bundan kazanç sağlaması (kişi turistle direkt karşılaşmasa bile), turizmin yoksullar üzerindeki direkt etkisidir.

Turizm sektörünün yoksullar üzerindeki doğrudan etkisi bazı durumlarda olumsuz da olabilir. Buna örnek olarak, bir bölgede turizm sektörünün gelişmesi ile yaşanan fiyat artışı gösterilebilir. Zaten yoksul olan kesim fiyat artışlarından etkilenecek daha da yoksullaşabilir. Turizm sektörünün yoksulluk üzerindeki ikincil etkileri ile dolaylı ve uyarılmış olarak kendi içinde ikiye ayrılır. Dolaylı etkisi genellikle tedarik zinciri üzerinden gerçekleşirken uyarılmış etki ise turizm sektöründe çalışanların elde ettikleri kazançları harcayarak yerel ekonomiye katkı sağlamaları ile gerçekleşir. Dinamik etkiler ise, doğrudan ve dolaylı etkilere göre daha soyuttur fakat bu etkiler pekiştirici ve tetikleyici olduğu için sadece turizm sektörü sınırları içinde kalmayarak, yoksul insanlar üzerinde olumlu ekonomik etkiler yaratır. Kadınların ekonomik faaliyetlere katılması, teknolojik gelişim, alt yapı yatırımları dinamik etkiler içinde değerlendirilebilir (Sarıkamış ve Bahar, 2013:39-40). Yoksul yanlı turizm, yoksul insanları doğrudan veya dolaylı olarak turizme dahil ederek (istihdam ederek gelir elde etmesini sağlamak gibi) ya da turizmin yarattığı olumlu etkilerden yararlanmalarını (destinasyonda turizmi geliştirmek için yapılan alt yapı çalışmalarından bölge halkının da fayda sağlaması gibi) sağlamaktır.

Turizmin, gelişmekte olan ülkeler için büyük bir öneme sahip olduğu oldukça açıktır fakat önemli olan; turizmin, bu ülkeler arasında yüksek yoksulluk oranına sahip olan ülkelerde önemli olup olmadığıdır. Örneğin, turizme en fazla bağımlı olan küçük ada ekonomileri orta gelirli olma eğilimindedir ve dünyadaki yoksul insanların bir kısmını içerir içerir.

Bununla beraber, turizm ile ilgili yapılan analizler yüksek oranda yoksulluk seviyesine sahip olan ülkelerin çoğunda turizmin önemli ve büyüyor olduğunu göstermektedir (Roe, 2001:1). Yoksul yanlı turizm stratejileri, turizm sektörünü bytmektense, yoksullar için fırsatları ortaya çıkartmayı amaçlamaktadır. Bu fırsatlara örmek olarak ekonomik kazanç sağlama, diğer geçim avantajları ve karar alma süreçlerine katılım verilebilir (Ashley vd., 2001a:1). Yoksul yanlı turizm stratejileri ile ortaya çıkarılabilecek fırsatlarla ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 2. Yoksul Yanlı Turizm (YYT) Stratejileri

Ekonomik Faydaları Arttırmak	Finansal Olmayan Geçim Kaynaklarını İyileştirmek	Katılımı ve Ortaklığı Arttırmak
Yerel istihdamı ve maaşları artırır, yerel işlere bağlılık oluşturur, yerel halkın eğitilmesini sağlar.	Kapasiteyi genişletir (yerel kurumların yönetim kapasitesi geliştirmek vb.).	Yoksulların katılımını sağlayan daha destekleyici bir politika / planlama erevesi oluşturur.
Turizm işletmelerine hizmet verenler (gıda tedarikçileri vb.) ve turistlere ürün satanlar (el sanatları üreticileri, el sanatları, rehberler vb.) dahil olmak üzere yerel işletme fırsatlarını arttırır.	Negatif evresel etkileri hafifletir ve sosyal ve kültürel etkileri geliştirir.	Yoksulların hkmetin ve özel sektörün karar alma sürecine katılımını arttırır.
Müşterek gelir kaynaklarını artırır (cretler, gelir payları, öz sermaye kârları, bağışlar vb.).	Yerel halkın, turistler için sağlanan altyapı, laşım, iletişim ve sağlık hizmetlerine erişimini sağlar.	Özel sektrle yoksul yanlı ortaklıklar kurulmasını sağlar. Gelecekteki diyalogun temelini oluşturmak için paydaşlar arasında bilgi ve iletişim akışını arttırır.

Kaynak: Ashley, C., Goodwin, H., Roe, D. (2004). Pro-poor Tourism Info Sheets, Pro-poor Tourism Partnership, 3.

Yoksul yanlı turizmi geliştirme stratejileri bir bölgede uygulandığında, bu stratejilerin bölge halkı üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri olabilir. Gerçekleştirilecek YYT stratejileri, ortaya çıkabilecek bu olumsuz etkileri ortadan kaldırmaya ya da en aza indirmeye çalışmalıdır. Aşağıdaki tabloda, YYT stratejilerin bölümleri olan ekonomik faydayı arttırmak ve katılım/ortaklığı arttırmak konusunda çalışmalar yapılırken, yoksul insanların turizme endüstrisine girerken yaşadığı engeller ve bu engelleri azaltmak için alınabilecek önlemler belirtilmiştir.

Tablo 3. Yoksulların Turizm İşletmelerine Ekonomik Katılımını Arttırmaya Yönelik Eylemler

Yoksulların Turizme Katılımının Önündeki Engeller	Engelleri Azaltabilecek Eylemler
İnsan sermayesi eksikliği, Finans ve kredi eksikliği,	Eğitim ve yetiştirme, yoksul kesime (özellikle de kadınlara) yönelik olarak istihdam ve serbest meslek olanaklarından faydalanın hedeflenmesi, Mikro finansmana erişimin olanaklarının artırılması, Turizmin gelişiminin kademeli hızı; yabancı yatırımlara dayanarak gelişimde kırılmayı önlemek
Organizasyon eksikliği ve organize olmuş özel sektör çıkarlarından dışlanma,	Yoksul üreticilerin örgütlerini tanımak ve desteklemek, Organize turizm çıkarlarını diğerleri arasında duyulacak tek bir fikir olarak kabul etmek,
Yer: turizm merkezlerine olan uzaklık,	Ticari olarak uygulanabilir bir ürünün bulunduğu nispeten yoksul alanlarda temel turizm varlıklarını ve altyapısını geliştirmek,
Piyasa gücü eksikliği: Piyasa değeri kaynakları üzerinde mülkiyet ve kontrol eksikliği ve yoksulların yatırımcılarla pazarlık gücü olmaması,	Arazi, vahşi yaşam, kültürel miras, doğal yerlere erişim ve diğer turizm varlıkları üzerindeki yerel görev haklarını güçlendirmek.

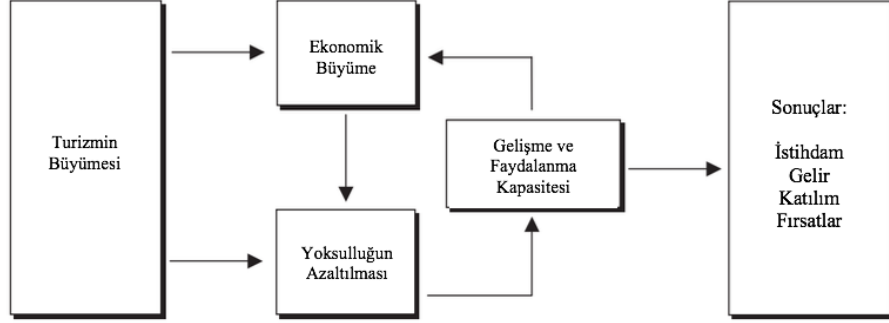
Tablo 3. Yoksulların Turizm İşletmelerine Ekonomik Katılımını Arttırmaya Yönelik Eylemler (Devam)

Düzenlemeler ve bürokratik işlemler,	Potansiyel yatırımcıları yoksullar için yerel etkileri arttırmak için kendi stratejilerini geliştirmeye teşvik etmek için planlama yapılması, Bürokrasinin asgari düzeye indirilmesi, ustalığı dışlayan düzenlemelerin gözden geçirilmesi veya kaldırılması, gerekli turizm düzenlemelerinin yoksullar tarafından işletilen sektörleri ve faaliyetleri uygun standartlar ve süreçlerle benimsenmesinin sağlanması,
Yoksulların turist pazarlarına erişim yetersizliği,	Örneğin, satıcıların turistlere erişimlerinin sağlanması; turistik bölgelerin yakınında faaliyet gösteren küçük ölçekli işletmelerin desteklenmesi,
Turizm pazarının gereksinimlerini karşılamak için sınırlı kapasitede olması,	Kaliteyi artırmak için iş desteği verilmesi, tedarik güvenilirliği ve ulaşım bağlantıları sağlanması,
Uluslararası turizm ve her şey dahil kapsamına göre iç / bölgesel / bağımsız turizmin az gelişmiş olması,	Yerel / bölgesel turizmi ve bağımsız turizmi planlama stratejilerine dahil edilmesi, Uluslararası her şey dahil turizm sistemlerine aşırı derecede odaklanmaktan kaçınılması,
Devletin özel sektörü desteklemesi ve yeni turizm fırsatlarının, mevcut geçim stratejileriyle çelişiyor olması,	İnformal sektörün önemini tanımak; planlama süreçlerinde desteklemek, Yalnızca tam zamanlı işleri teşvik etmekten kaçınılması, Esnek, yarı zamanlı katılım için seçenek yelpazesinin genişletilmesi ve turizmde gelişme türleri üzerinde yerel kontrolün artırılması,

Kaynak: Ashley, C., Boyd, C., Goodwin, H. (2000). Pro-poor Tourism: Putting Poverty At The Heart of The Tourism, Overseas Development Institute, (51):4.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılabileceği üzere yoksul insanların turizme katılımlarını arttırarak, bu insanların turizmden net ekonomik faydalar elde etmesini sağlayabilecek stratejiler geliştirilebilir. Örneğin, turizm etkinliklerine uygun çevresel ve doğal kaynakları olan fakat ekonomik olarak yeterince gelişmemiş bir bölge, doğru planlama ve yatırımlar ile bir turistik destinasyon haline getirilebilir. Bu bölgede turizmin gelişmesi ile oluşabilecek olumsuz etkiler en aza indirgenmelidir. Bu sayede bölgede turizm planlamalarını yoksul yanlı stratejilerle geliştirerek yoksulluk ile mücadele edilebilir.

Turizm sektörünün gelişiminin ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki yaratarak yoksulluğu azaltmada ne şekilde etkili olabileceği Şekil 3'te gösterilmiştir.

Kaynak: Croes, R. ve Venegas, M. (2008), Cointegration and Cuality between Tourism and Poverty Reduction, Journal of Tourism Research, 47 (1): 97

Şekil 3. Turizm, Ekonomik Büyüme ve Yoksulluğun Azaltılması

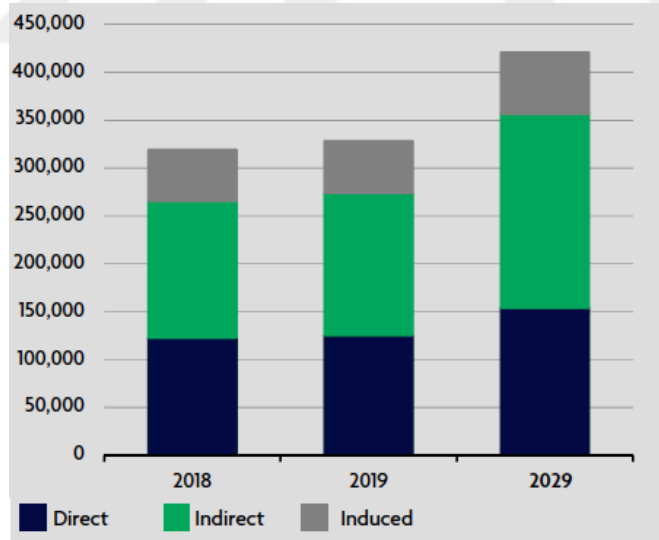
Turizm sektöründe büyüme sağlandığında, bu ekonomik büyümeyi ve yoksulluğun azaltılmasını olumlu yönde tetikleyecektir. Ekonomik büyüme ile yoksulluğun azalması arasındaki ilişkiyi oluşturan etmenler ise turizmin gelişim ve turizmden faydalanma kapasitesinin artmasıdır. Bu artışa göre, sonuç olarak; turizm sektörü büyüdüğünde, ekonomik büyüme dahilinde turizmde istihdam ve katılım fırsatları artacak, bunun sonucunda ise gelirlerde de bir artış gözlemlenebilecektir.

Dünyadaki birçok ülke için önemli bir ekonomik etkiye sahiptir olan turizm sektöründe 2017 yılında dünya genelinde uluslararası turist sayısı %7'lik bir oranla 1 milyon 326 bin olmuştur. Toplam uluslararası turizm geliri ise %5'lik bir artış oranı ile 1 milyar 340 milyon dolara yükselmiştir. Türkiye'de 2017 yılında uluslararası turist sayısı 37 milyon 601 bin olarak hesaplanırken turizm geliri se 22 milyon 478 bin dolar olarak hesaplanmıştır (UNWTO, 2018:1-14). Türkiye İstatistik Kurumu ise 2017 yılı turizm gelirini 26 milyon 283 bin 656 dolar, turist sayısını ise 38 milyon 620 bin 346 kişi olarak belirtmiştir (TÜİK, 2018:1).

2018 istatistiklerine göre tüm ekonomik sektörler global gayri safi hasılasının %3,2'sini oluştururken, turizmin değeri %3,9'dur. İstihdam yaratması açısından da yine 2018 istatistiklerine göre on işten biri, bir başka deyişle 319 milyon iş turizm

sektöründedir. Turizm harcamalarının global olarak dağılımı ise %28,8'i uluslararası, %71,2'si ise iç turizm olarak gerçekleşmiştir. Turizm sektörünün 2018 yılında global gayri safi hasılayı büyütme oranı ise %3,9 olarak ölçülmüştür ve turizm sektörü diğer sektörler arasında ikinci sıraya girmiştir. 2018 yılında turizm sektörünün Türkiye'nin GSMH 'sine katkısı 96 milyar dolar olurken turizm sektörünün Türkiye'de gayri safi milli hasılayı büyütme oranı ise %15 olarak ölçülmüştür; bu değer dünya ortalamasının üzerinde bir değerdir (World Tourism & Travel Council, 2019:1).

Turizm sektörünün 2018 yılında dünya genelinde istihdama toplam katkısı (yatırım, tedarik zinciri ve elde edilen gelirden daha geniş etkiler dahil) 318 milyon 811 bin olmuştur; bu değer aynı zamanda toplam istihdamın %10'una tekabül etmektedir. Yapılan tahminler 2019 yılında turizmin dünya genelinde istihdama yapacağı katkının %2,9 artarak 328 milyon 208 bin olacağı yönündedir; bu değer aynı zamanda toplam istihdamın %10,1'i olacaktır.

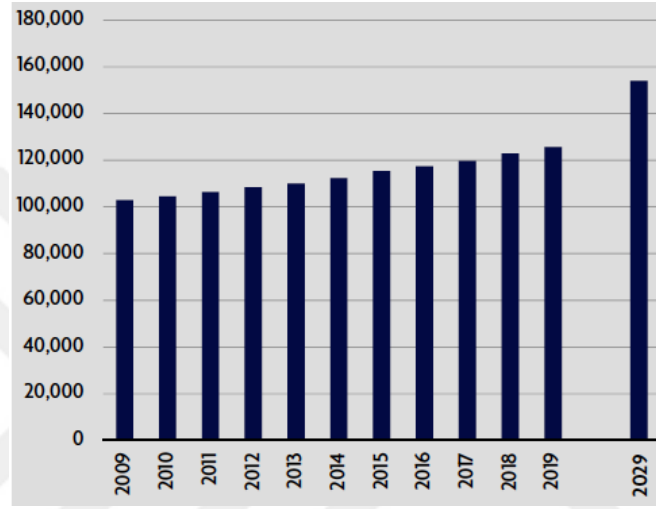

Kaynak: World Tourism & Travel Council, 2019:4

Şekil 4. Turizm Sektörünün İstihdama Toplam Katkısı (Dünya Geneli, Milyon)

Doğrudan (direct) istihdam, turizm sektöründe direkt hizmet veren işletmeler (konaklama işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri, seyahat acenteleri vb.) ve bu turizm işletmelerine bağlı olarak hizmet veren işletmelerde görülen istihdam biçimidir. Dolaylı (indirect) istihdam, doğrudan turizm hizmeti veren işletmelere mal

ve hizmet sağlayıcı olarak görev yapan ve bu işletmelerin yaptığı harcamalar ile gelir sağlayan işlerde oluşan istihdamdır. Uyarılmış (induced) istihdam ise turizmden doğrudan ya da dolaylı olarak sağlanan gelirlerin tekrardan harcanması ile oluşan, dolayısıyla ilave istihdam olarak da adlandırılabilir istihdamdır (Ünlüöner ve Şahin, 2011:4).

Kaynak: World Tourism & Travel Council, 2019:4

Şekil 5. Turizm Sektörünün İstihdama Doğrudan Katkısı (Dünya Geneli, Milyon)

Turizm sektörü 2018 yılında dünya genelinde 122 milyon 891 bin direkt iş olanağı sağlamıştır, aynı zamanda bu değer toplam istihdamın %3,8'ini oluşturur. Bu değer 2019'da %2,2 oranında artarak 125 milyon 595 bin olması beklenmektedir. 2029 yılına kadar ise gerçekleşmesi beklenen artış %2,1 oranı ile 154 milyon 064 bin iş olanağıdır (World Tourism & Travel Council, 2019:4).

Turizm sektörü, ekonomik etkilerinin yanında sosyal çevreye olan etkisi ile de ön plandadır. Turizmin sosyal çevreye olan etkisi sadece yoksul yanlı turizm bağlamında değerlendirilemez, bir başka deyişle yoksul yanlı olsun olmasın turizm, sektörün etkin olduğu her bölgede sosyal çevreyi etkiler. Bir bölgede turizm sektörü geliştirildiğinde, yoksul insanlar ekonomik olarak etkilendikleri gibi toplumsal açıdan da bu gelişimden ve yaşanan değişimlerden etkilenirler. Bu etkilenme olumlu

yönde ise, bir başka deyişle yerel halk bundan net fayda sağlıyorsa, yoksul yanlı turizm toplumsal olarak da kendini gösterir. Örneğin yerel halkın bölgeye gelen turistlerle etkileşimlerini arttırmak ve iyileştirmek adına, onlara çeşitli eğitimler (iş başı eğitimleri, dil eğitimi) alma olanağı sağlanırsa, yerel halk bundan net fayda elde eder. Turizm sektörü, yoksulluğun azaltılması ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması için bir fırsat olarak görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma anlayışının dünya geneline yayılması, turizm sektörünün sunduğu fırsatlar ile bölgelerin gelişimini arttırmaya yönelik olarak yoksul yanlı turizm yaklaşımının doğmasına sebep olmuştur. Bu nedenle yoksul yanlı turizm yaklaşımı sürdürülebilir turizm yönetimi ile ilgili uygulama modellerinden biri haline gelmiştir (Şanlıöz-Özgen, 2016:194).

1.2. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Sürdürülebilir Kalkınma

İçinde bulunduğumuz dönemde nüfus artışı, nüfus artışına bağlı olarak artan ihtiyaçlar, artan çevre kirliliği, yenilenemeyen doğal kaynakların bozulması ve de azalması, yoksulluk gibi problemlerin büyük çaplı sorunlar yarattığı küreselleşen dünyada sürdürülebilirlik kavramı bir kurtarıcı olarak düşünülmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı, sadece çevresel sorunların çözümünde değil, ekonomik sorunların çözümünde, ekonomiyi oluşturan sektörlerin devamlılığını en optimum şekilde sağlamada, sosyo-kültürel yapıyı korumada ve kalkınma kavramı içerisinde de karşımıza çıkmaktadır.

Bugün bildiğimiz gelişim fikri yirminci yüzyılın ikinci yarısından önce var olmayı başarabilmiştir. On dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarında dünya genelinde egemen olan emperyal ve sömürgeci iktidarlar, şu anda gelişmekte olan dünya olarak bahsedilen zaman için, ekonomik ve sosyal ilerleme için çok az öneri yapmışlardır. Sömürge bölgelerinin birincil işlevi on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar emperyalist güçlere hammadde ve ucuz emek temin etmektir, bu ucuz emeğe köle emeği de dahildir. Avrupa'nın varlıklı bölgelerinde, Kuzey Amerika ve Japonya'da ekonomik büyüme genel olarak onaylanan ilerleme ve modernleşme

amaçlarının merkezinde yer almıştır fakat eşitlik ve sosyal adalet konularında kaygılar görece daha azdır. Büyük Buhran yıllarında, Avrupa ve ABD'nin yaşadığı çaresiz yoksulluk, zayıf ya da var olmayan sosyal güvenlik ağı, bu ülkelerde bile politikanın insanların çoğunluğunun ihtiyaçları tarafından yönlendirilmediğini göstermiştir fakat İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra algılar ve politikalarda sert bir değişim yaşanmıştır. Halkın çoğunluğu için ekonomik ve sosyal gelişme, hükümetleri büyük oranda meşgul etmeye başlamıştır ve sömürgeciliğin çöküşü ile bu meşguliyet dünyanın yoksul uluslarına yayılmıştır (Harris, 2000:1-2).

Can (2017:138) sürdürülebilirliği “bir durumun, bir şeyin devam etmesini ve sürekliliğini sağlamak” olarak tanımlamıştır. Sürdürülebilirlik kavramının ise, “tanımlanmasa da ilk olarak 18.yüzyıldan sonra ormancılık ve balıkçılık alanında ormanların ve balıkların yok olmasını önlemek ve insan ihtiyaçlarının karşılanmasının sürekliliğini sağlamak” anlamında kullanıldığını söylemiştir. Bir başka deyişle insanların ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmek adına ihtiyaçların giderildiği kaynakları koruma düşüncesi aslında günümüzdeki sürdürülebilirlik bakış açısını ifade etmektedir.

Sürdürülebilirlik insan hareketlerinin çevresel kaynaklara olan tesirlerinden doğmuştur ve uzun dönemde ekonomik, sosyal ve çevresel amaçlar arasındaki dengenin tekrardan sağlanmasını ifade eder. (Coccossis, 1996'dan aktaran Demir ve Çevirgen, 2006:94). Kavramsal olarak ise sürdürülebilirlik ilk defa 1987 yılında BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme kabiliyetinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarını karşılayan bir gelişme” olarak tanımlamıştır (UN, 1987:37).

Gelişme karmaşık bir kavramdır ve dünyanın en fakir ülkelerinin hükümetlerinin karşılaştığı zorluklar çok büyüktür. Yoksulluğun ortadan kaldırılması ve kalkınmanın sürdürülebilir olması (yani gelecekteki kaynakları feda etmeden günümüzün güvence altına alınması) için sürdürülebilir geçim kaynaklarını teşvik eden politikalar ve eylemler, insani gelişme ve doğal ve fiziksel çevrenin daha iyi yönetilmesi arasında dinamik bir denge olmalıdır. Bu, toplumun tüm kesimlerine

fayda sağlayan bir ekonomik büyüme modeli oluşturmak demektir. Dolayısıyla bu ekonomik büyüme modeli kıt kaynakları yöneterek yoksul insanların ihtiyaç duydukları eğitim, sağlık hizmetleri ve fırsatlara sahip olmalarını ve kadınların ve erkeklerin eşit yararlar elde etmelerini sağlamayı amaçlar (White Paper on International Development, 1997:22).

Sürdürülebilirlik kavramı, öncelikle BM olmak üzere, çok sayıda uluslararası kurum ve kuruluşun çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalara tarihsel sıra olarak bakıldığında, Roma Kulübü olarak adlandırılan grubun hazırladığı 1972 yılında yayımlanan Büyümenin Sınırları adlı çalışma ve aynı yıl Stockholm’de düzenlenmiş BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1980 yılında BM tarafından hazırlanan BM Çevre Programı ve Dünya Koruma Stratejisi, 1987 yılında yayımlanan Ortak Geleceğimiz olarak da bilinen Brundtland Raporu, 1992 yılında Rio de Janeiro’da yapılan BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1992 yılında yayımlanan Avrupa Birliği (AB) Sürdürülebilirliğe Doğru başlıklı Beşinci Eylem Programı, 1995 yılında Kahire’de düzenlenmiş BM Nüfus ve Kalkınma Konferansı, 1996 yılında İstanbul’da düzenlenmiş BM İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat II, 1997 yılında New York’ta düzenlenmiş Rio + 5 Forumu ve 2002 yılında Johannesburg’da yapılmış Sürdürülebilir Gelişme Konferansı’dır (Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018:13). Sürdürülebilir kalkınma kavramı 1987’de yayımlanmış Brundtland Raporu ile küresel çapta gündeme gelmiş olsa bile aslında ilk defa BM Çevre Programı ve Dünya Koruma Stratejisi’nde sürdürülebilir bir toplum sağlanması için koruma ve geliştirme fikrinin beraber ele alınması gerektiği vurgulanarak kullanılmıştır (a.g.e., 2018:15).

Bu sıralamaya ek olarak 2000 yılında BM New York’ta toplanarak Binyıl Kalkınma Hedefleri’ni yayınlamışlardır. Hedefler 8 başlıktan oluşmaktadır, birincisi ekstrem yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi, ikincisi evrensel olarak ilköğretimin hedeflerinin gerçekleştirilmesi, üçüncüsü kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi, dördüncüsü bebek ve çocuk ölümlerinin azaltılması, beşincisi anne sağlığının iyileştirilmesi, altıncısı HIV virüsü ve AIDS hastalığı, malaria ve diğer hastalıklarla savaşıması, yedincisi çevresel sürdürülebilirliğin

sağlanması, sekizincisi kalkınma için global bir ortaklık geliştirilmesidir. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması hedefi sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin milli politika ve programlarla birleştirilmesi; doğal kaynakların kaybının avantaja dönüştürülmesi, sağlıklı içme suyuna sürdürülebilir şekilde erişemeyen nüfusun %50 oranında azaltılması olarak açıklanmıştır. Aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi hedefi ise günde bir dolardan gelirle yaşamak zorunda kalan ve açlıkla savaşılan nüfusun %50 oranında azaltılması olarak açıklanmıştır (UN,2000). Stockholm’de 1972 yılında gerçekleştirilen, Stockholm Konferansı olarak da bilinen BM İnsan Çevresi Konferansında, gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklı birçok ülke çevre hakkında çözümler için toplanmıştır ve konferansın sonucunda+ BM İnsan Çevresi Bildirisi kabul edilmiştir (www.mfa.gov.tr). Stockholm’de yapılan konferansın sonucunda ortaya çıkan, sürdürülebilirliğe yönelik bazı maddeler şu şekildedir (www.canaktan.org):

- Birinci Madde: İnsanların temel haklarından biri refah içinde özgürlükçü, eşitlikçi ve yeterli hayat koşulları sağlayan bir çevrede yaşamaktır. İnsanlar bugünün ve geleceğin nesilleri için çevreyi korumak için mesuliyet altındadırlar.
- İkinci Madde: Dünyanın doğal kaynakları ve eko-sistemleri, bugünün ve geleceğin nesillerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına doğru planlama ve yönetim ile korunmalıdır.
- Üçüncü Madde: Dünyadaki yenilenebilir kaynaklar sürdürülebilir hale getirilmeli ve mümkünse yenilenmeli ve ıslah edilmelidir.
- Dördüncü Madde: İnsanların bir diğer mesuliyeti yaban hayatını koruyarak sürdürülebilir hale getirmektir. Ekonomik kalkınma planlamalarında doğal çevre ve yaban hayatı korunmalıdır.
- Beşinci Madde: Doğada bulunan yenilenemeyen kaynaklar, gelecek zamanda tükenmesi ihtimaline karşılık dikkatli kullanılmalıdır. Bu kullanımdan bütün insanlığın faydalanması sağlanmalıdır.
- Sekizinci Madde: İnsanlar için uygun bir yaşam ortamı oluşturmak ve hayat standartlarını iyileştirmek için ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması olmazsa olmazdır.
- Dokuzuncu Madde: Az gelişmişliğin ve doğal afetlerin yarattığı çevresel bozulmalar büyük sorunlar meydana getirmektedir ve bunun en iyi çözüm yolu hızlandırılmış bir kalkınmanın sağlanmasıdır. Bunun sağlanması için, gelişmekte olan ülkelerin çabalarına ek olarak ve talep edildiği durumlarda yeterli düzeyde maddi ve teknolojik yardım yapılmalıdır.
- On Üçüncü Madde: Kaynakların daha hesaplı kullanılmasının sağlanması ülkeler, çevreyi iyileştirmek adına, kalkınma planları için daha bütüncül ve eş güdümlü bir yaklaşımı izleyeceklerdir. Bu sayede kalkınmanın, toplumun elde edeceği fayda bakımından, toplum çevresinin korunması ihtiyacı ile uyumlu olması sağlanacaktır.

Stockholm’de yapılan konferansın sonucunda ortaya çıkan maddelere bakıldığında, konferansta sürdürülebilir kalkınmanın direkt olarak tanımı yapılmasa da çevrenin sürdürülebilirliği üzerinde durulduğu görülmektedir. Söz konusu konferansta çevre ile büyüme ve kalkınma arasındaki çatışma ilk defa gündeme gelmiştir ve bu konferans bu duruma ilgi uyandırması açısından oldukça önemlidir (Şen, Kaya ve Alpaslan 2018:14).

Sürdürülebilirlik kavramı; 1987 yılında Ortak Geleceğimiz adlı rapordaki sürdürülebilir kalkınma tanımından bu yana, özellikle Gündem 21 (Agenda 21) olarak bilinen, 1992 yılında Rio’da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı sonucu ortaya çıkan eylem planı ve 2002’de Johannesburg kentinde gerçekleştirilen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde sunulan uygulama planı ile gelişmiştir (UNEP ve WTO, 2005:9).

Kavas ve Sezer’e (2002:1) göre Johannesburg Zirvesi, sürdürülebilir kalkınmayı dünyanın önemli bir gündem konusu yapma çabaları için yapılan ilk ya da son toplanma değil; 1992 yılından beri devam süregelmekte olan bir sürecin devamıdır. Bir başka deyişle her zirve veya konferansta bir öncekilerde alınan kararlar sorgulanmış, eksiklerin üzerinde durulmuş, sonraki yıllarda yapılması gereken işlerin planları yapılmış ve stratejileri belirlenmiştir. Bu zirve ve konferanslar hep bir öncekinin üzerine başka gelişmeler inşa ederek gitmiştir.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development) Brundtland Raporu olarak da bilinen Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) adlı raporda sürdürülebilir kalkınmayı, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme kabiliyetinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarını karşılayan bir gelişme olarak tanımlamıştır (UN, 1987:37). Komisyon ayrıca, sürdürülebilir kalkınmanın sabit bir uyum durumu olmadığını, “tamamen uyum içinde olan ve insan ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamak için hem mevcut hem de gelecekteki potansiyeli artıran” dinamik bir değişim süreci olduğunu vurgulamıştır (UN, 1987:15).

1992 yılında Rio’da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiş ve 1972 tarihinde Stockholm’de kabul edilmiş İnsan Çevresi hakkında Birleşmiş Milletler Bildirgesi yeniden onaylanmış ve bildirge üzerine eklemeler yapılmıştır. Çevre ve Gelişim Hakkında Rio Deklarasyonu insanlığı sürdürülebilir kalkınmanın merkezine koymuştur. Rio Deklarasyonu’na göre kalkınma hakkı, günümüz ve gelecek nesillerinin çevresel ihtiyaçlarını eşit bir şekilde gidermeye yönelik kullanılmalıdır. Çevresel koruma, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Deklarasyonda yoksulluğa da değinilmiş, yoksulluğun azaltılmasının sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez bir gereklilik olduğu, devletlerin ve insanların yoksulluğun ortadan kaldırılması için iş birliği yapmaları gerektiği beyan edilmiştir (www.unesco.org).

Birleşmiş Milletler tarafından ilk çevre konferansı 1972 yılında yapılmış olsa da 1992 yılı (Rio BM Çevre ve Kalkınma Konferansı) sürdürülebilir kalkınma için değişim noktası olarak kabul edilir. Rio Konferansı, 1972 yılında Stockholm’de yapılan konferanstan ayıran en önemli özellik ise, Rio’da Stockholm’e göre daha geniş çaplı bir sivil toplum katılımı olmasıdır. Rio konferansının çıktılarına bakıldığında alınan kararların genel olarak sürdürülebilir kalkınma üzerine olduğu görülebilir. Konferansa göre sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilecek araçlar tespit edilmeli ve ülkelerin gündemlerine sunulmalıdır (Kavas ve Sezer 2002:1-2). 1992 yılında kabul edilen ve Rio Deklarasyonu olarak da bilinen Gündem 21’de özellikle kalkınmanın ekonomik ve sosyal boyutları, kalkınma için kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması, paydaşların etkinliğinin artırılması, uygulamaların ne şekilde yürütüleceği ve kaynakların ne şekilde konuya uyumunun sağlanacağı hususlarına dikkat çekilmiştir ve sürdürülebilir kalkınma çevrenin korunması, ekonomik etkinlik ve sosyal hakkaniyet temellerine dayandırılmıştır. Buna ek olarak Rio Konferansı, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili stratejilerin ulusal ve global düzeydeki politika belirleyicilerin gündeminde yer bulmasına olanak sağlamıştır.

Sürdürülebilirlik ile ilgili bir diğer gelişme de Rio Konferansı ile aynı yılda Avrupa Birliği’nin (AB) “Sürdürülebilirliğe Doğru” başlığını taşıyan sürdürülebilirlik temalı beşinci eylem planını kabul etmesi olmuştur. Bu programda,

gelecekte oluşturulacak karar ve politikalar için yasaların mutlaka çevre ile ilgili hükümler içermesi gerektiği öngörülmüştür (Şen vd., 2018:17). 1995 yılında Kahire’de düzenlenmiş BM Nüfus ve Kalkınma Konferansı’nda sürdürülebilir kalkınma ve nüfus kavramları birbirleri ile oldukça yakın bir şekilde ilişkilendirilmişlerdir.

Kahire Bildirgesi’nde yer alan hüküm şu şekildedir: Bulunduğumuz zaman ve gelecekte bütün insanların eşit bir şekilde paylaşacakları refahı ortaya çıkaracak bir araç durumunda olan sürdürülebilir gelişme, nüfusun, kaynakların, çevrenin ve gelişmenin arasındaki karşılıklı ilişkilerin tam anlamıyla bilinmesini, bunların birbirlerine göre uyumlu şekilde düzenlenmesini ve aralarında uyumlu, hareketli bir denge inşa edilmesini gerektirmektedir. Sürdürülebilir gelişmenin ve tüm insanlar için daha yüksek bir yaşam kalitesine ulaşılabilmesi adına hükümetler, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama olanağını tehlikeye atmadan, bugünkü kuşakların ihtiyacını karşılamak amacıyla nüfusa ilişkin politikalar dahil olmak üzere, gerekli politikaları yürürlüğe koymalı, sürdürülemez üretim ve tüketim biçimlerini azaltmalı veya ortadan kaldırmalıdır (BM, 1995’ten aktaran Bozlağan, 2005: 1022).

1996 yılında İstanbul’da gerçekleşen BM İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat II’de kabul edilmiş İstanbul Bildirgesi ve Habitat Gündemi’nde sürdürülebilir gelişme ve şehirler arasındaki bağa değinilmiş ve sürdürülebilir kalkınma şehirlere uyarlanmaya çalışılmıştır (Bozlağan, 2005:1022 ve Şen vd., 2018:18).

Rio +5 Zirvesi, 1992 yılında yapılan Rio Zirvesi’nin ardından alınan kararların beş yıl zaman dilimi içinde ne kadar gerçekleştirilebildiğini ve ne kadarının gerçekçi hedef ve öngörüler olduğunu değerlendirmek için 1997 yılında New York’ta gerçekleştirilmiştir fakat BM Özel Oturumu olarak gerçekleşen bu oturum sonucunda Rio Konferansı’nın beklentiyi karşılayamamış ve olması gerekenin sağlanamamış olduğu, sürdürülebilir kalkınma için daha elle tutulur girişimlerde bulunulması gerektiğini kanıtlamıştır (Arat vd., 2002:3).

Bazı kaynaklarda Rio +10 olarak da anılan Johannesburg Zirvesi'nde oluşturan Uygulama planı, Gündem 21'in (Agenda 21) ve sürdürülebilir kalkınmanın daha bütüncül bir yaklaşım ile uygulanabilmesi için oluşturulan bir plandır. Plan on bölümden oluşmaktadır ve başlıklar şu şekildedir (Kavas ve Sezer, 2002:24):

- Giriş
- Yoksulluğun ortadan kaldırılması
- Tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi
- Doğal kaynakların korunması ve yönetimi
- Küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınma
- Sağlık ve sürdürülebilir kalkınma
- Gelişmekte olan küçük ada devletlerinin sürdürülebilir kalkınması
- Afrika için sürdürülebilir kalkınma
- Uygulama araçları
- Sürdürülebilir kalkınma için kurumsal yapı

BM'nin 2012 yılında yayınladığı Küresel Sürdürülebilirlik Raporu'nda (Secretary General's High Level Panel on Global Sustainability Report) sürdürülebilir kalkınmanın bir varış noktası olmadığı, dinamik bir adaptasyon, öğrenme ve eylem süreci olduğu söylenmiştir. Rapora göre sürdürülebilir kalkınma ekonomi, toplum ve doğal çevre arasındaki ara bağlantıların tanınması, anlaşılması ve bunlarla ilgili olarak hareke geçilmesidir ve 2012 yılındaki dünyanın henüz bu yola girmediği hakkında bir yorum yapılmıştır. Sürdürülebilir kalkınma hakkında ilerleme kaydedilmiştir fakat ne yeterince hızlı ne de yeterince derindir. Aynı zamanda insanlık, mevcut üretim ve tüketim kalıplarının etkileri ve kaynak kıtlığı, yenilikçilik, demografik değişim, küresel ekonomideki değişiklikler, yeşil büyüme, artan eşitsizlik, değişen siyasi dinamikler ve kentleşme gibi güçlü değişim faktörleriyle karşı karşıyadır (UN, 2012a:6).

Şen, Kaya ve Alpaslan (2018:8) sürdürülebilirliğin özelliklerini şöyle özetlemişlerdir:

- Sürdürülebilirlik yalnızca geçmişe değil hem bugüne hem de yarına hitap eder. Kavram, bugünkü neslin ihtiyaçlarını gelecek nesilleri ihmal etmeden karşılamaya odaklanmıştır,
- Sürdürülebilirlik kavramı durağan bir olguyu ifade etmez, kendini sürekli günceller, sürdürülebilirlik kavramı zaman içinde evrim geçirmiş ve değişime

uğramıştır. Bunun en belirgin hali, sürdürülebilir kalkınma kavramının doğuşu ve gelişimidir,

- Sürdürülebilirlik kaygılarının altında yatan temel motivasyon, kaynak-ihtiyaç dengesizliği ve bu dengenin kaynaklar aleyhine bozulmasıdır,
- Sürdürülebilirlik özellikle de sürdürülebilir kalkınma, tartışmalı bir kavramdır ve birçok amacı bünyesinde toplamıştır,
- Sürdürülebilir kalkınma bağlamında da olsa, sürdürülebilirlik tartışmalarının çevre hassasiyetini arttırdığı ortadadır.

Buradan özetle sürdürülebilirlik, sadece bugünü değil yarını da düşünen, her zaman bir değişim içinde olan, kaynakların bozuluyor ve yok oluyor olmasına çözüm bulmak adına ortaya çıkan, birçok amacı ve boyutu içinde bulunduran bir kavramı ifade etmektedir. Harris (2000:4), küresel olarak çoğu ülkenin hem GSYİH’da hem de İnsan Gelişim Endeksine göre önemli ilerlemeler kaydettiğini belirtmiştir. Fakat dünya genelinde kalkınma ile ilgili olarak iki önemli noktaya değinildiğinden bahsetmiştir:

- Kalkınmanın yararları, eşit olmayan bir şekilde dağıtılmıştır ve gelir eşitsizlikleri kalıcı olmaya devam etmekte ve zamanla artmaktadır. Son derece fakir ve yetersiz beslenmiş insanların küresel çapta sayıları yüksek kalmıştır ve bazılarında küresel olarak bir orta sınıf göreceli refah elde etse bile artmıştır.
- Gelişimin çevre ve mevcut sosyal yapılar üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Pek çok geleneksel topluluk, ormanların, su sistemlerinin ve yoğun balıkçılık alanlarının gelişmesi nedeniyle harap olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerdeki kentsel alanlar genellikle aşırı kirlilikten ve yetersiz ulaşım, su ve kanalizasyon altyapısından mustarıptır. Kontrol edilmezse, çevresel hasar, gelişimdeki başarılarla zarar verebilir ve hatta temel ekosistemlerin çökmesine neden olabilir.

Kalkınma ile elde edilen gelir eşit olmayan bir biçimde dağıldığı için, yoksul insanların küresel çapta sayıları artmıştır. Ülkelerin gelişme ve büyüme şekilleri doğal çevre üzerinde birçok hasara sebep olmuştur hatta bu hasarlar gelişimi de sekteye uğratmaya başlamıştır.

Bu sebeple dünya çapında kalkınmanın sürdürülebilir olması istenmektedir çünkü sürdürülebilir kalkınma, ekonomik ve sosyal kalkınma sağlanırken çevreyi korumayı ve yoksullukla savaşmayı mümkün kılacak bir yaklaşımdır.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri için herhangi bir çerçevenin dayanması gerektiği başlıca ilkeler vardır. Bu ilkeleri sırasıyla şu şekilde açıklayabiliriz: Sürdürülebilir kalkınma sadece gelişme sürecinde olan ülkeler değil bütün ülkeleri

kapsar yapıda olmalıdır. Sürdürülebilir kalkınma için geniş çapta kararlaştırılmış bir küresel strateji belirlenmelidir. Binyıl Kalkınma Hedeflerinde ele alınmamış gıda güvenliği, su, enerji, yeşil işler, düzgün çalışma ve sosyal içirme, sürdürülebilir tüketim ve üretim, sürdürülebilir şehirler, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik, okyanusların yanı sıra afet riskinin azaltılması ve esnekliği gibi başlıklar kalkınma hedefleri arasına alınmalıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını ve aralarındaki bağlantıları eşit olarak yansıtacak şekilde kapsamlı olmalıdır ve kapsam uzun vadeli olurken, yakın zamandaki referans ölçütleri içermeli, belki de 2030 tarihine kadar beklemelidir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için planlama ve uygulama aşamasında tüm paydaşlar, yerel topluluklar, sivil toplum ve özel sektör de dahil olmak üzere hükümetler ile birlikte kaynakların uygulanması ve mobilizasyonuna dahil edilmelidir. Politika, dikkatini kalkınma çıktılarını ilerletme aracı olarak odaklamalı, ülkeler ve bölgeler arasındaki çeşitli kalkınma önceliklerini ve koşullarını yansıtmak için mutlak hedeflerin yanı sıra ilerleme ölçümlerini de içermelidir (UN, 2012a:74).

BM'nin 2012 yılında Rio de Janeiro'da gerçekleştirdiği Rio +20 olarak da bilinen BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda ortaya çıkan İstedığımız Gelecek (The Future We Want) adlı sonuç belgesinde yoksulluktan, ortadan kaldırılması gereken ve dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük küresel zorluk olarak bahsedilmiş ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasının sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez bir gereklilik olduğu belirtilmiştir. Raporda sürdürülebilir kalkınmanın temel şartları arasında yoksulluğun ortadan kaldırılmasının yanı sıra, sürdürülemez durumların değiştirilmesi, sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarının teşvik edilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın doğal kaynakları koruması da gösterilmiştir (UN, 2012b:1-2).

BM'nin 2015 yılında New York'ta gerçekleştirdiği Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde ortaya konan Dünyamızı Dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi başlıklı bildiride 17 adet sürdürülebilir kalkınma hedefi bulunmaktadır. 2015 yılındaki zirvede görüşülen sürdürülebilir kalkınma gündeminin gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeleri kapsıyor olmasıyla farklı bir özellik

taşımaktadır. BM genel sekreteri Ban Ki-moon bu eylem planının yoksulluğun tüm boyutları ile geri döndürülemez bir biçimde sona erdirilmesi ve hiçbir insanın sürecin dışında kalmamasını sağlamaya yönelik bir eylem planı olduğunu söylemiştir (<http://www.unicankara.org.tr/>). 2015 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde ortaya konan 17 hedef şu şekildedir (UNWTO ve OAS, 2018:20-21):

Tablo 4. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Hedef 1: Yoksulluğu her yerde, tüm biçimleri ile birlikte yok etmek.
Hedef 2: Açlığı yok etmek, gıda güvenliği ve iyi beslenmeyi sağlamak, sürdürülebilir tarımı özendirmek.
Hedef 3: tüm yaş gruplarındaki insanlar için sağlıklı yaşamı ve refahı sağlamak.
Hedef 4: Bütünsel ve eşit kalitede bir eğitim sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenmeyi özendirmek.
Hedef 5: Cinsiyet eşitliğini sağlamak, tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmek.
Hedef 6: Herkes için kullanılabilir, sürdürülebilir ve sağlıklı su sağlamak.
Hedef 7: Herkesin ekonomik, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak.
Hedef 8: Herkes için sürdürülebilir olan, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, istihdamı ve iyi işleri özendirmek.
Hedef 9: Esnek ve dayanıklı bir altyapı oluşturmak, kapsayıcı, sürdürülebilir sanayileşmeyi ve inovasyonu özendirmek.
Hedef 10: Ulusal ve uluslararası eşitsizliği azaltmak.
Hedef 11: Şehirleri ve insan yerleşim alanlarını bütüncül, güvenli, esnek ve sürdürülebilir hale getirmek.
Hedef 12: Sürdürülebilir tüketim ve üretim modellerini sağlamak.
Hedef 13: İklim değişikliği ve etkileri ile savaşmak için hızlıca harekete geçmek.
Hedef 14: Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve denizel kaynakları korumak ve onları sürdürülebilir bir şekilde kullanmak.
Hedef 15: Karasal eko-sistemlerin sürdürülebilir kullanımını korumak, iyileştirmek ve özendirmek ve biyolojik çeşitlilik kaybını engellemek.
Hedef 16: Huzurlu ve bütüncül toplum yapılarını özendirmek, herkes için adalet erişim sağlamak ve kapsayıcı kurumlar oluşturmak.
Hedef 17: Uygulama araçlarını güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için global ortaklığı canlandırmak.

Kaynak: UNWTO ve OAS, 2018:20-21.

BM'nin 2018 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu ise, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin uygulanmasının üçüncü yılında kaydedilen ilerlemeyi gözden geçirmektedir. Raporda aşırı yoksulluk oranı hızla düştüğü: 2013'te 1990 değerinin üçte biri olduğu söylenmiştir. Son küresel tahminler ise, dünya nüfusunun yüzde 11'inin veya 783 milyon insanın, 2013 yılında aşırı yoksulluk sınırının altında yaşadığını göstermektedir. Rapora göre dünya çapında yetersiz beslenen insanların oranı, 2015 yılında yüzde 10,6'dan 2016 yılında yüzde

11,0'e yükselmiştir. Bu bilgiye göre, 2015 yılında 777 milyon olan 2016 yılında 815 milyon yetersiz beslenen insan olduğunu göstermektedir (UN, 2018:4).

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminde yer alan ve evrensellik, eşitlik ve kimseyi geride bırakmayan ilkelere bağlılık gösteren UNDP 2018-2021 Stratejik Planı vizyonu, ülkelerin yoksulluğu tüm şekil ve boyutlarında ortadan kaldırarak sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmalarına yardımcı olmak, sürdürülebilir kalkınma için yapısal dönüşümleri hızlandırılmak ve krizlere ve şoklara karşı dayanıklılık oluşturmaktır. Bu plan hükümetler, STK'lar ve özel sektör ile ortaklaşa çalışma taahhüdünü yenilemiştir (United Nations, 2017:1). Gerçekleştirilecek olan iş birliğinin kilit noktaları ise; hiç kimseyi geride bırakmama ilkesine dayanarak yoksulluğun ortadan kaldırılması, iklim değişikliğini ele almak, çocuk ve anne sağlığının iyileştirilmesi, cinsiyet eşitliği, kadınların ve kızların güçlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınma için daha fazla kullanılabilirlik ve ayrıştırılmış verilerin kullanılmasıdır (a.g.e., 2017:3).

Sürdürülebilir kalkınmayı kendine konu edinmiş her zirve ya da konferansta çıkan sonuçlar birbirine benzer içeriktedir. Kalkınma sağlanmaya çalışırken; doğal çevre korunmalıdır ki bu kaynakları sürdürülebilir hale getirmekle ya da ikameleri organize etmekle yapılabilir, kalkınma süresinde gerçekleşen ekonomik büyüme ile elde edilen gelirler eşit bir şekilde dağıtılmalıdır, bu sayede yoksulluk ile mücadele edilebilir. Ülkelerin kalkınma hedeflerine ulaşmalarını sağlayacak yol sürdürülebilir kalkınma ile mümkündür fakat sürdürülebilir kalkınma daha önce de bahsedildiği gibi birçok amacı bünyesinde toplamış bir kavram olarak belli başlı alt boyutlar içermektedir. Bu alt boyutlara ait sorunların bir arada, organize bir şekilde çözülmesi sürdürülebilir kalkınmaya giden yolu açmaktadır. Bir başka deyişle sürdürülebilir kalkınma, tüm insanlar için gelecekte mevcut oldukları kadar uygun olacak şekilde daha iyi bir yaşam kalitesi sağlamakla ilgilidir. Bir diğer deyişle, sürdürülebilir kalkınma, dünyanın kaynaklarının sağlam bir şekilde yetiştirilmesi prensiplerine dayanmaktadır ve öz kaynaklar, bu kaynakların kullanım şekinden ve bunlardan elde edilen faydaların dağıtılma şekinden kaynaklanmaktadır (UNEP ve WTO, 2005:8).

1.2.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

Her bir ülkenin ekonomik politikaları ve uluslararası ekonomik ilişkileri, sürdürülebilir kalkınma ile büyük ölçüde ilişkilidir. Kalkınmanın yeniden canlandırılması ve hızlandırılması hem dinamik hem de destekleyici bir uluslararası ekonomik çevre ve ulusal düzeyde belirlenmiş politikalar gerektirmektedir. Sürdürülebilir kalkınma bu şartlardan herhangi birinin yokluğunda sekteye uğrayacaktır (UN, 1992:4). Demircan'a (2016:13) göre üretim ve tüketimin hızla artmasına bağlı olarak canlıların yaşamı tahrip olmakta ve biyo-çeşitlilik azalmaktadır. Ayrıca hızlı nüfus artışıyla birlikte üretim ve tüketimin artması atık sorununa neden olmakta, bu durum da çevresel problemler yaratmaktadır. Bunun yanında işsizlik oranı ve tüketim kaynaklarının fiyatları da artmakta bu durum da gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde geçim kaynaklarını daraltıp ekonomik sürdürülebilirliği tehlikeye atmaktadır. Ekonomin daralması da sosyo-kültürel sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenlerle sürdürülebilirlik sadece tek boyutlu bir olgu olmadığı gibi; sadece çevresel, ekonomik veya sosyal de değildir. Biswas ve Biswas'a (1984:39) göre sürdürülebilir kalkınma üç ayak üzerine inşa edilmiştir: büyüme/kalkınma, çevrenin korunması ve sosyal gelişmenin sağlanması. Bu maddelerle belirtilmek istenen üç temel prensip vardır, birincisi, sürdürülebilirlik ekonomik bakımdan mutlaka gerçekleştirilebilir olmalıdır ve bunu gerçekleştirebilmek için kaynakların uzun vadede verimli kullanımına dikkat edilmelidir. İkincisi, sürdürülebilirlik, etkinliklerinde çevreyi koruma odaklı olmalıdır.

Üçüncüsü ise sürdürülebilirlik ile insanlara, özellikle küresel yoksulluğun ortadan kaldırılmasında hem adaletli hem de eşit davranılmalı ve yoksul ülkelerin çevresel açıdan sömürülmesinin önüne geçilmelidir (Biswas ve Biswas, 1984'ten aktaran Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018:4).

Holmberg ve Sandbrook, sürdürülebilir kalkınma kavramının gelişiminden bu yana, sürdürülebilir kalkınmanın bilinmesi gereken üç boyutundan bahsetmişlerdir (Holmberg ve Sandbrook, 1992'den aktaran Harris, 2000:5):

- Ekonomik Boyut: Ekonomik bakımdan sürdürülebilir bir düzen devamlı olarak mal ve hizmet üretebilmeli, yönetilebilir devleti ve dış borç seviyelerini koruyabilmeli ve tarımsal veya endüstriyel üretimi zarara uğratan aşırı sektörel istikrarsızlıklardan kaçınabilmelidir.
- Çevresel Boyut: Çevresel açıdan sürdürülebilir bir düzen, yenilenebilir kaynak düzenini veya çevresel fonksiyonların ekstrem sömürülmesinden kaçınılması ve yenilenemeyen kaynakları sadece uygun ikamelere yatırım yapıldığı derecede tüketerek, sağlam bir kaynak temeli oluşturmalıdır. Bu, biyolojik çeşitliliğin korunmasını, atmosferik dayanıklılığı ve alışlagelen düzende ekonomik kaynaklar olarak sınıflandırılmayan diğer eko-sistem işlevlerini içermektedir.
- Sosyal Boyut: Sosyal açıdan sürdürülebilir bir düzende, dağıtımda eşitlik, sağlık ve eğitimi de içermek üzere yeterli sosyal hizmet sunumu, cinsiyet eşitliği ve siyasi hesap verebilirlik ve katılım sağlamalıdır.

Boyutların açıklamalarından görüldüğü üzere sürdürülebilir kalkınma sadece ekonomiye, çevreye ya da sosyal hayata odaklanan bir yaklaşım değildir. Ülkeler sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için bu üç boyutu, her boyut bir şekilde diğerini etkilediği için, beraber ele almak durumundadırlar.

Sürdürülebilirliğin boyutları geçmişten bu yana üç farklı şekilde ele alınmıştır. İlk dönemlerde ekonomik, sosyal ve çevresel olarak ayrı ayrı ele alınan boyutlar sonraki dönemlerde kesişim noktaları sürdürülebilir kalkınma olan bir grup küme olarak ele alınmış ve son olarak da sürdürülebilir kalkınma için üç boyutun iç içe ele alınması gerektiği savunulmuştur (Bayram, 2016:4). Boyutların iç içe ele alınmış olması, sürdürülebilirliğin sağlanması için bütün boyutları göz önüne alarak stratejiler üretilmesini ve planlar yapılmasının gerekliliğini göstermektedir.

Sürdürülebilirlik kavramı da daha önce bahsedildiği gibi sadece tek bir boyut için (örneğin ekonomik, çevresel, sosyal vb.) düşünülebilecek bir kavram olmasa da bu boyutlar ile ilgili sürdürülebilirlik adına, yine diğer boyutları da göz önüne alarak planlar ve çalışmalar yapılabilir. Bir sonraki bölümde, ülkelerin ekonomilerine büyük oranda katkı sağlayan turizm sektörünün sürdürülebilirliğine dair kavramlar ve açıklamalar yer alacaktır.

1.2.2. Sürdürülebilir Turizm Kavramı

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), 2002 yılında Johannesburg'daki Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde açıklanan Sürdürülebilir Turizm Yolu ile Yoksullukla Mücadele Girişimini başlatarak yoksulluğu azaltmayı hedeflemiştir. Sürdürülebilir turizm, turizmin özel bir çeşidi değildir. Turizmi daha sürdürülebilir hale getirmek sadece sektörün olumsuz etkilerini kontrol etmek ve yönetmekle ilgili değildir. Turizm, yerel halka ekonomik ve sosyal olarak fayda sağlamak ve çevrenin korunmasına yönelik farkındalık ve desteği arttırmak için çok özel bir pozisyonudur. Turizm sektöründe, ekonomik gelişme ve çevre koruma, karşıt güçler olarak görülmemeli aksine karşılıklı olarak güçlenebilecek ve birlikte olması gereken başlıklar olarak ele alınmalıdır. Politikalar ve eylemler faydaları güçlendirmeyi ve turizmin maliyetlerini azaltmayı amaçlamalıdır (UNEP ve WTO, 2005:2).

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir gelişme, literatürde çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmakta olan köklü terimlerdir. Sürdürülebilirlik kavramının kökenleri, 1970'lerde öne çıkan çevreciliğe dayanmaktadır. Açık sürdürülebilir kalkınma fikri ilk olarak 1980 yılında Dünya Koruma Stratejisi'nde Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) tarafından vurgulanmıştır (Liu, 2003:460).

Sürdürülebilir turizm mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri tam olarak dikkate alan ve endüstrinin, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarına cevap veren turizm yaklaşımı olarak tanımlanır (UNEP ve WTO, 2005:12). Sürdürülebilir turizm ile, ekonomik etkiler dikkate alınarak hareket edildiğinde ve turizmden elde edilen gelir, ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak adına eşit dağıldığında, turizm yoksulluk ile savaşmak için bir araç olarak kullanılabilir hale gelmektedir.

Sürdürülebilirliğin, turizmin olumsuz etkilerine ilişkin sorunların ele alınmasında ve uzun vadeli sürekliliğinin sürdürülmesinde önemli bir umut vaat ettiği görülmektedir (Liu, 2003:460). Sürdürülebilir turizm, hem turizmin ekonomiye ve topluma katkısının sürdürülebilir şekilde gelişmesini hem de kaynakların ve çevrenin sürdürülebilir kullanımını gerektirir (a.g.e., 2003:462). Turizmin olumsuz etkilerine örnek olarak bir bölgede yapılan kitle turizmi yüzünden bölgedeki doğal çevrenin bozulması örnek gösterilebilir. Doğal çevrenin bozulması ile bölge turistik çekiciliğini kaybederse, bölgedeki turistik faaliyetler ve dolayısıyla da gelirler azalabilir, bu durum da bölgede turizmden ekonomik olarak fayda sağlayan insanlar için olumsuz bir etki oluşturabilir.

Turizm sektörünün temel özelliklerinden biri, sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel yönlerini birbirine bağlayabilme ve karşılıklı gelişmeleri için itici bir güç olarak hareket edebilmesidir. Bunun nedeni, ekonomik faaliyet olarak turizmin bozulmamış ortamların, zengin kültürlerin ve misafirperver toplulukların varlığına büyük ölçüde bağımlı olmasıdır. Turizmin kültürel deneyimlerden gelir ve iş sağlama imkânı buna bir örnektir. Buna karşılık, bu, kendi gelişmelerinin ve faaliyetlerinin sosyal, kültürel ve çevresel etkilerini ele almak için sektöre ağır bir sorumluluk yüklemektedir (UNWTO, 2013:19). Bu ağır sorumluluklar içerisinde, bir bölgedeki yoğun turistik faaliyetler sonucu doğal çevrenin tahribatı, turizm sayesinde bölgede fiyatların artması ile yerel halkın bundan olumsuz anlamda etkilenmesi ve kültürel bozulma örnek olarak verilebilir.

Turizm sektörü, sürdürülebilir kalkınmaya sağladığı katkı ve ortaya koyduğu zorluklar konusunda özel bir konumdadır. Bunun birinci sebebi sektörün dinamik olması ve büyümesinden dolayı, bu büyümenin birçok ülke ve yerel destinasyonda ekonomik olarak büyük katkılar yapmasıdır. İkinci sebebi ise turizmin turistlerin, çevre ve yerel halk arasında özel bir temasa sebep olan bir faaliyet olmasıdır. Bu özel temas, birçok sektörden farklı olarak, turistin üretici ve ürünün olduğu yere seyahat etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum da turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkinin üç mühim ve eşsiz yönünü açıklayabilmemizi sağlamaktadır. Bunlardan birincisi turistler ve ev sahibi arasındaki doğrudan ve dolaylı etkileşimdir.

İkincisi turizm ev sahiplerini ve turistleri çevre sorunları, uluslar ve kültürler arasında farklılıklar hakkında daha bilinçli hale getirir. Bu bilinç insanların sadece seyahat sırasında değil yaşamları süresince sürdürülebilirlik konusunda daha duyarlı olmalarını sağlayabilir. Üçüncüsü ise turizm, bozulmamış ve çekici doğal ortamlara, otantik tarihi kültürel geleneklere ve iyi bir turistik deneyim yaşamak isteyen ziyaretçilere dayanır. Turizm sektörü ise bu niteliklerin mevcut olmasına bağlıdır. Turizm sektörü içindeki bu doğrudan ve yakın ilişkiler, turizmin hem zarar verebileceği hem de sürdürülebilir kalkınma için çok olumlu olabileceği hassas bir durum yaratmaktadır (UNEP ve WTO, 2005:9-10).

Tablo 5. Sürdürülebilir Turizmin Yarattığı Fırsatlar

Katma Değer	Altyapı
• Turizmde farklılaşma ve rekabet avantajı • Marka değeri ve pozitif sosyal imaj • Alternatif Turizm çeşitlerinin yaygınlaştırılması (örn. Eko-turizm, agri-turizm vb.) • Bölgesel kaynakların verimli kullanımı ve pazarlaması • Sürdürülebilir ve yeni tasarımlar, teknoloji ve bio-ürünler • Güvenli seyahat prensibi ve sigorta şirketlerinin artan önemi	• Doğayla dost tesislerin inşası • Engelli ve 3.yaş grupları için gerekli alt yapı ve ulaşım yatırımları ve teknolojik inovasyon fırsatları • Kendi tükettiğini üretmek prensibiyle az ve yeşil enerji tüketen bölgelerin oluşturulması
Verimlilik	Ekolojik ve Kültürel Hizmetler
• Su ve enerji kullanımının düzenlenmesi ve azaltılması • Katı ve sıvı atık seviyesinin aşağıya çekilmesi yeniden kullanımı ve geri kazanımı • Tesislerde geri dönüşümlü malzeme ve izolasyon/yalıtım ile enerji verimliliği • Alternatif ve yenilenebilir enerji kullanımı ile düşük maliyetin sağlanması	• Sürdürülebilirlik alanında yeni iş alanlarının ortaya çıkması (örn. Sertifikasyon danışmanlık ve denetleme hizmetleri) • Arazi kullanım yönetiminin ve şehir planlamasının yeni iş alanları olarak ön plana gelmesi • Eko-tarım uygulamalarının yeni bir ürün ve organik tarım pazarı oluşturması • Doğal ürün pazarında canlanmanın sağlanması • Yerel insan kaynaklarının eğitim olanaklarından faydalanmaları ile istihdam havuzunda kalite artışının gerçekleşmesi

Kaynak: TÜSİAD, (2012:59).

UNEP ve WTO (2005:26-46) sürdürülebilir turizmin 12 amacını tanımlamışlardır. Bu amaçlar, ekonomik canlılık sağlamak, yerel refahı sağlamak, istihdam kalitesini arttırmak, sosyal eşitlik sağlamak, ziyaretçi katılımını sağlamak, yerel kontrolü sağlamak, toplum sağlığını sağlamak, kültürel zenginliği arttırmak, fiziksel bütünlük sağlamak, biyolojik çeşitliliği korumak, kaynak verimliliğini arttırmak ve çevre saflığını korumak başlıkları altında özetlenebilir. Bu amaçlar sürdürülebilir turizmin alt boyutları ile birleştirildiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 6. Sürdürülebilir Turizm Boyut ve Alt Boyutlarının 12 Amaçla İlişkilendirmesi

Sürdürülebilir Turizm Sütunları ve Alt Sütunları	Sürdürülebilir Turizm Amaçları
Turizm Politikası ve Yönetimi	
Turizm Kalkınma Politika ve Programlarındaki Yeri	12 Amacın Hepsini
Turizm Politikası ve Düzenleyici Çerçeve	
Turizm Yönetimi ve Kurumsal Yapı	
Ekonomik Performans, Yatırım ve Rekabet Edebilirlik	Ekonomik Canlılık
Turizmin Ölçülmesi ve Ekonomiye Katkısı	Yerel Refah
Marka, Pazarlama ve Ürün Konumlandırma	Ziyaretçi Katılımı
Esneklik, Güvenlik ve Risk Yönetimi	
İstihdam, İyi İş ve İnsan Sermayesi	
İnsan Kaynakları Planlaması ve Çalışma Koşulları	İstihdam Kalitesi
Beceri Değerlendirmesi ve Eğitim Verilmesi	
Yoksulluğun Azaltılması ve Sosyal Etki	Yerel Refah
Yoksulluğun Azaltılmasına Turizm Yoluyla Entegre	Sosyal Eşitlik
Bir Yaklaşım	Yerel Kontrol
Yoksul Yanlı Turizm Girişimlerinin Güçlendirilmesi	Toplum Refahı
Dezavantajlı Grupların Turizm Sektörüne Dahil Edilmesi	
Olumsuz Sosyal Etkinin Önlenmesi	
Doğal ve Kültürel Çevrenin Sürdürülebilirliği	Kültürel Zenginlik
Turizmin Doğal ve Kültürel Mirasla İlişkilendirilmesi	Fiziksel Bütünlük
İklim Değişikliğine Odaklanma	Biyolojik Çeşitlilik
Turizmin Gelişmesi ve Faaliyetlerinde	Kaynak Verimliliği
Sürdürülebilirliğin Arttırılması	Çevresel Saflık
Turizmin Etkilerinin Ölçülmesi ve İzlenmesi	

Kaynak: World Tourism Organization (2013). Sustainable Tourism for Development Guidebook: 22

Tablo 6’da sürdürülebilir turizmin bir alt boyutu olan “yoksulluğun azaltılması ve sosyal etki” ve alt boyutları incelendiğinde turizmde sürdürülebilirlik sağlandığında ortaya çıkacak etkiler ile bir bölgedeki turizm faaliyetleri yoksul yanlı politikalarla yapıldığında ortaya çıkan etkilerin çok benzer olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir turizm (ST) ilkeleri turizm sektörü tarafından benimsenmiştir. Bu ilkeler ile yoksul yanlı turizm arasında büyük oranda bir örtüşme olsa bile ayrıldıkları noktalar vardır. Örneğin ST, çoğunlukla Kuzey yarımküredeki ana destinasyonlara odaklanırken YYT, yoksul bölgelerin daha fazla olduğu Güney yarımküreye odaklanır. Sürdürülebilir turizmde çevresel kaygılar daha ön plandayken, YYT için daha önemli bir başlık olan sosyal yardımlar, sürdürülebilirliğin sadece bir yönüdür (Ashley vd., 2001a:1). Sürdürülebilir turizmin genel ilkeleri Tablo 7’de açıklanmıştır.

Tablo 7. Sürdürülebilir Turizmin Genel İlkeleri

Turistik faaliyetlerde önceliklerin yerel halka verilmesi
Talebe göre değil, arza göre turistik düzenleme yapılması
12 aya yayılan bir turizm dönemi
Temiz enerji kullanımı
Gerçek yaşamın sahnelenmesi
Toplu taşımada kalitenin artırılması
Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinde toplumsal katılımın sağlanması
Eylem durumunda dinlenme
Mevcut yapı stokunun sağlanması
Toplumsal ve kültürel kimliğin korunması
Turizm yatırımlarının esnek, gelişmeye açık ve uzun vadeli olması

Kaynak: Çalikoğlu, 2001’den aktaran Gündüz, 2016:10.

Tablo 7’de görülen ilkelere ek olarak, turizm faaliyetlerinde sürdürülebilir üretim ve tüketim şekillerine yer verilmesi gerektiği, turizm sektörünün genel olarak doğal kaynaklara dayanması sebebiyle, turizm sektörünün doğayı koruması gerektiği, yapılacak yatırımların uzun vadeli, geleceği de düşünerek yapılması söylenebilir. Tablo 5’te görülen sürdürülebilir turizmin genel ilkeleri arasında yer alan turistik faaliyetlerde önceliklerin yerel halka verilmesi maddesini gerçekleştirmek için yerel halk istihdam edilecekse, bölgedeki turizm ürün ve hizmetlerinin kalitesinin azalmaması için yerel halk bu konuda eğitilmeli ve bilinçlendirilmelidir. Sürdürülebilir turizmin genel ilkelerine yönelik daha kapsamlı bir açıklama Tablo 8’de verilmiştir:

Tablo 8. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri

Sürdürülebilir turizm bütünsel yaklaşıma sahip olmalıdır. Bütünsel bir yaklaşım, turizm sektörünün içindeki tüm etki ve ilişkileri de dikkate almak ve tüm kamu politikalarının turizmi nasıl etkileyebileceğini veya etkileyebileceğini düşündürmektir. Turizmin planlanması ve geliştirilmesi diğer sektörlerden izole edilmiş şekilde yapılmamalıdır. Turizm, diğer faaliyetlerin yanı sıra toplulukların sürdürülebilir kalkınmasının bir parçası olarak düşünülmelidir. Rekabetçi kaynak kullanımı ve karşılıklı destek açısından diğer sektörler üzerindeki etkisi dikkate alınmalıdır.

Bir ekonominin ve toplumun turizme aşırı bağımlılığından kaçınılmalıdır.

Sürdürülebilir turizmin gelişimi için tüm paydaşların birlikte çalışmaları gerekmektedir. Turizmden etkilendiği herkes, turizmin gelişimini ve yönetimini etkileme fırsatına sahip olmalıdır. Bu, yerel demokratik yapıları güçlendirmenin ve kullanmanın yanı sıra resmi ortaklıklar veya daha gevşek düzenlemeler içerebilir.

Sürdürülebilir turizm gelişimini sağlamak için uzun vadeli planlar yapmak gerekmektedir. Kısa vadeli yaklaşımlardan kaçınılmalı ve uzun vadeli bakış açıları teşvik edilmeli, buna göre kaynak sağlanmalıdır. Mümkün olduğunda, eylemler kendiliğinden devam etmelidir. Kısa dönemli girdiler ve finansman etrafında yapılandırılmış projeler, bir kez başlatıldığında girişimlerin geleceğe nasıl sürdürülebileceğini göz önünde bulundurulmalıdır.

Sürdürülebilir turizm için turizmin küresel ve yerel etkilerinin ele alınması gerekmektedir. Yerel çevre ve topluluklar üzerindeki etkiler genellikle belirgindir. Bu nedenle, küresel sorunları ele alan politikalar yerine bu yerel etkileri ele alan politikalara destek sağlamak daha kolay ve çözüm odaklı olabilir. Bununla birlikte, turizmin sürdürülebilir kalkınması, özellikle turizm kaynaklı kirlilik (sera gazı emisyonları gibi) ve yenilenemeyen kaynakların kullanımı gibi küresel etkilere de aynı derecede dikkat etmelidir. Bu tür küresel etkiler aynı zamanda turizmin kendisi üzerinde de doğrudan bir etkiye sahiptir (örneğin iklim değişikliği).

Sürdürülebilirlik sadece arz ile ilgili olmadığı için sürdürülebilir turizm sürdürülebilir tüketimi teşvik etmelidir. Tüketim modeline ve yarattığı etkilere önem gösterilmelidir. Bu durum da turistler tarafından yapılan seçimleri (seçilen ürünler ve seyahat şekli gibi) ve onların faaliyetlerini ve davranışlarını etkilemek anlamına gelir.

Sürdürülebilir olan turizm etkinliklerinin aynı zamanda kaliteli olduğu anlayışını yerleştirmek gerekmektedir. Kaliteli bir turizm destinasyonunun veya ürününün, yalnızca ziyaretçi memnuniyetine odaklanmak yerine, tüm sürdürülebilirlik konularını ele alan bir ürün olduğu artan bir şekilde kabul edilmektedir. Bir başka deyişle, turistlerin kendilerini bu terimlerle düşünmeye teşvik etmeleri gerekir; çevreyi önemseyen bir yer ve işgücünün de onları önemseme olasılığı daha yüksektir.

Sürdürülebilir turizm gelişimi için kirlenen öder prensibi olmalıdır. Kirlenen öder prensibi uyarınca, mümkün olan durumlarda finansal maliyetlere yansıtılması gereken masrafların sorumluluğunu üstlenen çevresel etkilerin failidir. Bu ilkenin hem politikalar hem de tüketim ve kirlenmeyi etkilemek için ekonomik araçların kullanılması üzerinde güçlü etkileri bulunmaktadır. Turizmde, örneğin ulaşım, sahalara giriş ve atıkların bertaraf edilmesi gibi faaliyetler için ücretlendirme yapılması gibi etkileri vardır.

Sürdürülebilir turizm için risk değerlendirmesi yapılmalı ve risk alma seviyesi en aza indirilmelidir. Dikkatli risk değerlendirmesi, sürdürülebilir turizm gelişiminin önemli bir bileşenidir. Bir gelişme veya eylemin olası etkisi hakkında sınırlı delil varsa, dikkatli bir yaklaşım benimsenmelidir. Önlem prensibi, daha sonra tamir etmeye çalışmak yerine, meydana gelmeden zarar görmemesi için önlemlerin alınması anlamına gelir.

Sürdürülebilir turizm gelişimi için yaşam döngüsü bakış açısı benimsenmelidir. Yaşam döngüsü değerlendirmesi, kullanılan ilk kaynaklar, yerleştirme ve tasarım, geliştirme ve inşaat, faaliyete giren tüm girdiler, elden çıkarma ve kullanım sonrası etkileri dahil olmak üzere, bir ürünün veya hizmetin ömrü üzerindeki etkilerin tam olarak hesaba katılması anlamına gelir.

Sürdürülebilir turizm gelişimi için işlevsel alternatifler göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı işlevin gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğine ve kaynaklar üzerinde daha olumlu ve daha az olumsuz etkiye sahip olacak şekilde işler yaparak elde edilen sonuçlara dikkat edilmelidir. Örneğin, daha fazla rekreasyon fırsatı ekleyerek ziyaretçi memnuniyetini artırma stratejisinde, en az çevresel ve sosyal etkileri ve en yüksek ekonomik getiriyi sağlayan seçeneklere öncelik verilmelidir.

Tablo 8. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri (Devam)

Sürdürülebilir turizm gelişmesi için kapasiteleri aşmamaya dikkat edilmelidir. Turistik gelişme miktarını, bir destinasyondaki turist akışının miktarını sınırlayabilmeye hazırlıklı olma yeteneği sürdürülebilir turizm kavramının merkezindedir. Sınırlayıcı faktörler ekolojik esneklik, kaynak kapasitesi, topluluk kaygıları, ziyaretçi memnuniyeti vb. olabilir.

Sürdürülebilir turizm gelişimi için değişen koşullara uyum sağlanması gerekir. Adapte edici müdahale ve yönetim, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir yönüdür. Turizm, performansı ve etki düzeyi bakımından dış koşullara duyarlıdır. Gelecekteki turizm planlamasında ve risk yönetimi politikalarının uygulanmasında iklim değişikliği ve terörizm gibi küresel tehditlerin dikkate alınması gerekmektedir.

Sürdürülebilir turizm gelişimi için gelişim ve değişim göstergeler ile sürekli takip edilmelidir. Turizmin sağlıklı yönetimi için, zaman içindeki değişikliklerin kolayca bulunabileceği kanıtlar izlenmelidir. Bu sayede politikalarda ve eylemlerde gerekli ayarlamalar yapılabilir. Turizmin durumunu, performansını ve etkisini izlemek için sürdürülebilirlik amaç ve hedefleriyle ilgili göstergeler oluşturulmalıdır. Uygun maliyetli izleme programları uygulanmalıdır.

Kaynak: UNEP ve UNWTO, 2005: 15-17.

1.2.2.1. Sosyo-Ekonomik Sürdürülebilirlik ve Turizm İlişkisi

Bir bölgede artan turizm faaliyetleri ve turizm sektörünün gelişmesi o bölgede yaşayan halkı doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bölgede gelişen turizm sektörü gelir ve istihdam yaratıcı bir etkiye sahiptir. Bölge halkı hem oluşan istihdam olanaklarından yararlanarak hem de bölgedeki turistlerin harcamaları ile elde edilen gelirlerden fayda elde ederler. Ayrıca bölgedeki turistik faaliyetler için yapılan alt yapı çalışmaları bölge halkının da yaşam standardını yükseltici etkiye sahiptir.

Turizm, yerel ekonomileri hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilir. Olumlu etki, yerel halkın işe alınmasıyla doğrudan gelir elde etmek veya ulaşım gibi ekstra hizmetler ile dolaylı gelir elde etmek şeklinde açık olabilir. Olumsuz etki, turizmle ilgili faaliyetlerin zaten sınırlı kaynakları mahrum etmeye başlaması ve dolayısıyla ekonomik sorunlara yol açması ya da yerlileri turizmin elde ettiği gelire bağımlı hale getirmeye başlaması ve bu durumun beklenen olumsuz etkileri olması halinde olabilir (Bozkurt vd., 2015:16). Turizmin ekonomik olarak olumsuz etkilerine bir örnek de turistik faaliyetler nedeniyle bölgedeki fiyatların yükselerek enflasyona sebep olmasıdır; bu durum yerel halkın satın alma gücünü aşağı çekerek onların turizmden ekonomik anlamda olumsuz etkilenmelerine sebep olur. Turizmin sürdürülebilirlik ilkelerince planlanıp yönetilmesiyle yerel düzeyde refahta artış

sağlanması ve sağlanan sosyo-ekonomik faydaların herkese eşit dağılması ile turizm sayesinde bölgesel kalkınma sağlanabilir.

1.2.2.2 Çevresel Sürdürülebilirlik ve Turizm İlişkisi

Genel olarak doğal çevre ve kaynaklar, sahip olduğu her özellik ile turizm sektörü için oldukça önemlidir çünkü bir ülkenin veya bölgenin doğal çevresi ve zenginliği, turistleri o bölgeyi görmeye çeken bir unsur olarak tanımlanabilir. Doğal çevre dahilinde olan iklim şartları, bitki örtüsü, yer yüzü şekilleri, hem sadece kendine has özellikleri ile hem de bu özelliklerin oluşturduğu fırsatlar sayesinde, örneğin kuş gözlemciliği, mağara turizmi gibi, destinasyonlar için birer ziyaret etme sebebidir (Aktaş, 2015:207). Turistlerin seyahat motivasyonlarından birinin de gittikleri bölgenin doğa güzellikleri olduğu göz önüne alınırsa, o bölgedeki doğal çevrenin korunması turizm faaliyetlerinin devamı için önem taşımaktadır. Doğal çevre ve kaynakların önemli olduğu bir sektörde, doğal çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak ve kaynakları sürdürülebilirlik ilkelerince kullanmak aslında o sektörün de sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Bir başka deyişle, turizm sektörü bir bölgedeki doğal kaynakların korunmasını sağlayarak o bölgede çevre üzerinde olumlu bir etki yaratır, özetle çevreyi koruyup onun sürdürülebilirliğini sağlayarak kendi sürdürülebilirliğini de sağlar. Turizmin çevre üzerinde olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bu olumsuz etkilere örnek olarak bölgedeki turizm için yapılan üst yapı yatırımlarının (havaalanı, marinalar ve diğer tatil kompleksleri) çevre üzerindeki etkisi verilebilir. Ayrıca yoğun turist sirkülasyonu doğal çevreyi bozabilir (Küçükaslan, 2007:68-70).

Doğal kaynakları sayesinde popüler olmuş bir destinasyonu korumak için kapasite analizi yapılabilir. Kapasite analizi WTO tarafından herhangi bir turizm sahasının veya alanın, çevreye zarar vermeden ziyaretçi sayıları bakımından maksimum kullanımının belirlenmesini sağlayan analiz olarak tanımlanmıştır. Analiz sonucunda kesin bir rakam bulmak zor olsa da turizmle ilgili faaliyetlerin planlanması ve sürdürülmesi için kapasite analizi çok önemlidir. Örneğin bir bölgede

ziyaretçi sayılarındaki beklenmeyen bir artış, doğal kaynakların daha önce görülmemiş bir düzeyde kullanılması anlamına gelebilir. Bu durum da kaynakların tamir edilmesinin mümkün olmayacak derecede zarar göreceği anlamına gelebilir. Bu nedenle, bu kapasite seviyesini gerçekçi bir şekilde belirlemek ve her koşulda aşmasına izin vermemek çok önemlidir (Bozkurt vd., 2015:17). Kapasiteyi aşmamak adına, bir bölgede kitlesel turizm faaliyetlerinden alternatif turizm türlerini geliştirmek bir çözüm olabilir. Turizm Bakanlığı alternatif turizmi “sosyal ve ekolojik uyuma, yerel ve yabancı girişimcilerin iş birliğine ve gelişmede yerli malzeme kullanılmasına öncelik verme amacı güden turizm çeşidi” olarak tanımlamıştır. Alternatif turizm sürdürülebilir turizmin bir uzantısı olduğu gibi zaman zaman aynı anlamlarda kullanılabilmektedirler. Fakat tam olarak aynı anlama gelmeseler bile ortak paydaları kitle turizmi için bir alternatif olmaları ve turizm sektörünün varlığının temel kaynağı olan insan ve çevreye karşı sorumlulukla hareket etmeleridir (Küçükaslan, 2007:90-91).

1.2.2.3. Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik ve Turizm İlişkisi

Turizm sektörü turizm merkezlerinde yerel topluluklar üzerinde büyük etkisi olan bir sektördür; yerel halk için önemli bir gelir ve istihdam kaynağı olabilir. Ayrıca, bir bölgenin sosyal dokusuna ve nihayetinde bağlı olduğu doğal ve kültürel mirası için bir tehdit oluşturabilir, ancak iyi planlanmış ve yönetilmiş olması durumunda sosyal dokunun ve kültürel mirasın korunması için bir güç olabilir (UNEP ve ICLEI, 2003:7).

“Toplumsal açıdan turizm olgusu, turist ve onu kabul eden ülke halkı olarak iki şekilde de incelenebilmektedir (Gürbüz, 2002:52)”. Turizm hareketleri sırasında turist ve yerel halk arasında bir etkileşim olur, yerel halk turistin hayat tarzından, düşünce ve davranış biçimlerinden etkilenir. Bu ilişki aslında karşılıklıdır ve turistler de yerel halktan etkilenirler. Bu etkileşimin olumsuz tarafı, yerel halkın turistleri kültürel bozulmaya neden olacak bir tehdit unsuru olarak görmeleridir. Turizmin sosyal çevreye etkileri olumlu ve olumsuz olarak iki başlık altında toplanır. Kültürel etkileşim ve toplumlar arasında kurulan dostluklarla dünya barışına katkı sağlanması,

turistleri ağırlayan yerel halkın, turistlerle iletişimlerini güçlendirmek adına kendilerini geliştirmeleri sayesinde eğitim ve kültür seviyelerinin artması, kültürel değerlerin bozulma kaygısı ile bu değerlere daha fazla sahip çıkılması, turizmin kırsal bölgelerdeki kentleşmeyi hızlandırması turizmin sosyal çevre üzerindeki olumlu etkilerine örnek olarak gösterilebilir (a.g.e., 2002:53-54). Turizmin sosyal çevreye olumsuz etkilerine örnek olarak ise, turist ağırlayan bölgede yaşanan kültürel değişiklikler (değer ve inanç yapısı, dil vb.), insanlar arasındaki manevi değerlerin yerini ekonomik çıkarların alması, yerel halkın turistlere özenmesi ve onları taklit etmeleri, farklı kültürler sebebiyle çıkan kültürel çatışmalar, turistler ile yerel halkın yaşam standardı farklılıkları yüzünden bölge halkının kendilerini sadece turistlere hizmet etmekle görevli oldukları düşünmeye başlamaları, turistler ile yerel halkın arasında çok belirgin bir ırksal farklılık varsa ırksal gerginliklerin ortaya çıkması verilebilir (Kozak, Akoğlan ve Kozak, 1997'den aktaran Gürbüz, 2002: 53-54). Sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel boyutunu Şanlıöz-Özgen vd. (2016:55) “yerel halkın turistik faaliyetler sonucu ortaya çıkan sosyo-kültürel etkilere karşı kendi sosyal ilişkilerini ve kültürlerini koruyabilme yeteneği” olarak tanımlamışlardır.

Turizmin sosyo-kültürel etkilerinin olumsuz yanlarını en aza indirebilmek için ve turizmi sürdürülebilir kılmak için ilk olarak turistik faaliyetlere bölgedeki yerel halkın katılımını sağlamak ve onların yaşam kalitesini arttırır yönde olumlu etkilerin ortaya çıkmasını beklemek gerekmektedir. Olumsuz etkileri en aza indirmenin bir başka yolu da sosyal taşıma kapasitesini optimal seviyede tutmaktır. Sosyal taşıma kapasitesi ise turistler ve yerel halk arasındaki ilişkilerde olumsuz etkilerin ve turistin yaşadığı deneyim kalitesinin düşmediği seviye olarak tanımlanabilir (a.g.e., 2016:55-56).

1.3. Sürdürülebilir Kalkınma ve Turizm

Turizm, dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen ekonomik sektörlerinden biridir ve birçok ülkede sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda, iyi yönetilmesi gerekir, böylece yerel topluluklara ve

dayandığı doğal ve kültürel ortamlara yarar sağlar (World Tourism Organization, 2013:12). Küçükaslan (2007:62) turizmde sürdürülebilir kalkınmanın “Gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimsediğini” belirtmiştir. Turizmde sürdürülebilir kalkınma sağlandığında kaynakların, ekolojik çevre ve biyolojik çeşitliliğin, kültürel yapının da korunması sağlanır.

1.3.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Unsurları

Turizmde sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek için bazı unsurların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu unsurlar Tablo 9’da sıralanmıştır.

Tablo 9. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Gerekli Unsurlar

Turistik ürünlerin ve hizmetlerin kalitesini yükseltmek,
Turizmde sürdürülebilir kalkınma göstergelerine ait ayrıntılara erişilebilirliği sağlamak,
Turizm yönetimi için yeniliklere açık eylemlere ve en iyi uygulamalara öncelik vermek ve geliştirmek,
Turizm mevsiminin uzatılmasına yönelik çalışmaları güçlendirmek,
Geleneksel faaliyetleri, esas olarak tarımı (örneğin biyolojik ürünleri) teşvik etmek,
Turizm yönetimindeki yeni biçimler hakkında eğitimi ve bilinci güçlendirmek,
Turistik ürünlerin yerel pazarlarla bağlantısını sağlamak,

Kaynak: Küçükaslan, 2007:62

Bu unsurların hepsi ayrı birer yapıtaşı olarak düşünülebilir. Turistleri bir destinasyona çekebilmek için o destinasyondaki ürün ve hizmetlerin kaliteli olması gerekmektedir ve o destinasyondaki faaliyetlerin her bir aşaması birlikte iyi planlanmalı ve yönetilmelidir. Destinasyonun imkanları dahilinde turizm faaliyetleri alternatif turizm çeşitleri ile turizm sadece bir mevsime değil her mevsime yayılmalıdır. Bu noktada alternatif turizm, turizmde mevsimsel olarak devamlılığı sağlamada önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca turistik ürünlerin yerel pazarlar ile bağlantısı sağlandığında yerel halk da bu turistik faaliyetlerden faydalanabilecektir.

1.3.2. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Turizmin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında yadsınamaz bir rolü vardır ve bu hedeflerin turizmle bağlantısı UNWTO ve OAS'ın birlikte yayınladığı Turizm ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri raporunda şöyle özetlenmiştir (UNWTO ve OAS, 2018:20-21):

Tablo 10. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Turizm

Kalkınma Hedefi	Turizmin Rolü ve Katkısı
Hedef 1: Her yerde tüm formlarıyla yoksulluğu sona erdirmek	Turizm sektörü yerel halk için yarattığı istihdam olanakları sayesinde gelir sağlar. Ulusal yoksulluğu azaltma hedefleri turizm faaliyetleri ile sağlanabilir; bu hedeflere de girişimciliği ve küçük işletmeleri destekleyerek ulaşılabilir. Yerel işe alımlar, çalışan olarak dezavantajlı olup daha az tercih edilen grupları, özellikle gençleri ve kadınları güçlendirir.
Hedef 2: Açlığı sona erdirmek, gıda güvenliği ve iyi beslenmeyi sağlamak, sürdürülebilir tarımı teşvik etmek	Turizm, turistik bölgelerde yerel ürünlerin üretim ve kullanımını teşvik edebilir. Yerel ürünlerin turistlere pazarlanması ile sürdürülebilir tarım teşvik edilebilir. Tarımsal turizm, turistlerin turizm deneyimini iyileştirirken, bölge için bir ek gelir olur.
Hedef 3: Her yaş aralığındaki her insan için sağlıklı yaşamı ve refahı sağlamak	Turizmden elde edilen vergi geliri ile sağlık ve hizmetlere yeniden yatırım yapılabilir, anne sağlığını iyileştirebilir, çocuk ölümlerini azaltabilir ve hastalıkları önleyebilir. Korunan alanlarda toplanan ziyaretçi ücretleri sağlık hizmetlerine katkıda bulunabilir.
Hedef 4: Kapsayıcı ve eşit kalitede bir eğitim sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenmeyi teşvik etmek	Turizmin kapsayıcılığı teşvik etme potansiyeline sahiptir ve yetenekli bir işgücü turizmin gelişmesi için çok önemlidir. Turizm sektörü gençlere, kadınlara ve dezavantajlı gruplara, eğitim araçlarıyla yararlanmaları gereken doğrudan ve dolaylı işler için fırsatlar sunmaktadır.
Hedef 5: Cinsiyet eşitliğini sağlamak, tüm kadınları ve kızları güçlendirmek	Turizm sektörü özellikle turizm ve otelcilikle ilgili işletmelerde kadınlar için doğrudan iş ve gelir yaratma yoluyla kadınları güçlendirebilir. Turizm kadınların toplumun her alanında tam olarak meşgul olmalarına ve liderlik etmelerine bir araç olabilir.
Hedef 6: Herkes için kullanılabilir, sürdürülebilir ve sağlıklı su sağlamak	Suyun turizmde etkin kullanımı, kirlilik kontrolü ve teknoloji verimliliği en değerli kaynağımızı korumanın anahtarı olabilir.
Hedef 7: Herkes için ekonomik, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimin sağlamak	Enerji yoğun olan bir sektör olarak turizm, küresel enerji karışımında artan yenilenebilir enerji paylarına geçişi hızlandırabilir. Turizm temiz enerji kaynaklarına yatırımları teşvik ederek sera gazlarını azaltmaya, iklim değişikliğini hafifletmeye ve herkes için enerjinin erişimine katkıda bulunmaya yardımcı olabilir.
Hedef 8: Herkes için sürdürülebilir olan, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, istihdamı ve iyi işlerin teşvik etmek	Hizmet ticareti olarak turizm, şu anda dünya çapında on işte bir tane sağlayan, dünya genelinde ilk dört ihracatçıdan biridir. Özellikle gençler ve kadınlar için turizmde iyi iş olanaklarını ve turizm değer zincirleriyle daha iyi çeşitlendirilmesini destekleyen politikalar turizmin olumlu sosyo-ekonomik etkilerini artırabilir.

Tablo 10. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Turizm (Devam)

Hedef 9: Esnek ve dayanıklı bir altyapı oluşturmak, kapsayıcı, sürdürülebilir sanayileşmeyi ve inovasyonu teşvik etmek	Turizm gelişimi iyi bir kamu ve özel altyapısına dayanmaktadır. Sektör, altyapının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi için kamu politikasını etkileyerek daha sürdürülebilir, yenilikçi ve kaynak açısından verimli ve düşük karbonlu büyümeye doğru ilerleyerek turistleri ve diğer yabancı yatırım kaynaklarını cezbedebilir.
Hedef 10: Ülkeler içinde ve ülkeler arasındaki eşitsizliği azaltmak	Turizm, yerel popülasyonları ve gelişimindeki tüm kilit paydaşları meşgul etmesi durumunda eşitsizliklerin azaltılması için güçlü bir araç olabilir. Turizm, insanlara menşei yerlerinde gelişmeleri için fırsat vererek kentsel dönüşüm ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunabilir. Turizm, ekonomik entegrasyon ve çeşitlendirme için etkili bir araçtır.
Hedef 11: Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, esnek ve sürdürülebilir hale getirmek	Turizm, kentsel altyapıyı ve erişilebilirliği ilerletebilir, yenilenmeyi teşvik edebilir ve turizmin dayandığı varlıklar olan kültürel ve doğal mirası koruyabilir. Yeşil altyapıya yatırım (daha verimli ulaşım, azaltılmış hava kirliliği) sadece sakinler için değil aynı zamanda turistler için daha akıllı ve daha yeşil şehirlere neden olmalıdır.
Hedef 12: Sürdürülebilir tüketim ve üretim modellerini sağlamak	Turizm sektörünün sürdürülebilir tüketim ve üretim modellerini benimsemesi ve sürdürülebilirliğe geçişi hızlandırması gerekmektedir.
Hedef 13: İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele etmek için acil harekete geçmek	Turizm iklim değişikliğine katkıda bulunur ve bundan etkilenir. Turizm paydaşları iklim değişikliğine karşı küresel tepkilerde öncü bir rol oynamalıdır. Turizm, karbon ayak izini azaltarak, ulaştırma ve konaklama sektöründe, düşük karbon büyümesinden faydalanabilir ve zamanımızın en acil sorunlarından birinin üstesinden gelmeye yardımcı olabilir.
Hedef 14: Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını koruyun ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmak	Kıyı ve deniz turizmi sağlıklı deniz ekosistemlerine dayanmaktadır. Turizmin gelişmesi, kırılğan deniz ekosistemlerinin korunmasına bağlıdır. Deniz eko sistemlerinin korunmasına yardımcı olmak için mavi bir ekonomi teşvik edilmeli, deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına katkıda bulunabilmek için ülkeler Entegre Kıyı Bölgesi Yönetimini'nin bir parçası olmalıdırlar.
Hedef 15: Karasal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımını korumak, iyileştirmek ve teşvik etmek ve biyolojik çeşitlilik kaybını engellemek	Zengin biyoçeşitlilik ve doğal miras, genellikle turistlerin bir varış yerini ziyaret etmelerinin ana nedenleridir. Turizm, kırılğan bölgelerde sürdürülebilir bir şekilde yönetiliyorsa, yalnızca biyolojik çeşitliliği muhafaza etmekle kalmaz, aynı zamanda yerel topluluklara alternatif bir geçim kaynağı olarak gelir elde etmede önemli bir rol oynayabilir.
Hedef 16: Huzurlu ve kapsayıcı toplumları teşvik etmek, herkes için adalet erişim sağlamak ve kapsayıcı kurumlar oluşturmak	Turizm, farklı kültürel geçmişlere sahip insanlar arasındaki milyarlarca karşılaşma etrafında döndükçe, sektör çok kültürlü ve inançlı insanlar arası hoşgörü ve anlayışı geliştirerek daha barışçıl toplumların temelini attırabilir. Yerel topluluklara fayda sağlayan ve onları ilgilendiren turizm, çatışma sonrası toplumlarda barışı da artırabilir.
Hedef 17: Uygulama araçlarının güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığın canlandırılması	Turizmin diğer sektörler ile yakından ilişki içinde olan doğası gereği turizm, özel kurum ve kamu kurumu ortaklıklarını güçlendirici ve birçok paydaşı sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ve diğer ortak hedeflere ulaştırmak için birleştirme özelliğine sahiptir.

Kaynak: UNWTO ve OAS, 2018:20-21

1.4. Türkiye’de Yoksul Yanlı Turizm, Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Turizm

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ve 1963-1967 yıllarını birinci beş yıllık kalkınma planında turizmden büyük oranda ödemeler bilançosu açığının kapatılması konusunda faydalanılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Fakat beş yıl içerisinde yapılması gereken yatırımlar için kaynakların sınırlı olması sebebiyle turizme elverişli bölgelerden ancak bir kısmında gelişme sağlanabileceği söylenmiştir.

Bu sebeple çalışmalar turist çekme kabiliyeti yüksek olan ve kısa zamanda gelişme gösterecek bölgelerde yapılması kararlaştırılmıştır. Yapılacak yatırımlarda geceleme yerleri tesislerine olduğu kadar reklam işlerine, hizmet tesislerine ve hatıra eşyası sanayiine de büyük önem verileceği belirtilmiştir (DPT, 1963: 425). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plan döneminde turizm gelirlerinde beklenen artış sağlanamamış fakat turizmin ikinci beş yıllık kalkınma döneminde önemli bir gelir kaynağı olması beklentisi DPT’nin 1968-1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında vurgulanmıştır. Turizm gelişimi için yapılan planlamalar ise Birinci Beş Yıllık Kalkınma planı ile benzerlik göstermektedir. Planda 1968-1972 yılları içinde turizm sektörüne yapılacak yatırımın çoğunun konaklama tesislerine ayrılacağı ve bu konaklama tesislerinin kitle turizmine yönelecek tesisler olacağı ve turistik potansiyeli yüksek bölgelerde kurulacağı belirtilmiştir (DPT, 1968:299).

1973-1977 yıllarını kapsayan üçüncü Beş Yıllık Kalkınma planında ise turizm ve dış seyahat gelirlerinin birinci ve ikinci plan dönemlerinde öngörülen düzeye ulaşmadığı fakat 1970 yılında ilk defa turizm ve dış seyahat gelirlerinin giderlerini aştığından bahsedilmiştir (DPT, 1973:59). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma planında, ikinci döneme paralel olarak turizm potansiyeli yüksek bölgelerde kitle turizmi teşvik edilmiştir (a.g.e, 1973:618). 1979-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma planında yine kitle turizmine yönelik ve turizm potansiyeli yüksek bölgelerde yatırımlar yapılacağından bahsedilmiştir. Ayrıca deniz, göl ve nehir kıyılarının toplumun yararına kullanılacağından, düşük kapasite ile çalışan ya

da hazır olduğu halde çalışmayan turizm işletmelerinin dış turizme açılmasının yollarının aranacağından, kamu kuruluşlarına ait kamp ve dinlenme tesislerinin de dış turizme açılacağından bahsedilmiştir (DPT, 1979: 243). 1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Türkiye'nin tarihi, kültürel ve doğal varlıklarının alternatif turizm türleri ile değerlendirileceğinden bahsedilmiştir. Planda Türkiye'nin mevcut turizm potansiyelinin ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz ve sağlıklı tutma ilkeleri doğrultusunda değerlendirileceği vurgulanmıştır; bu plan döneminde de kitle turizmine öncelik verileceği fakat bireysel turizmin de ihmal edilmeyeceği belirtilmiştir. Bunlara ek olarak doğal ve kültürel evre değerlerinin turizm amaçlı kullanımından koruma stratejileri ile turizm geliştirme stratejilerinin entegrasyonunun sağlanacağı söylenmiştir (DPT, 1985:120). Görüldüğü üzere beşinci planda ilk defa çevrenin korunması konusuna değinilmiştir.

1990-1994 yıllarını kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında alternatif turizm çeşitlerinin daha cazip hale getirecek teşvik politikalarından, turizm alt ve üstyapısının hem niceliksel hem niteliksek olarak yükseltilmesine önem verilmesinden, turizmde mevsimi uzatıcı önlemler alınmasından, doğal güzelliklerin ve kültürel değerlerin korunmasına öncelik verileceğinden bahsedilmiştir (DPT, 1990:282). 1996-2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında turizmle ilgili temel amaç rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi, yerel halkın ve turistlerin turizmden beklentilerinin karşılanması, doğal ve kültürel değerlerin zenginleştirilerek sürekliliğin sağlanması olarak belirtilmiştir. Planda kullanan/kirleten öder ilkesi benimsenmiş ve kamu eliyle yapılacak teknik altyapının finansmanına kullanıcıların katılımından bahsedilmiştir (DPT, 1996:162-163). Yedinci plan döneminde direkt olarak söylenmese de sürdürülebilirliğe değinilmiş ve sürdürülebilir turizmin ilkelerinden biri olan kirleten öder ilkesi benimsenmiştir.

2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öncelikle turizm sektörünün direncini arttırıcı önlemler alınacağı, bu sayede kriz dönemlerinde ayakta kalabilen, kendi kaynağını yaratabilen ve öz denetim yapabilen sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasının sağlanacağından bahsedilmiştir. Planda

turizmin, yılın tamamına ve daha önce ele alınmamış bölgelere yayılmasına yönelik tedbirler alınacağından bahsedilmiştir. Bu dönemde yine çevrenin korunmasına vurgu yapılmış, sektörle ilgili yapılacak tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olması gerektiği ve buna özen gösterileceği vurgulanmıştır. Kullanan/kirleten öder ilkesi bu dönemde de ilkeler arasında yer almıştır. Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlama amacına yönelik dinamik ve stratejik Turizm Sektörü Ana Planı (TUSAP)'nın uygulamaya geçirileceği söylenmiştir. Bu plan döneminde alternatif turizmin geliştirilmesine tekrar vurgu yapılmış, ekolojik yönden aşırı duyarlı Milli Park alanlarında sürdürülebilir turizm gelişimi için gerekli düzenlemelerin yapılacağı söylenmiştir (DPT, 2001:168-168).

2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında Türkiye'de son yıllardaki yatak kapasitesinde hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen tanıtım ve pazarlama konusunda yapısal reform gerektiği vurgulanmıştır (DPT, 2007:35). Planda turizm sektörünün, ülkedeki refah ve gelişmişlik dengesizliklerini azaltıcı doğrultuda yönlendirileceği, turizm potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış yörelerde turizm geliştirilerek ekonomik ve sosyal kalkınma sağlanacağı belirtilmiştir. Sektörle ilgili yapılacak tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi koruyucu, kollayıcı ve geliştirici bir yaklaşım içinde olması gerektiğini önemi vurgulanmıştır (DPT, 2007:81-82).

T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı Türkiye'nin 2023 hedefleri doğrultusunda, toplumu yüksek refah seviyesine ulaştırma yolunda önemli bir kilometre taşıdır. Onuncu Kalkınma Planı; yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Planda, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınma süreci bütüncül ve çok boyutlu bir bakış açısıyla ele alınmış, insan odaklı kalkınma anlayışı çerçevesinde katılımcı bir yaklaşım benimsenmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013:1).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında, sürdürülebilir turizmin özendirilmesi amacıyla 2008 yılında çevreye duyarlı konaklama tesislerinin standartları belirlenmiş ve belgeleme çalışmalarına başlandığı belirtilmiştir. Ayrıca turizm merkezlerinde artan yapılaşmanın altyapı eksikliğinin ve çevre sorunlarının giderilmesinin, yatırımların turizm odaklı gelişme planlarına uyumunun sağlanmasının önem arz ettiğine değinilmiştir (a.g.e., 2013:113). Bu planda turizm ile ilgili temel amaç nitelikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline gelinmesi; daha üst gelir grubuna hitap edecek şekilde turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi; turizm değer zincirinin her bileşeninde kalitenin artırılması ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelmesidir. Hedef ise Sektörde, doğal ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve nitelikten ödün vermeden sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Amaç ve hedeflere ulaşmak için belirlenen politikalar ise; alternatif turizm çeşitlerine ilişkin altyapı eksikliklerinin giderilerek pazarın çeşitlendirilmesinin sağlanması ve alternatif turizm türlerinin gelişiminin desteklenmesi, turizm türlerinin bütüncül bir şekilde ele alınması ise “Varış Noktası Yönetimi” kapsamında yeni projelerin hayata geçirilmesi, tanıtım çalışmalarının müşteri profiline göre yapılması, turizm etkinliklerinin yoğun olduğu bölgelerde yerel yönetimlerin, STK’ların ve yerel halkın turizm kararlarına katılımının arttırılması, turizm sektöründe işgücü kalitesi artırılarak, nitelikli turizm personeliyle turiste daha yüksek standartlarda hizmet sunumuna önem verilmesi, çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı kapsamında sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilecek, turizmin sosyokültürel ve çevresel olumsuzlukları azaltılmasıdır (a.g.e.,2013:114).

Turizm, küresel ekonomik faaliyet, iş yaratma ve ihracat gelirleri ve iç katma değer kaynağı olarak kilit bir rol oynayan bir sektördür. Ortalama olarak turizm, OECD üyesi ülkelerin GSYH’nin %4,2’sine, istihdamın %6,9’una ve hizmetlerin %21,7’sine doğrudan katkıda bulunmaktadır. 14 OECD ülkesi 2016 yılında çift haneli yıllık büyüme kaydederek, dördü %20’yi aşmıştır. Şili (%26), İzlanda (%39),

Japonya (%21,8), Kore (%30,3). Belçika, Letonya Türkiye’de ise %10’dan fazla geri çekilme yaşanmıştır (OECD, 2018: 26).

2018 yılı Türkiye’de toplam ihracat geliri 167 milyon 976 bin 002 dolar olmuştur. Turizm gelirleri ise 29 milyon 512 bin 009 dolar iken turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranı %17,5 olarak belirtilmiştir (<https://www.tursab.org.tr/>). TÜİK’in 2019 yılı 1.çeyrek dönemi (Ocak-Mart) istatistiklerine göre turizm gelirleri 4 milyon 629 bin 679 dolar, gelen turist sayısı ise 6 milyon 644 bin 391 kişi olarak açıklanmıştır (<http://www.turob.com/tr/>).

2017 yılında Türkiye’de turizm sektörüne tahsis edilen toplam kamu bütçesi 493,6 milyon TL, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın payı ise 138,3 milyon TL’dir. Bakanlığın bütçesi, turizm yatırımlarını desteklemek için 20 milyon TL’yi, kış turizmi altyapı çalışmaları için 42,2 milyon TL’yi ve termal turizm altyapısı çalışmaları için 40 milyon TL’yi içermektedir. Bakanlığın ayrıca turizm yoğun alanlarda içme suyuna ve kanalizasyon sistemlerine erişimi desteklemek için ek olarak 28,7 milyon TL bütçesi bulunmaktadır. Türkiye-2023 Turizm Stratejisi, turizm endüstrisinde ulusal ve bölgesel düzeyde koordinasyonu sağlamak için Turizm Konseylerine vurgu yapmaktadır. Turizm Konseyleri, turizmin çeşitlendirilmesi ve turizm ürünlerinin sürekli iyileştirilmesi için çabaları desteklemelidir. Türkiye’deki rekabetçi, sürdürülebilir ve kapsayıcı turizm gelişimini teşvik etmedeki en önemli zorluk, ülkenin daha önce ziyaret etmemiş olanlara doğru ve olumlu bir izlenim kazandırılmasını sağlamaktır. Türkiye’de turizmin karşılaştığı diğer politika sorunları ve zorluklar ise yaz sezonunda turizm akışlarının ve doluluk seviyelerinin oldukça yoğunlaşarak karlılığı ve turizmin ekonomiye katkısını sınırlaması, Türkiye’nin farklı bölgelerinde istihdamın ve kalkınmanın kaynağı olarak turizm faaliyetlerinin artırılması, iklim değişikliği ve kaynak kullanımı konularını içeren de dahil olmak üzere, turizm ürünlerinin sürdürülebilirliğinin artırılması, küresel politik ve ekonomik krizlere ve bunların turizm üzerindeki etkilerine cevap vermek, turizmde kalitenin ve becerilerin geliştirilmesidir (OECD., 2018: 286-287).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Dönemi Stratejik Planında sekiz adet stratejik amaç belirlenmiştir. Bu amaçlar kültür mirasımızın sürdürülebilir korunmasını sağlayarak evrensel kültüre katkıda bulunmak, Türkiye'nin kültürel ve entelektüel birikimini derlemek, koruma altına almak, bilgiye hızlı ve doğru erişimi sağlamak, Türkiye'yi önemli bir kültür ve sanat merkezi haline getirmek ve tanıtmaq, uluslararası standartlarda etkili bir telif hakları sisteminin oluşturulmasını sağlamak ve telif haklarına dayalı endüstrilerin yarattığı ekonomik değerin artırılmasına katkıda bulunmak, Türk sinemasını bir marka haline getirerek önemli bir kültürel ihraç ürününe dönüştürmek ve ulusal sinema envanterini oluşturmaq, Türkiye'nin turizm alanında uluslararası ölçekteki rekabet gücünü, pazar payını ve marka değerini arttırmak, kültür ve turizm alanında uluslararası ilişkileri ve kültürlerarası iletişimi güçlendirerek uluslararası barışa katkıda bulunmak ve verimlilik temellerine dayalı sistemler kurarak kapasiteyi güçlendirmek olarak belirtilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015: 13-14).

1.4.1. Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Turizm

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hazırladığı Türkiye Turizm Stratejisi 2023-Eylem Planı 2007-2013 raporunda sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın arttırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin nc bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarsa turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemi bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesi vizyon olarak açıklanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007:3). Türkiye Turizm Stratejisi içinde sıklıkla vurgu yapılan sürdürülebilirlik ilkesi turizm sektörünün uzun vadeli büyüme ve gelişme hedeflerinde merkezi rolde yer almaktadır. Belge, izlenecek stratejiler sürdürülebilirlik anlayışın benimsenmesiyle birlikte doğal kaynakları korunması, bölgesel farklılıkların giderilmesi, kitle turizminin yarattığı çevresel baskının kırılması ve mevsimselliğin bertaraf edilerek turizmin mevsimlere yayılması amaçlanmasıdır (TÜSİAD, 2012:52).

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 raporunda vizyona yönelik ilkeler kısmında turizmin geri kalmış bölgeler ve özellikle dezavantajlı grupların sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesinde bir araç olarak kullanılması bahsedilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007:3). Turizm sektörünün güçlendirilmesine yönelik stratejiler kısmında sektörle ilgili tüm yatırımları ülkedeki refah ve gelişmişlik düzeyi dengesizliklerini azaltıcı doğrultuda yönlendiren, doğal, tarihsel, kültürel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde ele alan bir yapıda olması gerektiğinden bahsedilmiştir (a.g.e., 2007:5). Ulaşım ve altyapı stratejisi kısmında turizm potansiyeli yüksek alanlarda altyapı eksikliğini giderilmesi gerekliliğine vurgu yapmışlardır (a.g.e., 2007:12). Türkiye Turizm Stratejisinde bahsedilen bu maddeler, bir yandan sürdürülebilirliğin sağlanmasında rol oynayacağı gibi diğer yandan uygulandığı bölgede turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması ile yoksul yanlı turizmin de gelişmesini sağlayacaktır.

Gelecek Turizmde Projesi ise UNDP ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ortaklığına dayanan ve 2021 Aralık ayına kadar sürecektir. Yerel turizm aktörlerinin ve STK'ların kapasitelerini güçlendirerek, kamu ve özel kuruluşların ortaklığıyla Türkiye’de sürdürülebilir turizmin gelişimine katkı sağlamayı hedeflemeyen bir projedir. 2023 Türkiye Turizm Stratejisi, küresel turizm ve kalkınma trendleri doğrultusunda, turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesine öncelik vermektedir. 2023 Turizm Stratejisi, Türkiye’nin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerin dengeli bir şekilde kullanımı ve korunmasıyla turizm gelirlerinde meydana gelecek artış aracılığıyla, toplumun her kesimi için istihdam ve gelirde artış yaratmayı hedeflemektedir. Bu açıdan, marka şehirleri ve turizm koridorları gibi yeni girişimlerin desteği kadar, turizm örgütlenmesi ve yönetimi, hizmet kalitesi, pazarlama ve reklam büyük önem teşkil etmektedir. Bu mevcut strateji, aynı zamanda Sivil Toplum Örgütleri, özel sektör ve yerel aktörler de dahil olmak üzere toplumun çeşitli kesimlerine planlama ve uygulama süreçlerine katılma fırsatı tanıyan yönetim yapılarını kurumsallaştırma amacını gütmektedir. Bu projeden direkt olarak yararlanacak olanlar Türkiye’deki yerel turizm aktörleri, girişimciler ve

STK'lar olacaktır, projenin nihai yararlanıcıları ise projelerin uygulandığı bölgelerde yaşayan yerel halk olacaktır (<http://www.tr.undp.org/>).

Sürdürülebilir kalkınma adına bir proje olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki şehirlerin gelişmesini amaçlayan geniş kapsamlı ve çok boyutlu bir bölgesel kalkınma projesidir. GAP'ın turizm master planı ise şöyledir:

GAP Bölgesi turizmine yönelik yapılmış olan plan çalışmalarının genel değerlendirmesinin yapılarak, yeni turizm politikalarına göre güncelleştirilmesi, koruma-kullanma dengesi gözetilerek belirli bir plan dahilinde sürdürülebilirliğinin ve kullanımının sağlanması, Bölge'nin kültür ve turizm potansiyelinin tek tek ele alınmasından çok, bunların birbiriyle entegrasyonu sayesinde daha cazip ve güçlü alternatif varış noktaları, cazibe merkezleri, yeni turizm türleri, turizm gelişme bölgeleri/koridorları ve güzergahların oluşturulması, bütüncül bir yaklaşımla turizm açısından zayıf kalan illerin de güçlendirilmesi, kurumsal sorumluluk ve yönetim planının ortaya konmasını amaçlayan bir plan olarak tanımlanmıştır. (<http://www.gap.gov.tr/>).

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın 2018 yılı Faaliyet Raporunda GAP'ın temel hedefini "Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sahip olduğu kaynakları değerlendirerek, yöre halkının gelir düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmek, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını yok etmek, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam olanakları arttırarak ulusal düzeyde ekonomik gelişme ve sosyal istikrar hedeflerine katkıda bulunmak" olarak tanımlamışlardır. Raporda birinci stratejik amaç olarak kültür ve turizmin geliştirilmesi gösterilmiştir. Bu stratejik amacın içeriği ise: bölgenin turizm markası olan Mezopotamya'nın tanıtımının yapılması ve bilinirliğinin artmasını sağlamak, bölge turizminin fiziki altyapısının güçlendirilmesini sağlamak, unutulmaya yüz tutmuş soyut ve somut kültür varlıklarının korunması ve tanıtılmasını sağlamaktır. Bunun yanında çevre ve fiziksel gelişimin sağlanması, sosyal kalkınmanın sağlanması ekonomik kalkınmanın sağlanması da amaçlardan bazılarıdır. Sosyal kalkınmanın sağlanması başlıklı stratejik amaç içerisinde, kadınların ve gençlerin sosyo-ekonomik hayata katılımını ve gelir düzeylerini arttırmak, kırsal alanda yaşayan kadınların ekonomik

faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve sosyal katılımlarının arttırılmasını sağlamak, yenilikçi yaklaşımlar yoluyla kadınların ekonomik yönden güçlendirilmesini sağlamak gibi daha çok kadınlara yönelik alt hedefler bulunmaktadır (T.C. Sanayi ve Kalkınma Bakanlığı 2018: 22-23).

2018 Faaliyet Raporunda, kültür ve turizmin geliştirilmesi başlıklı stratejik amacın stratejik hedefi olan bölgenin turizm markası olan Mezopotamya'nın tanıtımının yapılması ve bilinirliğinin artmasını sağlamak başlığının istenilen hedefe ulaştığı söylenilmiştir. Aynı stratejik hedef içindeki bölge turizminin fiziki alt yapısının güçlendirilmesinin sağlanması başlığında ise hedefe kısmen ulaşıldığı belirtilmiştir. Unutulmaya yüz tutmuş soyut ve somut kültür varlıklarının korunması ve tanıtılmasını sağlamak başlığı için yapılan çalışmaları içinse istenilen hedefe ulaşamadığı belirtilmiştir (a.g.e. 2018: 115-116).

Eser vd., 2012 yılında yayınladıkları çalışmalarında, sahip olduğu kültürel değerlere rağmen kapasitesinin çok altında turizm hizmeti veren İzmir antik kenti Efes'i sürdürülebilir kültür turizmi bağlamında değerlendirmişlerdir. Çalışmalarında Efes'in gelecek nesillere ulaştırılabilmesi için sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak yönetilmesini sağlayacak dengeli bir yaklaşımın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Eser vd. Efes'in sahip olduğu kültürel hazinenin sadece bir gelir kaynağı olarak değerlendiren ve kısa dönemde yüksek kâr amacı güden işletmelerin bu kültürel değerleri tahrip ettiğine vurgu yapmışlar, bu tahribatın olmaması için kültürel hazinelerin objektif ve bilimsel bakış açısı ile ne düzeyde turizme açılabilirliğinin tespit edilip, bu tespitler doğrultusunda planlı ve sürdürülebilir bir yapılanma oluşturulmasına vurgu yapmışlardır (Eser vd., 2012: 31-32).

Köyceğiz Gölü ve gölün kıyı ile birleştiği bölgede kurulmuş olan antik Kaunos şehri bölgenin önemini turizm potansiyelini arttırmaktadır. Köyceğiz ilçesinin Sultaniye Köyü'nde bulunan termal kaplıcalar, sağlık turizmi bakımından önemli bir merkezdir. Köyceğiz'in köylerinden biri olan Yayla Köyü ve ilçenin kuzeyinde Gökçeova Göleti'nin bulunduğu bölge safari turizmi için elverişlidir. İlçenin Çandır Köyü ve Horozlar bölgelerinde bulunan çamur banyoları ve termal

tesisler yine sağlık turizmi potansiyeli olan yerlerdir. Köyceğiz'in Akdeniz kıyısındaki Ekincik Koyu, uzun plajı ile doğal çekiciliği bulunan bir koydur. Ekincik Koyu, srf, su kayağı ve yüzme sporları için çok elverişli bir koydur. Köyceğiz ilçesi, gl, Dalyan Kanalı, kaplıcaları ve çamur banyoları, ilçeye yakın olan, 800 metre rakımlı Ağla Yaylası, Topgz Kanyonu'nda bulunan Yuvarlak ay bölgesi ile turizm potansiyeli yüksek ve görülmeye değer bir bölgedir. İlçenin yakınlarında bulunan Dalaman ayı, rafting ve trekking sporları için önemli bir bölgedir. Ayrıca Köyceğiz Gölü çevresinde ve Köyceğiz Dalyan arasında bisiklet parkurları yapılmıştır. Köyceğiz Gölü'nün batı kısmında bulunan Sultaniye Köyü dahilinde, birçok termal kaynak vardır. Turizm ve Sağlık Bakanlığı tarafından uzmanlara yaptırılmış araştırmalar ve incelemeler sonucunda bölgede çok sayıda ılıca ve içme suyu kaynağı bulunduğu saptanmıştır. Bu termal kaynaklardan en çok ilgi görenleri ise sağlık turizmi amaçlı işletilen Hasan avuş İlıcası ve Kokar Girme kaplıcalarıdır (www.mugla.bel.tr). Köyceğiz ilçesinin yukarıda bahsedilen doğal güzellikleri ve sunduğu turistik arzın çeşitliliği sayesinde Köyceğiz cittaslow seçilmeye hak kazanmıştır. Köyceğiz'in 2019 yılında cittaslow (Sakin şehir) seçilmesi sürdürülebilir kalkınmaya giden yolda atılmış bir adım olarak değerlendirilebilir. Cittaslow hareketi tüketim odaklı yaşam tarzına karşı çıkan bir hareket olarak şöyle tanımlanmaktadır (<https://cittaslowturkiye.org/>):

Cittaslow hareketi, insanların birbirleriyle iletişim kurabilecekleri, sosyalleşebilecekleri, kendine yeten, sürdürülebilir, el sanatlarına, doğasına, gelenek ve göreneklerine sahip çıkan ama aynı zamanda alt yapı sorunları olmayan, yenilenebilir enerji kaynakları kullanan, teknolojinin kolaylıklarından yararlanan kentlerin gerçekçi bir alternatif olacağı hedefiyle yola çıkmıştır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere cittaslow hareketinin temeli sürdürülebilirliği sağlama hedefini kapsamaktadır. Türkiye genelinde sürdürülebilir kalkınma hedefinin gerçekleştirilebilmesi için Türkiye'nin farklı bölgelerinde istihdamın ve aynı zamanda kalkınmanın kaynağı olan turizm faaliyetlerinin arttırılması, turizm arzını yaratan ürünlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması büyük önem arz etmektedir.

1.4.2. Türkiye’de Yoksul Yanlı Turizm

Toprak vd., (2018:122-125) Nisan 2018 tarihinde Mardin’de yoksul yanlı turizm üzerine yaptıkları bir çalışmayı yayınlamışlardır. Çalışmada Mardin ilini seçme sebepleri olarak Mardin’in diğer illere göre daha az gelişmiş bir bölge olmasını göstermişlerdir ve turizmin ne ölçüde yoksul yanlısı olduğunu ve ne ölçüde yoksul yanlısı olması için geliştirilebileceğini ölçmeyi amaçlamışlardır. Mardin’de turizmin ne derecede yoksul yanlısı olduğunu ölçebilmek adına 6 tane butik otel ile çalışmışlardır. Yaptıkları analizler sonucunda %92 ile %100 arasında yüksek bir yerel istihdam oranı saptamışlardır. Ayrıca otel personeli ücretleri toplam ücretin neredeyse %95’ini oluşturduğunu belirtmişlerdir. Bu oranlar oteller ve yerel halk arasında güçlü bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Analizler sonucu otellerin yerel ürün ve hizmet alım oranları ise otelden otele değişmekte olduğu gözlemlemişlerdir, Mardin’deki otelciler yerel ürün ve hizmet alımının az olmasını otelcilik için gerekli ürün ve hizmetlerin Mardin’de çok fazla üretilmiyor olmasına bağlamışlardır. Araştırmaları sonucuna göre otel genel müdürlerinin yoksul yanlı turizm hakkında bir fikri olmasa da Mardin’deki butik otellerin yoksul yanlısı olma oranının oldukça yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA YOKSUL YANLI TURİZM UYGULAMALARI

2.1. Gelişmiş Ülke Uygulaması – İskoçya Glasgow Govan Örneği

Glasgow Govan, her yıl yaklaşık 2,8 Milyon turist çeken İskoçya'nın önemli turizm destinasyonlarından biridir. Bölge, 1990 yılında Avrupa Kültür Şehri ve 1999 yılında İngiltere Mimarlık ve Tasarım Şehri seçildikten sonra bir turizm merkezi olarak yeniden doğmuştur (Butler vd., 2013:447-448)

Gelişmiş Ülke Kentsel Ortamında Yoksul Yanlı Turizm: Glasgow Govan Örneği adlı çalışma üçüncü dünya ülkeleri için düşünülen yoksul yanlı turizmi birinci dünya ülkesinde araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmada yoksul yanlı turizm ilkelerinin İskoçya'daki gelişmiş bir yer olan Glasgow Govan'daki yoksulluğu azaltıp azaltmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Araştırma için Glasgow Govan bölgesinin seçilme sebebi, bölgenin zengin bir gemi yapımı mirası ve uluslararası düzeyde önemli anıt koleksiyonlarından biri olmasına rağmen bölgede yoksulluk dahil ciddi sosyal sorunların olmasıdır (Butler vd., 2013:443). Çalışmada Govan bölgesi 2010 yılı için, ülke içinde en kötü istihdam, suç ve sağlık kayıtları olan bölge olarak belirtilmiştir. Geliri olmayan hane halkı ortalaması, ülke ortalamasından %155, şiddet içeren suçlar ise %231 üzerinde olduğu ve çocukların %46'sı işsiz hanelerde yaşadığı belirtilmiştir (Butler vd., 2013:448).

Bölgede yoksul yanlı turizm ilkelerinin ne ölçüde uygulandığını araştırmak için röportajlar, arşiv araştırmaları ve katılımcı gözlemlerinden faydalanılmıştır. (Butler vd., 2013:443).

Araştırmada belirtilen yoksul yanlı turizm prensipleri aşağıdaki gibidir (Butler vd., 2013:447):

Katılım: Yerel halk turizme katıldığı için geçim öncelikleri turizm gelişimine yansıtılmaktadır.

Bütünsel Geçim Kaynakları Yaklaşımı: Ekonomik, sosyal ve çevresel geçim avantajları kısa ve uzun vadede ele alınmalıdır.

Dengeli Yaklaşım: Mikro ve makro düzeyler arasındaki sinerji ve daha geniş ve mevcut turizm sistemleri ile olan bağlar çok önemlidir; tamamlayıcı ürünler ve sektörler yoksul yanlısı girişimleri desteklemelidir.

Geniş Uygulama: Prensipler herhangi bir turizm alanına uygulanabilir, ancak stratejiler bu alanlar arasında değişebilir.

Dağılım: Dağılımın maliyet fayda analizi ve bunların eşitlenmesi için en iyi yöntem gereklidir.

Esneklik: Projelerdeki hız ve ölçek gelişmeleri esneklik gerektirmektedir.

Ticari Gerçekçilik: Projeler ve stratejiler ticari uygulanabilirliğe ihtiyaç duyar; iş geliştirme girişimleri gerçekçi olmalıdır.

Disiplinler Arası Öğrenme: Yoksulluk analizi, çevre yönetimi, iyi yönetim ve küçük işletme gelişim teorileri ve uygulamaları projeleri etkileyebilir.

Yoksul yanlı turizmin birinci prensibi olan katılım prensibi Glasgow Govan'da uygulanmış ve katılım mevcut yerel planlama ve karar alma modellerine entegre edilmiştir ve toplumu kalkınma projelerine dahil etmenin, yerel bilgi yoluyla bir bölgenin sunduğu turizm ürünü arttırmanın değeri kabul görmüştür. Çalışmaya göre mevcut kanıtlar Govan'ın yenilenmesinde yoksul yanlı turizmin ikinci prensibi olan bütünsel geçim yaklaşımı prensibinin uygulandığını göstermektedir. Yoksul yanlı turizmin üçüncü prensibi olan dengeli yaklaşım prensibi, yenileme (rejenerasyon) çalışmalarında sıklıkla benimsenmektedir. Çalışmaya göre kanıtlar, Govan'ın turizm ürünlerinin mevcut bölgesel turizm sistemlerine bağlı olduğunu göstermektedir. Araştırmaya göre yoksul yanlı turizmin dördüncü prensibi olan geniş katılım prensibi, katılım ve bütünsel yaklaşımların, tarihi ve kültürel alanların yanı sıra spor turizminin yaratılmasında da dikkate alındığını göstermektedir. Dağılım (dağılımın maliyet-fayda analizi) yoksul yanlı turizminin beşinci ilkesidir. Maliyet-fayda analizi ile yenileme ve gelişmenin maliyetlerini en aza indirerek toplum yararı maksimize edilmeye odaklanılır. Yoksul yanlı turizmin altıncı prensibi olan esneklik planlama ve yenileme çalışmaları için çok önemlidir. Çalışmaya göre kanıtlar, planlama aşamasında, temel olarak büyük ölçekli projeler için finansman sağlama konusundaki belirsizlik ve zorluk nedeniyle esneklik gerektiğini göstermektedir. Yoksul yanlı turizmin yedinci prensibi olan ticari gerçekçilik prensibine göre Govan bölgesindeki planlamacılar ihalelere yönelik sözleşmeler sunarak ticari gerçekçiliği sağlamaya çalışmaktadırlar çünkü projeler ve yenilenme stratejileri, ticari uygulanabilirliğe duyulan ihtiyacı dikkate almak zorundadır. Yoksul Yanlı turizmin sonuncu prensibi olan disiplinler arası öğrenme prensibi, Govan'daki turizm merkezlerinin planlanması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmaya göre bölgedeki yerel bir politikacı bu yaklaşımın

pekiştirilmesi gerektiğinden bahsetmiş ve Govan'a benzer yerlerde başarılı modeller veya politikaların örnek alınabileceğinden söz etmiştir (Butler vd., 2013:448-453).

Çalışmadan toplanan verilerden alınan geri bildirimlere göre, görüşme yapılan kişiler yoksul yanlı turizmin farkında olmamaları yoksul yanlı turizm etiketinin çok önemli olmadığını göstermiştir. Ayrıca planlamacılar ve paydaşların da yoksul yanlı turizm kavramına aşina olmadığı belirtilmiştir. YYT ilkeleri Govan'da yaygın olarak uygulanmasına rağmen, bu ilkelerin uygulayıcıları, 'yoksullar için net fayda sağlayan turizm' kavramının tanımına uymasına rağmen, turizm odaklı projeleri yoksul yanlı turizm olarak etiketlememektedir. Govan'da hayata geçirilen yoksul yanlı turizm ilkeleri sayesinde bölge halkı maddi olarak kazanç sağlamışlardır. Ayrıca Govan Eski Kilise'sinin bulunduğu bölgede yapılan çalışmalar ile hem bölgenin turistik çekiciliği artmıştır hem de bu bölgede yaşayan yerel halkın yaşamları alanları iyileştirilmiştir. Govan'da uygulanan prensipler, bölge halkının kavramın farkında olmaması sebebiyle yoksul yanlı turizm olarak algılanmamıştır, halka açıısından yapılan çalışmalar toplum temelli turizmin bir parçası olarak görülmüştür. Çalışmanın sonucuna göre Govan bölgesinin, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler için formüle edilmiş bir yaklaşımı benimsemesi gerekmediği ortaya çıkmıştır (Butler vd., 2013:452-454).

2.2. Gelişmekte Olan Ülke Uygulamaları – Hindistan ve Romanya Örneği ve Karşılaştırılması

Badulescu vd., (2015:27-33) Gelişmekte Olan Ülkelerde Turizm ve Yoksulluk: Hindistan ve Romanya Örneği çalışmalarında birbirinden farklı iki ülkede kitle turizmi, gönüllü turizm ve yoksul yanlı turizmin etkilerini incelemişlerdir. Bu çalışmada veriler iki ayrı ülkede kitle turizmi, gönüllü turizmi ve yoksul yanlı turizm alanlarında çalışan insanlar tarafından yapılmış ve sonuç olarak her bir turizm alt türü için karşılaştırılmalı bir tablo ortaya çıkmıştır. Çalışmada her bir turizm türü için ekonomik, sosyal ve çevresel etkiler ayrı ayrı incelenmiştir.

Etki/Ülke/Turizm Türü	Hindistan			Romanya		
	Kitle Turizmi	Gönüllü turizm	Yoksul Yanlı Turizm	Kitle Turizmi	Gönüllü Turizm	Yoksul Yanlı Turizm
Ekonomik Etki	11	6.4	5.1	12.1	6.5	4.8
Yerel topluluk için gelirler / faydalar (minimum kayıp)	4.1	2.8	1.7	3.9	2.6	1.5
Yerel makamlar için gelirler / faydalar	3.7	2.3	1.6	4.1	2.5	1.5
İşsizliği Azaltmak	3.2	1.3	1.8	4.1	1.4	1.8
Sosyal Etki	7.6	11.6	12.7	8.6	10.2	10.8
Yerel Kültürü ve Gelenekleri Desteklemek	1.7	3.2	4.0	1.5	3.1	4.0
Yaşam Kalitesini Yükseltmek	3.2	4.1	4.2	3.9	3.4	2.9
Medeniyetler Arasında Doğrudan Temas	2.7	4.3	4.5	3.2	3.7	3.9
Çevresel Etki	7.8	12.1	12.3	8.3	12.2	11.9
Tabiatın ve vahşi yaşamın korunması	2.2	4.4	3.9	2.1	4.1	3.5
Kaynakların Geri Dönüşümü	2.9	4.0	4.3	3.3	4.1	4.3
Temiz Enerji Tüketimi	2.7	3.7	4.1	2.9	4.0	4.1
TOPLAM	26.4	30.1	30.1	29	28.9	27.5

Kaynak: Badulescu vd., (2015). Tourism and Poverty in Developing Countries. The Case of India and Romania, Journal of Tourism – Studies and Research in Tourism, 20:30

Şekil 6. Kitle Turizmi, Gönüllü Turizm, Yoksul Yanlı Turizm, Hindistan ve Romanya Arasındaki Etkilerin Değerlendirilmesi

Şekil 6’da görüldüğü üzere kitle turizminin hem Hindistan hem de Romanya üzerindeki tüm etkileri, özellikle ekonomik etkisi gönüllü turizm ve yoksul yanlı turizme göre daha fazla fazladır. Kitle turizminin işsizliği azaltma etkisi Romanya’da Hindistan’a göre daha yüksektir. Bu sebeple uzmanlar, kitle turizminin işsizliği azaltma üzerindeki etkisinin Romanya için Hindistan’dan daha önemli olduğu kanısına varmışlardır. Araştırma dahilindeki bir diğer turizm çeşidi olan gönüllü turizmin ise işsizliği azaltma üzerindeki etkisi iki ülke içinde azdır. Uzmanlar bunun sebebi olarak gönüllü turizmin resmi seyahat organizasyonlarına dahil olmamasını göstermişlerdir. Bahsi geçen üç turizm şeklinin sosyal etkilerine bakıldığında ise yüksek puanlar kitle turizminde değil gönüllü turizm ve yoksul yanlı turizmde olduğu görülmektedir. Kitle turizmi, gönüllü turizm ve yoksul yanlı turizmin çevresel etkileri değerlendirildiğinde, etkilerin dengeli dağıldığı görülmektedir. Kitle turizminin, tabiatın ve vahşi yaşamın korunması konusundaki etkisi diğer türlere göre daha azdır fakat kaynakların geri dönüşümü ve temiz enerji tüketimi konusunda etkisi, tabiatın ve vahşi yaşamın korunması maddesine göre daha yüksektir. Bu durum genel olarak turizmin ve özelde kitle turizminin ikilemidir. Kitle turizmi,

gönüllü turizm ve yoksul yanlı turizme kıyasla daha büyük bir kaynak tüketicisidir ve doğal denge ve mirasın korunmasının önünde bir tehdittir. Öte yandan, doğal denge ve mirası koruma adına en önemli ve kalıcı etkiler de büyük şirketlerin (örneğin zincir otellerin) sürdürülebilirliği sağlamak adına önlem alması ile ortaya çıkmaktadır. Hindistan ve Romanya ile ilgili araştırmaya dayalı bu çalışmadaki kitle turizminin etkileri ele alındığında ekonomik faydalarının sosyal ve çevresel faydalara göre daha fazla olduğu görülmüştür (Badulescu vd., 2015:30-32).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM TUTUM ÖLÇEĞİ – KÖYCEĞİZ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yoksul yanlı turizm sürdürülebilir turizmin sağlanmasında eyleme geçirilecek modellerden biridir ve Köyceğiz’de sürdürülebilir turizm yoksul yanlı turizm stratejilerinin uygulanması ile sağlanabilir. Bu araştırmanın amacı, ekonomisi yüksek oranda tarım sektörüne dayanan Muğla ilinin Köyceğiz ilçesinde sürdürülebilir turizm potansiyelini ölçmek ve sürdürülebilir turizm yönetimi ile ilgili uygulama modellerinden biri olan yoksul yanlı turizmi Köyceğiz bazında değerlendirmektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda Muğla ilinin Köyceğiz ilçesinde Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği (SUS-TAS) kullanılarak veri toplanmış ve yerel halkın sürdürülebilir turizme bakış açısı ölçülmeye çalışılmıştır. Köyceğiz’in ekonomisi tarım sektörüne daha fazla bağımlı olsa da turizm sektörü de ilçe için önemli bir geçim kaynağıdır. Bu sebeple, bölgesel kalkınmanın sağlanmasında ve sürdürülebilir hale getirilmesinde turizm sektörünün de geliştirilmesi önemli bir rol oynamaktadır. Araştırma için yapılan ankette bölge halkının sürdürülebilir turizme bakış açısı ölçülmeye çalışılmıştır. Anket soruları içerisinde turizmin yoksulluğu giderici etkisine yönelik sorular da bulunmaktadır. Bu sorulara verilen cevaplardan halkın turizmden beklentileri anlaşılma çalışılmıştır. Araştırma için Köyceğiz’in seçilmesinin nedeni bölgenin turizm potansiyelinin yüksek olup, ekonomik olarak çok gelişmemiş bir bölge olmasıdır. Köyceğiz’in nüfusu 2018 yılında yapılan sayıma göre 36.389 kişi olarak belirlenmiştir; yüzde olarak ise nüfusun %50,47’si erkek, %49,53’ü kadındır. Köyceğiz Belediyesi’nden alınan bilgilere göre bölgedeki nüfusun %85’i mahallelerde yaşamaktadır. Bölge halkı geçimlerini tarımsal faaliyetler, hayvancılık, ormancılık ve turizm faaliyetleri ile sağlamaktadır. İlçede en çok gelir getiren sektör ise tarımdır (<http://koycegiz.bel.tr>). Ayrıca Köyceğiz 2019 yılı içerisinde “sakin şehir (cittaslow)” seçilmiştir (<https://cittaslowturkiye.org>).

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada 186 bireye Sürdürülebilir Turizm Tutum Anketi (SUS-TAS) uygulanmış olup bu anketlerden 2 tanesi değerlendirme dışı bırakılmış ve toplam 184 anket değerlendirmeye alınmıştır. 2 anketin değerlendirme dışı bırakılmasının sebebi anketi cevaplayanların turist olmaları sebebiyle bölgede ikamet sürelerinin olmamasıdır. Araştırmada anket sorularının katılımcılar tarafından doğru ve eksiksiz bir biçimde anlaşıldığı ve katılımcıların soruları cevaplarırken gerçek düşüncelerini yansıttığı varsayılmaktadır. Anket soruları cevaplanırken katılımcılara herhangi bir yönlendirme yapılmamış ve gönüllü katılım esas alınmıştır. Anket soru formunun başında araştırma hakkında katılımcıları bilgilendiren ve araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığını belirten bir bölüm bulunmaktadır.

SUS-TAS, ekonomik faydalar, turizmin sosyokültürel etkisi, toplum temelli faydalar, ziyaretçi memnuniyeti, çevresel sürdürülebilirlik ve topluluğun katılımı gibi altı sürdürülebilirlik kriterini açıkça birleştirerek yerleşik turizm gelişimine yönelik yerleşik tutumları yakalamayı amaçlamaktadır. SUS-TAS'ın, toplulukların yeni bir dünya görüşü içinde toplumun turizm gelişimlerine yönelik periyodik olarak algılarını ölçebilecekleri pratik bir çerçeve sağlaması umulmaktadır (Choi ve Sırakaya, 2005:385).

Sırakaya-Türk, Ekinci ve Kaya'nın 2008 yılında Kıbrıs ve Türkiye'den elde ettikleri iki ayrı veri seti ile yapılan ankete doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve SUS-TAS'ın orijinal yedi faktörlü yapısını doğruladı ancak ölçüm modelinin uyumunu iyileştirmek için madde sayısını 44'ten 33'e düşürülmüştür (Sırakaya-Türk vd., 2008: 417).

Volkan Altıntaş 2010 yılında, Alanya'da yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinde turizm gelişiminin rolünü araştırdığı bir araştırmada SUS-TAS ölçeğinden faydalanmıştır. Bu çalışmada, SUS-TAS ölçeğinin yedi boyutu beşe indirilmiş ve kalan iki boyut diğer boyutlarla birleştirilmiştir. Yapılan geçerlilik

analizi sonucunda, SUS-TAS ölçeği 33 ifadeden 28 ifadeye düşürülmüştür. Yu, Chancellor ve Cole tarafından 2011 yılında Indiana, Orange Country bölgesinde gerçekleştirilen çalışmada orijinal SUS-TAS ölçeğinde yer alan 44 madde 27 maddeye indirilmiştir. Sırakaya-Türk ve Gürsoy tarafından 2013 yılında yapılan bir başka araştırmada ise SUS-TAS ölçeğinin algılanan sosyal maliyetler ve çevresel sürdürülebilirlik boyutlarının, sürdürülebilirlik öncesi ekonomik destek boyutunu desteklemediği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, araştırmada sürdürülebilirlik öncesine karşı SUS-TAS ölçeğinin yordayıcılığının 5 boyut ve 20 ifade ile sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Riberio, Silva ve Valle tarafından 2014 yılında Cape Verde Adaları'nda SUS-TAS ölçeğinin geçerliliğini test etmek için yaptıkları çalışmada yerel halkın sürdürülebilir turizme yaklaşımını da araştırmışlar ve araştırma sonucunda ölçek maddeleri 34'e düşürülmüştür. Araştırma sonucunda SUS-TAS ölçeğinin bir destinasyondaki yerel halkın sürdürülebilir turizm algısının belirlenmesi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zhang, Cole ve Chancellor tarafından 2015 yılında Orta Batı ABD eyaletlerinden elde edilen veriler ile SUS-TAS ölçeği 20 maddeye düşürülmüştür (Avcıkurt ve Demirbulat-Güdü, 2016:178). Ayazlar ise 2017 yılında Choi ve Sırakaya tarafından 2005 yılında geliştirilmiş Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği'nin (SUS-TAS) geçerlilik ve güvenilirlik analizlerini Didim'de gerçekleştirmiştir.

Ayazlar'ın veri setinin analizinde açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinden yararlanılmış ve yapılan analizler sonucunda orijinal SUS-TAS ölçeğinde yer alan 44 maddenin 18'inin Didim örnekleminde desteklendiği görülmüştür. Ayazlar'ın yapmış olduğu araştırmanın bulgularına göre SUS-TAS ölçeğinin Didim yerel halk örnekleminde geçerli ve güvenilir olduğu saptanmıştır (Arslan-Ayazlar, 2017:80). Araştırmamızda SUS-TAS ölçeğinin Ayazlar'ın geliştirdiği hali kullanılmış olup ölçekte 7 boyut ve 18 soru bulunmaktadır. Ankette katılımcılara öncelikle demografik bilgilerini öğrenmek adına, cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, bölgedeki ikamet süreleri, çalışma şekilleri ve aylık gelir durumları sorulmuştur. Demografik sorulardan sonra sürdürülebilir tutuma dair 7 boyuttan oluşan sorular sorulmuştur. Aşağıda SUS-TAS ölçeğinin 7 boyutu açıklanmıştır (Sırakaya-Türk vd., 2008: 415-416):

1. Çevresel Sürdürülebilirlik: Fiziksel ve insan yapımı kaynakların, standartların korunması ve oluşabilecek olumsuz etkilerin en aza indirilmesi,
2. Uzun Dönem Planlama: Uzun vadeli planlama yapılması ve bütünleşik katılım,
3. Algılanan Ekonomik Faydalar: Elde edilen ekonomik faydaların optimizasyonu,
4. Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama: Ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması, destinasyon çekiciliğinin korunması için uygun araç ve yöntemlerin kullanılması,
5. Toplum Katılımını Maksimize Etme: Yerel halkın liderlik rolü, yerel halkın süreçlere aktif katılımı, yerel halkın karar alma sürecine katılımı, iş birliği yapılması, bilgi ve iletişim sağlanması,
6. Algılanan Sosyal Maliyetler: Olumsuz sosyal ve kültürel etkinliklerin en aza indirilmesi,
7. Toplum Merkezli Ekonomi: Bölgedeki turizm faaliyetlerine yerel halkın ekonomik fayda elde etmek amaçlı katılımı.

Araştırmada kullanılan ankette beşli likert ölçeği uygulanmıştır. Likert ölçekleri çoğunlukla insanlardan bir ifadeye katılıp katılmadığını belirtmesini istemekte ve “katılıyorum” ve “katılmıyorum” gibi en az iki kategori gerektirmektedir; çoğunlukla dört ile sekiz arası kategorinin kullanılmasının daha iyi olacağı belirtilmektedir (Neuman, 2014:301). Katılımcılar sorulara yanıtlarını 1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum şeklinde vermişlerdir. Araştırmada tek tarafsız kategori “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum”dur.

3.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma, zaman açısından kesitsel bir araştırmadır ve belli bir zamana dair verileri içermektedir. Bunun yanında araştırma sadece Muğla ilinin Köyceğiz ilçesini kapsadığı için coğrafi açıdan bir sınırlılığı bulunmaktadır. Ancak araştırma yalnızca turizm sektöründe çalışanlara değil, bölgede yaşayan ve bölgedeki turizm etkinliklerinden etkilenen yerel halka da uygulanmıştır. Dolayısıyla araştırmanın zamansal ve coğrafi açıdan sınırlılıkları bulunmaktadır.

3.4. Veri Analizi ve Bulgular

3.4.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Frekans Tabloları

Araştırmaya katılan kişilerin, cinsiyetleri, yaşları, eğitim durumları, meslekleri, bölgedeki ikamet süreleri, çalışma şekilleri ve gelir durumları (aylık) incelenmiş ve frekans değerleri aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	91	49,5
Erkek	93	50,5
Toplam	184	100

Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı Tablo 11’de görülmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %49,5’ini kadınlar, %50,5’ini erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların cinsiyet olarak birbirine yakın değerlerde dağıldığı görülmektedir. Katılımcıların yaş aralıklarına göre dağılımı ise Tablo 12’de görülmektedir:

Tablo 12. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
20 ve Altı	11	6,0
21-30	45	24,5
31-40	46	25,0
41-50	30	16,3
50 ve Üzeri	52	28,3
Toplam	184	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %6’sı 20 yaş ve altı aralığında, %24,5’i 21-30 yaş aralığında, %25’i 31-40 yaş aralığında, %16,3’ü 41-50 yaş aralığında, %28,3’ü 50 ve üzeri yaş aralığındadır.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı hakkındaki bilgiler Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
İlköğretim	21	11,4
Lise	55	29,9
Ön Lisans	31	16,8
Lisans	57	31,0
Lisansüstü	20	10,9
Toplam	184	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %11,4'ü ilköğretim mezunu, %29,9'u lise mezunu, %16,8'i ön lisans mezunu, %31'i lisans mezunu, %10,9'u lisansüstü mezunudur. Bulgulara göre araştırmaya katılan katılımcıların genel eğitim seviyelerinin iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Katılımcıların meslek grubuna göre dağılımı hakkındaki bilgiler Tablo 14'te verilmiştir:

Tablo 14. Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

Meslek	Frekans	Yüzde
Doğrudan Turizm Sektöründe Çalışanlar	38	20,7
Dolaylı Olarak Turizm Sektöründe Çalışanlar	50	27,2
Diğer	96	52,2
Toplam	184	100,0

Katılımcıların %20,7'sini doğrudan turizm sektöründe çalışanlar (otel, pansiyon vb.) oluştururken, %27,2'sini turizm sektöründe dolaylı olarak çalışanlar (restoran ve kafeler vb.) oluşturmaktadır. Diğer olarak adlandırılmış mesleklerde çalışanların oranı ise %52,2'dir. Bulgulara bakıldığında turizm sektöründe çalışanlar (dolaylı ve doğrudan) ve turizm sektörü dışında çalışanların dengeli dağıldığı söylenebilir.

Katılımcıların bölgedeki ikamet sürelerine göre dağılımı hakkındaki bilgiler Tablo 15'te verilmiştir:

Tablo 15. Katılımcıların Bölgedeki İkamet Sürelerine Göre Dağılımları

Bölgedeki İkamet Süresi	Frekans	Yüzde
1 Yıldan Az	15	8,2
1-3 Yıl	42	22,8
4-6 Yıl	20	10,9
7-9 Yıl	10	5,4
10-15 Yıl	15	8,2
16 Yıl ve Üzeri	82	44,6
Toplam	184	100,0

Katılımcıların %8,2'si 1 yıldan az süredir Köyceğiz'de ikamet etmektedir. Köyceğiz'de 1-3 yıl süre aralığında ikamet edenlerin oranı %22,8, 4-6 yıl ikamet edenlerin oranı %10,9, 7-9 yıl ikamet edenlerin oranı %5,4, 10-15 yıl ikamet edenlerin oranı %8,2, 16 yıl ve üzerinde ikamet edenlerin oranı %44,6'dır. Bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan kişilerin büyük çoğunluğunun 16 yıl ve 16 yılı aşkın süredir Köyceğiz'de yaşamakta olduğu görülmektedir. Katılımcıların çalışma şekillerine göre dağılımları Tablo 16'da görülmektedir:

Tablo 16. Katılımcıların Çalışma Şekillerine Göre Dağılımları

Çalışma Şekli	Frekans	Yüzde
Yarı Zamanlı	7	3,8
Tam Zamanlı	117	63,6
Evden Çalışan	4	2,2
Öğrenci	9	4,9
Emekli	37	20,1
Çalışmıyor	10	5,4
Toplam	184	100,0

Katılımcıların %3,8'i yarı zamanlı çalışırken, %63,6'sı tam zamanlı çalışmaktadır. Katılımcılar arasında evden çalışanların oranı %2,2 iken, öğrencilerin oranı %4,9, emeklilerin oranı ise %20,1'dir. Araştırmamızda katılımcıların %5,4 ise çalışmıyor olarak görülmektedir. Bulgulara bakıldığında tam zamanlı çalışanlar büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

Katılımcıların aylık gelir durumlarına göre dağılımı Tablo 17’de verilmiştir:

Tablo 17. Katılımcıların Gelir Durumlarına (Aylık) Göre Dağılımı

Gelir Durumu (Aylık)	Frekans	Yüzde
1000 TL ve Altı	6	3,3
1001 – 2000 TL	31	16,8
2001 – 3000 TL	44	23,9
3001 – 4000 TL	25	13,6
4001 – 5000 TL	22	12,0
5001 TL ve Üzeri	13	7,1
Belirtmek İstemeyen	43	23,4
Toplam	184	100,0

Katılımcıların %3,3’ü 1000 TL ve altı, %16,8’i 1001-2000 TL arası, %23,9’u 2001-3000 TL arası, %13,6’sı 3001-4000 TL arası, %12,0’ı 4001-5000 TL arası, %7,1’i 5000 TL ve üzeri gelire sahipken, katılımcıların %23,4’ü gelirlerini belirtmek istemediklerini beyan etmişlerdir.

Tablo 18. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Boyutlar	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği	2,72	5,00	4,3862	,40365
Çevresel Sürdürülebilirlik	3,00	5,00	4,8054	,34951
Uzun Dönem Planlama	1,00	5,00	4,5625	,67156
Algılanan Ekonomik Yararlar	2,00	5,00	4,4647	,69942
Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	3,00	5,00	4,4764	,51867
Toplum Katılımını Maksimize Etme	1,00	5,00	3,7690	1,05046
Algılanan Sosyal Maliyetler	1,00	5,00	3,6386	1,00195
Toplum Merkezli Ekonomi	2,00	5,00	4,3125	,73097

Katılımcılar Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğine yönelik soruları likert tipinde 1 ile 5 puan arasında değerlendirmişlerdir. Ölçekte tüm sorulara verilen cevaplar ile oluşan ortalama 4,3862’dir ve standart sapması 0,40365 olarak ölçülmüştür. Bulgular incelendiğinde çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönem planlama, algılanan ekonomik yararlar, ziyaretçi memnuniyeti sağlama ve toplum

merkezli ekonomi boyutları için verilen cevapların “Katılıyorum” ifadesine yakın bir değerde olduğu görülmektedir. Öte yandan toplum katılımını maksimize etme, algılanan sosyal maliyetler ve boyutları için verilen cevapların “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” ifadesine yakın bir değerde olduğu görülmektedir.

Tablo 19. İfadelere İlişkin Bulgular

	Sayı	Minimum	Maksimum	Ort.	St. Sapma
Doğanın çeşitliliğine değer verilmeli ve doğa korunmalıdır.	184	3,00	5,00	4,9185	,29362
Turizm çevreyi korumalıdır.	184	1,00	5,00	4,8207	,48520
Uygun turistik gelişim her zaman doğal habitatı korumalıdır.	184	1,00	5,00	4,7337	,62704
Toplum çevresi şu anda ve gelecekte de korunmalıdır.	184	3,00	5,00	4,7500	,50408
Turizmde söz sahibi olanlar çevresel koruma için çabalarını artırmalıdır.	184	3,00	5,00	4,8043	,44939
Turizm geliştirme planları sürekli bir şekilde güncellenmelidir.	184	1,00	5,00	4,5380	,80209
Turizm endüstrisi gelecek için planlanmalıdır.	184	1,00	5,00	4,5870	,69585
Turizmin yerel halkın ekonomik durumu için faydalı olduğuna inanıyorum.	184	1,00	5,00	4,4891	,83626
Turizm, yerel ürünler için yeni pazarlar oluşturur.	184	2,00	5,00	4,4402	,73679
Turistik işletmeler ziyaretçilerin memnuniyetinde sorumluluk almalıdır.	184	3,00	5,00	4,6359	,55615
Turizm endüstrisi ziyaretçilerine iyi kalitede turistik deneyimler sunmalıdır.	184	3,00	5,00	4,6250	,55871
Ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak turistik işletmelerin sorumluluğundadır.	184	1,00	5,00	4,1685	,95178
Bireylerin özgeçmişlerine bakılmaksızın toplumdaki herkes turizm kararlarına dahil edilmelidir.	184	1,00	5,00	3,6467	1,22817
Turizmi geliştirme yönetimine toplumdaki tüm bireyler tarafından tam katılımın sağlanması gerekmektedir.	184	1,00	5,00	3,8913	1,09101
Turizmin gelişmesiyle yaşadığım yer aşırı kalabalıklaştı.	184	1,00	5,00	3,9402	1,06700
Yaşadığım yerdeki boş zaman kaynakları (etkinlikleri) turistler tarafından aşırı kullanılmaktadır.	184	1,00	5,00	3,3370	1,20361
Turistik işletmelerde çalışanların en az yarısı bölgedeki toplumdaki sağlanmalıdır.	184	2,00	5,00	4,3641	,79823
Bölgede yaşayanlar turizmin faydalarından eşit şekilde yararlanmalıdır.	184	1,00	5,00	4,2609	,99033

Boyutlar arasında 4,8054 değer ile en yüksek ortalama çevresel sürdürülebilirlik boyutundadır ve çevresel sürdürülebilirlik boyutundaki ibarelerin ortalamaları incelendiğinde, bölge halkının çevre konusunda duyarlı olduğu

görülmektedir. Diğer yandan bölge halkı, çevrenin sürdürülebilir olması konusunda turizm sektörünün de payı olması gerektiğini düşündüklerini “Kesinlikle Katılıyorum” ifadesine yakın cevaplar vererek belli etmişlerdir.

Ankete katılan katılımcılara göre, bölge turizmi ile ilgili yapılan planlar güncel tutulmalı ve bu planlar geleceğe yönelik yapılmalıdır ve katılımcılar turizmi bölgede yaşayan halkın ekonomik durumu için faydalı olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılara göre turizm, bölgedeki yerel ürünler için yeni pazarlar oluşturmaktadır. Buna ek olarak ankete katılan bölge halkı turistik işletmelerde çalışanların en az yarısının kendi içlerinden seçilmesi gerektiğini ve kendilerinin de turizmin faydalarından eşit bir şekilde yararlanmaları gerektiğini 4,3125 oranında “Katılıyorum” ifadesi ile belirtmişlerdir. “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” ifadesine yakın bir değerde çıkan toplum katılımını maksimize etme boyutunda bulunan ibareler ve ayrı ayrı ortalamaları şu şekildedir:

- Bireylerin özgeçmişlerine bakılmaksızın toplumdaki herkes turizm kararlarına dahil edilmelidir (3,6467).
- Turizmi geliştirme yönetimine toplumdaki tüm bireyler tarafından tam katılımın sağlanması gerekmektedir (3.8913).

Bu analize göre, katılımcıların toplumdaki herkesin turizm kararlarına dahil edilmesine ve toplumdaki tüm bireylerin turizm yönetimine katılmasına sıcak bakmadığı sonucuna ulaşmaktayız. Boyutlar arasında 3,6386 değer ile en düşük ortalama ise algılanan sosyal maliyetler boyutundadır. Algılanan sosyal maliyetler boyutunda bulunan ibareler ve ayrı ayrı ortalamaları şu şekildedir:

- Turizmin gelişmesi ile yaşadığım yer aşırı kalabalıklaştı (3,9402).
- Yaşadığım yerdeki boş zaman kaynakları (etkinlikleri) turistler tarafından aşırı kullanılmaktadır (3,3370).

Algılanan sosyal maliyetin ortalama değerine göre, katılımcılara göre bölgedeki turistlerin sayısının artmış olmasına rağmen turistik faaliyetlerin bölge halkına bir sosyal maliyet çıkarmadığı sonucuna ulaşılabilir.

3.4.2. Faktör Analizi ve Boyutların Güvenilirliği

Faktör analizi birbiri ile ilişkisi olduğu varsayılan çok sayıdaki değişken arasındaki ilişkinin yapısı ile ilgili ipuçları sağlamak için kullanılır (Coşkun vd., 2015:263). Faktör analizinde temel mantık, karmaşık bir olgunun daha az sayıda faktörler yardımı ile açıklanabileceği düşüncesidir, analizde ilk olarak araştırma bağlamında kullanılan veri setinin temelini oluşturan ana faktörlerin neler olduğu ve bu faktörlerden her birinin değişkenlerden her birini açıklama derecesini görme imkânı bulunur. Bu sayede, çok sayıda deęişkendен oluşan değişkenler seti daha az sayıda yeniden oluşturulmuş faktörler cinsinden ifade edilir (a.g.e., 2015:264).

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi, bir veri setinin faktör analizine uygunluğunu gösteren bir testtir. KMO değeri olarak 0.5-1.0 arası değerler kabul edilebilir olarak değerlendirilir fakat 0.5'in altındaki değerler söz konusu veri setinin faktör analizi için uygun olmadığını gösterir. Fakat genel olarak belirlenmiş en düşük KMO değer 0.7'dir (Malhotra, 1996'dan aktaran Coşkun vd., 2015:268). Barlett testi ise korelasyon matrisinde değişkenlerin en azından bir kısmı arasında yüksek oranlı korelasyonlar olduğu olasılığını test eder. Analize devam edilebilmesi için "korelasyon matrisi birim matristir" sıfır hipotezinin reddedilmesi gerekir. Eğer sıfır hipotezi reddedilirse, değişkenler arasında yüksek korelasyonlar olduğunu, başka bir deyişle veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Hair vd., 1998: 274'ten aktaran Kalaycı 2010: 322). KMO değerleri ve yorumları şu şekildedir: 0,50'nin altı kabul edilemez bir değerdir, 0,50 değeri zayıf, 0,60 değeri orta, 0,70 değeri iyi, 0,80 değeri çok iyi, 0,90 değeri ise mkemmел olarak kabul edilir (Sharma, 1996: 116'dan aktaran Kalaycı, 2010:322).

Tablo 20. Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett Testi Sonuçları

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örneklem Ölçüm Değer Yeterliliği		,772
Barlett Küresellik Testi	Ki-Kare	1096,517
	Serbestlik Derecesi	153
	Olasılık Değeri	,000

Tablo 20’de görüldüğü üzere sürdürülebilir turizm tutum ölçeğinin KMO değeri 0,772 değeri ile 0,7’den büyük olduğu için ölçek faktör analizine uygundur.

Tablo 21. Toplam Açıklanan Varyans

Özdeğerler			Faktör Yüklerinin Toplamının Karesi			Döndürülmüş Faktör Yüklerinin Kareleri Toplamı		
	Açıklanan Varyansın	Birikimli		Açıklanan Varyansın	Birikimli	Toplam	Açıklanan Varyansın	Birikimli
Toplam	Yüzdesi	Yüzde	Toplam	Yüzdesi	Yüzde		Yüzdesi	Yüzde
1	8,704	33,479	33,479	8,704	33,479	33,479	3,884	14,939
2	3,445	13,250	46,728	3,445	13,250	46,728	2,972	11,433
3	2,405	9,250	55,978	2,405	9,250	55,978	2,878	11,068
4	1,810	6,960	62,938	1,810	6,960	62,938	2,876	11,063
5	1,646	6,333	69,270	1,646	6,333	69,270	2,737	10,526
6	1,289	4,959	74,229	1,289	4,959	74,229	2,722	10,468
7	1,152	4,430	78,659	1,152	4,430	78,659	2,382	9,163

Tablo 21’de bahsi geçen özdeğer kavramı açıklanan toplam varyansın bir faktör tarafından açıklanan kısmını ifade ederken, faktör yüklerinin karesi kavramı, bir değişkendeki varyansın ne kadarının söz konusu faktör tarafından açıklandığını gösterir (Coşkun vd., 2015:268-269). Özdeğer istatistiği 1’den büyük olan faktörler anlamlı olarak kabul edilirken, özdeğeri 1’den küçük olan faktörler dikkate alınmaz. (Kalaycı, 2010:322). Bahsi geçen tabloya göre, özdeğerleri 1’den büyük olan 7 faktör vardır ve bu 7 faktör toplam varyansın %78,65’ini açıklamaktadır.

Faktör analizinde rotasyonun amacı ise yorumlanabilir, anlamlı faktörler elde etmektir. Bu matris faktör analizinin nihai sonucudur ve matriste orijinal değişken ve onun faktörü arasındaki korelasyonlar görülmektedir. Bir değişkenin hangi faktör altında mutlak değer olarak büyük ağırlığa sahipse o değişken o faktör ile yakın ilişki içinde demektir (Hair vd., 1998: 385’ten aktaran Kalaycı, 2010: 330). Faktör

analizinde maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olması gerekmektedir. Bir faktörle yüksek düzeyde ilişki veren maddelerin oluşturduğu bir küme var ise bu bulgu, o maddelerin birlikte bir kavram-yapıyı faktörü ölçtüğü anlamına gelir. Faktör yük değerinin, 0,45 ya da daha yüksek olması seçim için iyi bir ölçüdür. Ancak uygulamada az sayıda madde için bu sınır değer 0,30'a kadar indirilebilir (Büyüköztürk, 2012:124).

Tablo 22. Döndürülmüş Faktör Yükleri Matrisi

	Faktörler						
	1	2	3	4	5	6	7
S.1. Doğanın çeşitliliğine değer verilmeli ve doğa korunmalıdır.	,495						
S.2. Turizm çevreyi korumalıdır.	,782						
S.3. Uygun turistik gelişim her zaman doğal habitatı korumalıdır.	,851						
S.4. Toplum çevresi şu anda ve gelecekte de korunmalıdır.	,707						
S.5. Turizmde söz sahibi olanlar çevresel koruma için çabalarını artırmalıdır.	,613						
S.6. Turizm geliştirme planları sürekli bir şekilde güncellenmelidir.					,839		
S.7. Turizm endüstrisi gelecek için planlanmalıdır.					,792		
S.8. Turizmin yerel halkın ekonomik durumu için faydalı olduğuna inanıyorum.						,912	
S.9. Turizm, yerel ürünler için yeni pazarlar oluşturur.						,739	
S.10. Turistik işletmeler ziyaretçilerin memnuniyetinde sorumluluk almalıdır.				,724			
S.11. Turizm endüstrisi ziyaretçilerine iyi kalitede turistik deneyimler sunmalıdır.				,701			
S.12. Ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak turistik işletmelerin sorumluluğundadır.				,669			
S.13. Bireylerin özgeçmişlerine bakılmaksızın toplumdaki herkes turizm kararlarına dahil edilmelidir.		,887					
S.14. Turizmi geliştirme yönetimine toplumdaki tüm bireyler tarafından tam katılımın sağlanması gerekmektedir.		,805					
S.15. Turizmin gelişmesiyle yaşadığım yer aşırı kalabalıklaştı.			,866				

Tablo 22. Döndürülmüş Faktör Yükleri Matrisi (Devam)

S.16. Yaşadığım yerdeki boş zaman kaynakları (etkinlikleri) turistler tarafından aşırı kullanılmaktadır.	,847
S.17. Turistik işletmelerde çalışanların en az yarısı bölgedeki toplumdans sağlanmalıdır.	,609
S.18. Bölgede yaşayanlar turizmin faydalarından eşit şekilde yararlanmalıdır.	,798

Özel Çıkarım Metodu: Temel Bileşenler Analizi

Faktör Yükleri Matrisini Döndürmek İçin Kullanılan Metot: Varimax Döndürme Metodu

Alan yazında faktör yüklerinde ideal olanın 0,70 ve üzeri olduğu ifade edilmekte ancak 0,50 ve üzeri değerlerin de yeterli olacağı belirtilmektedir (Hair vd., 2014: 618'ten aktaran Ayazlar-Arslan, 2017:252). Tablo 22'de birinci faktör altında soru 1 (0,495), soru 2 (0,782), soru 3 (0,851), soru 4 (0,707) ve soru 5 (0,613) değişkenleri en büyük ağırlıklara sahiptirler (1.faktör altında küçük ağırlığı olan değişkenler gösterilmemiştir). Bu değişkenleri tamamı çevresel sürdürülebilirlikle ilgilidir dolayısı ile birinci faktörü çevresel sürdürülebilirlik olarak adlandırabiliriz.

Beşinci faktör altında soru 6 (0,839), soru 7 (0,792) değişkenleri en büyük ağırlığa sahiptirler (5.faktör altında küçük ağırlığı olan değişkenler gösterilmemiştir). Bu değişkenlerin tamamı uzun dönem planlama ile ilişkili olduğu için 5. faktör uzun dönem planlama olarak adlandırılabilir, uzun dönem planlama anket içerisinde ikinci boyut olarak yer almıştır. Altıncı faktör atında soru 8 (0,912), soru 9 (0,739) değişkenleri en büyük ağırlığa sahiptirler (6. faktör altında küçük ağırlığı olan değişkenler gösterilmemiştir). Bu değişkenlerin tamamı algılanan ekonomik yararları sorguladığı için 6. faktör algılanan ekonomik yararlar olarak adlandırılabilir, algılanan ekonomik yararlar anket içerisinde üçüncü boyut olarak yer almıştır.

Dördüncü faktör altında soru 10 (0,724), soru 11 (0,701), soru 12 (0,669) değişkenleri en büyük ağırlığa sahiptirler (4.faktör altında küçük ağırlığı olan değişkenler gösterilmemiştir). Bu değişkenlerin tamamı ziyaretçi memnuniyetini sağlama konusunda fikir edinmeye yönelik sorular olduğu için 4. faktör ziyaretçi memnuniyeti sağlama olarak adlandırılabilir, ziyaretçi memnuniyeti sağlama anket

içerisinde dördüncü boyut olarak yer almıştır. İkinci faktör altında soru 13 (0,887), soru 14 (0,805) değişkenleri en büyük ağırlığa sahiptirler (2.faktör altında küçük ağırlığı olan değişkenler gösterilmemiştir). Bu değişkenlerin tamamı toplum katılımını maksimize etme hakkında fikir edinmek için sorulmuş sorular olduğu için 2.faktör toplum katılımını maksimize etme olarak adlandırılabilir, toplum katılımını maksimize etme anket içinde beşinci boyut olarak yer almıştır.

Üçüncü faktör altında soru 15 (0,866), soru 16 (0,847) değişkenleri en büyük ağırlığa sahiptirler (3. faktör altında küçük ağırlığı olan değişkenler gösterilmemiştir). Bu değişkenlerin tamamı algılanan sosyal maliyetleri ölçmeye yönelik olduğu için 3.faktör algılanan sosyal maliyetler olarak adlandırılabilir, algılanan sosyal maliyetler anket içinde altıncı boyut olarak yer almıştır. Yedinci faktör altında soru 17 (0,609), soru 18 (0,798) değişkenleri en büyük ağırlığa sahiptirler (7. faktör altında küçük ağırlığı olan değişkenler gösterilmemiştir). Bu değişkenlerin tamamı toplum merkezli ekonomi ile ilgili fikir edinmek için sorulmuştur, bu yüzden 7. faktörü toplum merkezi ekonomi olarak adlandırabiliriz, toplum merkezli ekonomi anket içinde yedinci boyut olarak yer almıştır. Özellik çıkarım metodu olarak temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Faktör yükleri matrisini döndürmek için ise literatürde sıkça kullanılan Varimax döndürme metodu kullanılmıştır.

Güvenilirlik analizi, ölçmede kullanılan testlerin, anketlerin ya da ölçeklerin özelliklerini ve güvenilirliklerini değerlendirmek üzere geliştirilmiş bir yöntemdir (Kalaycı, 2010:403). Güvenilirlik analizi yapımında kullanılan bir model olan alfa modeli (Cronbach Alpha Coefficient)'dir. Bu yöntem ile, ölçekte yer alan x sayıda sorunun bağdaşık bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırır. Ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır ve bir ölçekteki x sayıda sorunun varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile elde edilir. 0 ile 1 arasında değer alan bu katsayı (Cronbach) Alfa Katsayısı olarak adlandırılır (a.g.e., 2010:405).

Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği şöyle yorumlanır: alfa değeri 0,40'tan düşükse ölçek güvenilir değildir, 0,40 ile 0,60 arasında ise ölçeğin

güvenilirliği düşüktür, 0,60 ve 0,80 arasında ise ölçek oldukça güvenilir ve 0,80 ve 1,00 ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir. Tablo 23'te görülen cronbach alfa değerlerine göre ilk altı boyutun oldukça güvenilir olduğu görülmektedir, 7. boyutun güvenilirliği düşük çıkmıştır.

Tablo 23. Alt Boyutların Güvenilirlik Değerleri

	Boyutlar	Soru Sayısı	Cronbach Alpha Değeri
1. Boyut	Çevresel Sürdürülebilirlik	5	,771
2. Boyut	Uzun Dönem Planlama	2	,750
3. Boyut	Algılanan Ekonomik Yararlar	2	,730
4. Boyut	Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	3	,554
5. Boyut	Toplum Katılımını Maksimize Etme	2	,777
6. Boyut	Algılanan Sosyal Maliyetler	2	,711
7. Boyut	Toplum Merkezli Ekonomi	2	,486

3.4.3. Normal Dağılım Testi

Verilerin normal dağılıp dağılmadığına ilişkin hipotezler aşağıdaki gibidir:

H₀: Veriler %95 güven aralığında normal dağılıma uygundur.

H₁: Veriler %95 güven aralığında normal dağılıma uygun değildir.

Tablo 24. Normal Dağılım Testi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	Serbest Dağılım	Olasılık Değeri	İstatistik	Serbest Dağılım	Olasılık Değeri
Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği	,068	184	,040	,964	184	,000

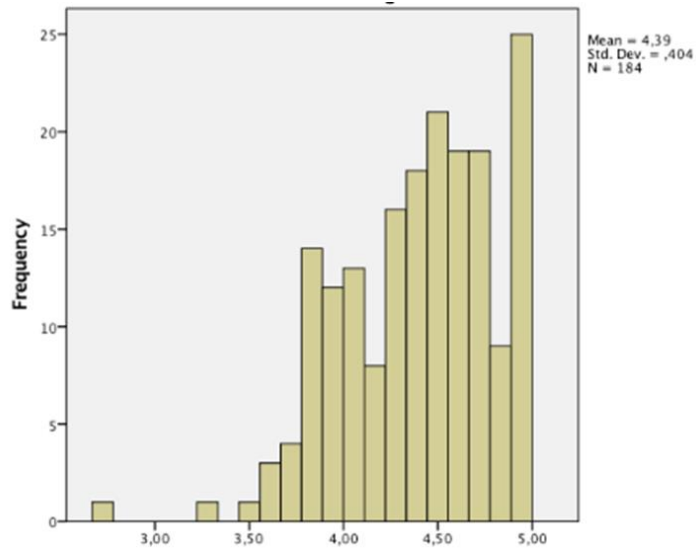
Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri yapıldığında sürdürülebilir turizm tutum ölçeğinin olasılık değerleri 0,05'in altında çıktığı için H₁ hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle verilerin normal dağılmadığı söylenebilir.

Veriler normal dağılmadığından gruplar arasında farklılıkları tespit edebilmek için parametrik olmayan testler uygulanmıştır.

Tablo 25. Tanımlayıcı İstatistikler

		İstatistik	St. Hata
Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği	Ortalama	4,3862	,02976
	Ortalama için %95 Güven	4,3275	
	Alt Sınır	4,4449	
	Üst Sınır	4,4444	
	Medyan	,163	
	Varyans	,40365	
	St. Sapma	2,72	
	Minimum	5,00	
	Maksimum	-,580	,179
	Skewness	,670	,356

Tablo 25'e göre 184 verinin aritmetik ortalamasının 4,3862, standart hatasının 0,02976 olduğu görülmektedir. %95 güvenle, dağılımın alt ve üst limitlerin yani güven aralığının 4,3275 ile 4,4449 arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca ortalama değeri (4,3862) medyan değerinden (4,4444) küçük olduğu için seri sola çarpıktır. Çarpıklık dağılımın ortalama etrafında simetriden ne kadar saptığını belirleyen bir ölçüttür (Kalaycı, 2010: 58). Sola çarpıklık Şekil 7'da Normal Dağılım Histogramında da görülmektedir.

Şekil 7. Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğinin Normal Dağılım Histogramı

3.4.4. Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği Gruplar Arası Farklılıklar

Tablo 26’da cinsiyet gruplarının ortalamaları görülmektedir. Ortalama değerleri cinsiyet gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. Tabloya göre erkeklerin ortalamaları kadınların ortalamasından daha yüksektir.

Tablo 26. Cinsiyet x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği

	Cinsiyetiniz	Sayı	Ortalama	Sum of Ranks
Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği Ortalaması	Kadın	91	94,31	8582,50
	Erkek	93	90,73	8437,50
	Total	184		

Mann-Whitney U testi aralıksız ölçülen iki bağımsız grup arasındaki farklılıkların analizi için kullanılır. Bu test, bağımsız örnekler için uygulanan t-testlerinin parametrik olmayan alternatifidir. Mann-Whitney U testinde grupların medyanları karşılaştırılır (Kalaycı, 2010:99). Çıktılardan elde edilen değerlerde dikkat edilmesi gereken iki değer Z değeri ve anlamlılık düzeyini gösteren Asymp. Sig. (2-tailed) (asimptotik önem) değerleridir. Eğer anlamlılık düzeyi (Asymp. Sig.) 0,05’ten küçük ya da eşitse bu, iki değer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2010: 106). İlgili hipotezler şu şekildedir:

H_0 : İki grubun puan dağılımları birbirine eşittir.

H_1 : İki grubun puan dağılımları farklılaşır.

Tablo 27. Cinsiyet Değişkeninin Mann-Whitney U ve Wilcoxon Testi

Test Statistics ^a	
Mann-Whitney U	Sustas 4066,500
Wilcoxon W	8437,500
Z	-,457
Asymp. Sig. (2-tailed)	,647

Tablo 27’de görülebilen asimptotik önem (p) değeri 0,05’ten büyük olduğu için H0 hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği için cinsiyet grupları arasında anlamlı bir fark yoktur. Tablo 28’de ise yaş gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri yaş gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. 50 ve üzeri yaş grubu, yaş grupları arasında en yüksek dereceye sahiptir.

Tablo 28. Yaş x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği

	Yaş	Sayı	Mean Rank
Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği Ortalaması	20 ve Altı	11	80,95
	21-30	45	89,00
	31-40	46	90,17
	41-50	30	80,70
	50 ve Üzeri	52	106,84
	Total	184	

Kruskal-Wallis testi gruplar arası tek yönlü varyans analizinin (One-way ANOVA) nonparametrik alternatifidir. Bu analiz ile sürekli değişkenlere sahip üç ya da daha fazla grup için karşılaştırma yapılması sağlanır (Kalaycı, 2010: 108). Bu test için de anlamlılık düzeyi 0,05’ten küçük ya da bu değere eşitse bu, iki değer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Teste ilişkin hipotezler şu şekildedir:

H₀: İki grubun puan dağılımları birbirine eşittir.

H₁: İki grubun puan dağılımları farklılaşır.

Tablo 29. Yaş Değişkeninin Kruskal Wallis Testi

Test Statistics ^{a,b}	
Chi-Square	Sustas 6,055
df	4
Asymp. Sig.	,195
a. Kruskal Wallis Testi	
b. Gruplandırma Değişkeni: Yaş	

Tablo 29’da görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi 0,195 değeri ile 0,05’ten büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği için yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 30. Eğitim x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği

	Eğitim Durumu	Sayı	Mean Rank
Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği Ortalaması	İlköğretim	21	98,79
	Lise	55	93,00
	Ön Lisans	31	100,81
	Lisans	57	85,68
	Lisansüstü	20	91,10
	Total	184	

Tablo 30’da eğitim gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri eğitim gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. Eğitim grupları içinde en yüksek dereceye sahip olan grup ön lisans grubudur.

Tablo 31. Eğitim Durumu Değişkeninin Kruskal Wallis Testi

Test Statistics ^{a,b}	
Chi-Square	Sustas 2,006
df	4
Asymp. Sig.	,735
a. Kruskal Wallis Testi	
b. Gruplandırma Değişkeni: Eğitim Durumu	

Tablo 31’de görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi 0,735 değeri ile 0,05’ten büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği için eğitim grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 32. Meslek x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği

	Meslek	Sayı	Mean Rank
Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği Ortalaması	Doğrudan Turizm Sektöründe Çalışanlar	38	96,80
	Dolaylı Olarak Turizm Sektöründe Çalışanlar	50	94,17
	Diğer	96	89,93
	Total	184	

Tablo 32’de meslek gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri meslek gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. Doğrudan turizmde çalışanlar grubu, meslek grupları arasında en yüksek dereceye sahiptir.

Tablo 33. Meslek Değişkeninin Kruskal Wallis Testi

Test Statistics ^{a,b}	
Chi-Square	Sustas ,523
df	2
Asymp. Sig.	,770
a. Kruskal Wallis Testi	
b. Gruplandırma Değişkeni: Meslek	

Tablo 33’te görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi 0,770 değeri ile 0,05’ten büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği için meslek grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 34. Bölgedeki İkamet Süresi x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği

	Bölgedeki İkamet Süresi	Sayı	Mean Rank
Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği Ortalaması	1 Yıldan Az	15	63,43
	1-3 Yıl	42	85,74
	4-6 Yıl	20	96,73
	7-9 Yıl	10	127,15
	10-15 Yıl	15	70,97
	16 Yıl ve Üzeri	82	99,96
	Total	184	

Tablo 34’te bölgedeki ikamet süresi gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri bölgedeki ikamet süresi gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. 7-9 yıl grubu, meslek grupları arasında en yüksek dereceye sahiptir.

Tablo 35. Bölgedeki İkamet Süresinin Kruskal Wallis Testi

Test Statistics ^{a,b}	
Chi-Square	Sustas 13,599
df	5
Asymp. Sig.	,018
a. Kruskal Wallis Test	
b. Gruplandırma Değişkeni: Bölgedeki İkamet Süresi	

Tablo 35’te görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi 0,018 değeri ile 0,05’ten küçük olduğu için H_1 hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği için bölgedeki ikamet süresi grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Bir diğer deyişle bölgedeki ikamet süresi açısından sürdürülebilir turizme bakış açısı değişmektedir.

Tablo 36. Çalışma Şekli x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği

	Çalışma Şekli	Sayı	Mean Rank
Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği Ortalaması	Yarı Zamanlı	7	125,64
	Tam Zamanlı	117	84,91
	Evden Çalışan	4	112,63
	Öğrenci	9	48,78
	Emekli	37	107,09
	Çalışmıyor	10	135,40
	Total	184	

Tablo 36’da çalışma şekli gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri çalışma şekli gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. Çalışmayan grup, çalışma şekilleri grupları arasında en yüksek dereceye sahiptir.

Tablo 37. Çalışma Şekli Değişkeninin Kruskal Wallis Testi

Test Statistics ^{a,b}	
Chi-Square	Sustas 21,042
df	5
Asymp. Sig.	,001
a. Kruskal Wallis Test	
b. Gruplandırma Değişkeni: Çalışma Şekli	

Tablo 37’de görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi 0,001 değeri ile 0,05’ten küçük olduğu için H_1 hipotezi reddedilememiştir. Bir diğer deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği için çalışma şekli grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Bir başka deyişle çalışma şekli açısından sürdürülebilir turizme bakış açısı değişmektedir

Tablo 38’de gelir durumu gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri gelir durumu gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. Gelirini belirtmek istemeyen grup, gelir durumu grupları arasında en yüksek dereceye sahiptir.

Tablo 38. Gelir Durumu x Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği

	Gelir Durumunuz (Aylık)	Sayı	Mean Rank
Sustas.Ort	1000 TL ve Altı	6	86,92
	1001-2000 TL	31	89,97
	2001-3000 TL	44	94,53
	3001-4000 TL	25	85,74
	4001-5000 TL	22	79,25
	5001 TL ve Üzeri	13	88,62
	Belirtmek İstemiyorum	43	104,91
	Total	184	

Tablo 39. Gelir Durumu Değişkeninin Kruskal Wallis Testi

Test Statistics ^{a,b}	
Chi-Square	Sustas 4,378
df	6
Asymp. Sig.	,626
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: Gelir Durumunuz (Aylık)	

Tablo 39’da görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi 0,626 değeri ile 0,05’ten büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilememiştir. Diğer bir deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği için gelir grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

3.4.5. Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları için Gruplar Arası Farklılıklar

Sürdürülebilir turizm ölçeğinin her bir alt boyutu için aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H₀: İlgili alt boyut.....göre farklılık göstermemektedir.

H₁: İlgili alt boyut.....göre farklılık göstermektedir.

Aşağıda görüldüğü gibi sadece ziyaretçi memnuniyeti sağlama alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı fark vardır. Geri kalan alt boyutlar H₀ reddedilememiştir, bir başka deyişle diğer alt boyutlar ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 40. Cinsiyet ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar

Alt Boyutlar	Olasılık Değeri	Hipotez
Çevresel Sürdürülebilirlik	,728	H ₀ reddedilememiştir
Uzun Dönem Planlama	,651	H ₀ reddedilememiştir
Algılanan Ekonomik Yararlar	,850	H ₀ reddedilememiştir
Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	,030	H ₀ reddedilmiştir
Toplum Katılımını Maksimize Etme	,787	H ₀ reddedilememiştir
Algılanan Sosyal Maliyetler	,207	H ₀ reddedilememiştir
Toplum Merkezli Ekonomi	,435	H ₀ reddedilememiştir

Tablo 41’de cinsiyet gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri cinsiyet gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. Erkekler, cinsiyet grupları arasında en yüksek dereceye sahiptir.

Tablo 41. Cinsiyet ve Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama

	Cinsiyet	Sayı	Mean Rank	Sum of Ranks
Ziyaretçi Memnuniyeti	Kadın	91	84,14	7656,50
Sağlama	Erkek	93	100,68	9363,50
	Total	184		

Tablo 42. Mann Whitney U ve Wilcoxon Testi

Test Statistics ^a	
	Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama
Mann-Whitney U	3470,500
Wilcoxon W	7656,500
Z	-2,176
Asymp. Sig. (2-tailed)	,030
a. Gruplandırma Değişkeni: Cinsiyet	

Tablo 42’de görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi 0,030 değeri ile 0,05’ten küçük olduğu için H1 hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği ziyaretçi memnuniyeti sağlama alt boyutu için cinsiyet grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Diğer bir deyişle cinsiyet açısından ziyaretçi memnuniyeti sağlama boyutu farklılık göstermektedir.

Tablo 43. Yaş ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar

Alt Boyutlar	Olasılık Değeri	Hipotez
Çevresel Sürdürülebilirlik	,004	H ₀ reddedilmiştir
Uzun Dönem Planlama	,047	H ₀ reddedilmiştir
Algılanan Ekonomik Yararlar	,372	H ₀ reddedilememiştir
Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	,120	H ₀ reddedilememiştir
Toplum Katılımını Maksimize Etme	,002	H ₀ reddedilmiştir
Algılanan Sosyal Maliyetler	,057	H ₀ reddedilememiştir
Toplum Merkezli Ekonomi	,613	H ₀ reddedilememiştir

Tablo 43’te görüldüğü üzere bu üç boyut için H₀ hipotezi reddedilmiş, H₁ hipotezi kabul edilmiştir. Bir başka deyişle çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönem planlama ve toplum katılımını maksimize etme alt boyutları ve yaş arasında anlamlı fark vardır.

Tablo 44’te yaş gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri yaş gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. 50 ve üzeri yaş grubu, bahsi geçen üç boyut için yaş grupları arasında en yüksek dereceye sahiptir.

Tablo 44. Yaş ve Çevresel Sürdürülebilirlik, Uzun Dönem Planlama, Toplum Katılımını Maksimize Etme

	Yaş	Sayı	Mean Rank
Çevresel Sürdürülebilirlik	20 ve Altı	11	59,09
	21-30	45	90,71
	31-40	46	80,87
	41-50	30	97,18
	50 ve Üzeri	52	108,70
	Total	184	
Uzun Dönem Planlama	20 ve Altı	11	73,77
	21-30	45	85,03
	31-40	46	83,43
	41-50	30	101,33
	50 ve Üzeri	52	105,85
	Total	184	
	20 ve Altı	11	103,50
	21-30	45	73,54
	31-40	46	98,02
	41-50	30	75,48
	50 ve Üzeri	52	111,51
	Total	184	

Tablo 45’te görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi çevresel sürdürülebilirlik için 0,004, uzun dönem planlama için 0,047, toplum katılımını maksimize etme için 0,002 değeri ile 0,05’ten küçük olduğu için her bir boyut için H_1 hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönem planlama ve toplum katılımını maksimize etme alt boyutları için yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Bir başka deyişle yaş grupları açısından çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönem planlama ve toplum katılımını maksimize etme boyutları farklılık göstermektedir.

Tablo 45. Yaşa Göre Çevresel Sürdürülebilirlik, Uzun Dönem Planlama ve Toplum Katılımını Maksimize Etmenin Kruskal Wallis Testi

Test Statistics ^{a,b}			
	Çevresel Sürdürülebilirlik	Uzun Dönem Planlama	Toplum Katılımını Maksimize Etme
Chi-Square	15,572	9,648	16,870
df	4	4	4
Asymp. Sig.	,004	,047	,002
a. Kruskal Wallis Testi			
b. Gruplandırma Değişkeni: Yaş			

Tablo 46’da görüldüğü üzere algılanan sosyal maliyetler boyutu için H_0 hipotezi reddedilememiş, H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Bir başka deyişle algılanan sosyal maliyetler alt boyutu ve eğitim arasında anlamlı fark vardır.

Tablo 46. Eğitim ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar

Alt Boyutlar	Olasılık Değeri	Hipotez
Çevresel Sürdürülebilirlik	,505	H_0 reddedilememiştir
Uzun Dönem Planlama	,452	H_0 reddedilememiştir
Algılanan Ekonomik Yararlar	,517	H_0 reddedilememiştir
Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	,759	H_0 reddedilememiştir
Toplum Katılımını Maksimize Etme	,472	H_0 reddedilememiştir
Algılanan Sosyal Maliyetler	,041	H_0 reddedilmiştir
Toplum Merkezli Ekonomi	,657	H_0 reddedilememiştir

Tablo 47’de eğitim gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri eğitim gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. İlköğretim grubu, algılanan sosyal maliyetler boyutu için eğitim grupları arasında en yüksek dereceye sahiptir.

Tablo 47. Eğitim ve Algılanan Sosyal Maliyetler

	Eğitim Durumunuz	Sayı	Mean Rank
Algılanan Sosyal Maliyetler	İlköğretim	21	118,60
	Lise	55	90,88
	Ön Lisans	31	104,31
	Lisans	57	82,27
	Lisansüstü	20	80,40
	Total	184	

Tablo 48’de görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi 0,041 değeri ile 0,05’ten küçük olduğu için H_1 hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği algılanan sosyal maliyetler alt boyutu için eğitim grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Bir başka deyişle eğitim açısından algılanan sosyal maliyetler boyutu farklılık göstermektedir.

Tablo 48. Eğitim Gruplarına Göre Algılanan Sosyal Maliyetlerin Kruskal Wallis Testi

Test Statistics ^{a,b}	
	Algılanan Sosyal Maliyetler
Chi-Square	9,995
df	4
Asymp. Sig.	,041
a. Kruskal Wallis Test	
b. Gruplandırma değişkeni: Eğitim Durumu	

Tablo 49 incelendiğinde bütün alt boyutlar için H_0 hipotezinin reddedilemediği görülmektedir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği alt boyutları ile meslek grupları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Tablo 49. Meslek ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar

Alt Boyutlar	Olasılık Değeri	Hipotez
Çevresel Sürdürülebilirlik	,701	H_0 reddedilememiştir
Uzun Dönem Planlama	,845	H_0 reddedilememiştir
Algılanan Ekonomik Yararlar	,515	H_0 reddedilememiştir
Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	,332	H_0 reddedilememiştir
Toplum Katılımını Maksimize Etme	,692	H_0 reddedilememiştir
Algılanan Sosyal Maliyetler	,489	H_0 reddedilememiştir
Toplum Merkezli Ekonomi	,812	H_0 reddedilememiştir

Tablo 50 incelendiğinde bütün alt boyutlar için H_0 hipotezinin reddedilemediği görülmektedir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği alt boyutları ile bölgedeki ikamet süresi grupları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Tablo 50. Bölgedeki İkamet Süresi ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar

Alt Boyutlar	Olasılık Değeri	Hipotez
Çevresel Sürdürülebilirlik	,112	H_0 reddedilememiştir
Uzun Dönem Planlama	,059	H_0 reddedilememiştir
Algılanan Ekonomik Yararlar	,142	H_0 reddedilememiştir
Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	,698	H_0 reddedilememiştir
Toplum Katılımını Maksimize Etme	,227	H_0 reddedilememiştir
Algılanan Sosyal Maliyetler	,050	H_0 reddedilememiştir
Toplum Merkezli Ekonomi	,705	H_0 reddedilememiştir

Tablo 51’de görüldüğü üzere çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönem planlama, algılanan ekonomik yararlar, ziyaretçi memnuniyeti sağlama, toplum

katılımını maksimize etme ve toplum merkezli ekonomi boyutları için H_0 hipotezi reddedilmiş, H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir deyişle çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönem planlama, algılanan ekonomik yararlar, ziyaretçi memnuniyeti sağlama, toplum katılımını maksimize etme ve toplum merkezli ekonomi boyutları ile çalışma şekli grupları arasında anlamlı fark vardır.

Tablo 51. Çalışma Şekli ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar

Alt Boyutlar	Olasılık Değeri	Hipotez
Çevresel Sürdürülebilirlik	,021	H_0 reddedilmiştir
Uzun Dönem Planlama	,001	H_0 reddedilmiştir
Algılanan Ekonomik Yararlar	,031	H_0 reddedilmiştir
Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	,034	H_0 reddedilmiştir
Toplum Katılımını Maksimize Etme	,039	H_0 reddedilmiştir
Algılanan Sosyal Maliyetler	,106	H_0 reddedilememiştir
Toplum Merkezli Ekonomi	,008	H_0 reddedilmiştir

Tablo 52’de çalışma şekli gruplarının ortalamaları (mean rank) görülmektedir. Ortalama değerleri çalışma şekli gruplarından hangisinin en yüksek dereceye sahip olduğu gösterir. Çevresel sürdürülebilirlik boyutu için evden çalışanlar, uzun dönem planlama boyutu için yarı zamanlı çalışanlar, algılanan ekonomik yararlar boyutu için çalışmayanlar, ziyaretçi memnuniyeti sağlama boyutu için yarı zamanlı çalışanlar, toplum katılımını maksimize etme boyutu için evden çalışanlar, toplum merkezli ekonomi boyutu için çalışmayanlar eğitim grupları içerisinde en yüksek dereceye sahiptir.

Tablo 52. Çalışma Şekli ve Çevresel Sürdürülebilirlik, Uzun Dönem Planlama, Algılanan Ekonomik Yararlar, Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama, Toplum Katılımını Maksimize Etme, Toplum Merkezli Ekonomi

	Çalışma Şekliniz	Sayı	Mean Rank
	Yarı Zamanlı	7	113,50
	Tam Zamanlı	117	86,79
	Evden Çalışan	4	126,50
	Öğrenci	9	63,56
	Emekli	37	105,49
	Çalışmıyor	10	109,00
	Total	184	

Tablo 52. Çalışma Şekli ve Çevresel Sürdürülebilirlik, Uzun Dönem Planlama, Algılanan Ekonomik Yararlar, Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama, Toplum Katılımını Maksimize Etme, Toplum Merkezli Ekonomi (Devamı)

Uzun Dönem Planlama	Yarı Zamanlı	7	117,21
	Tam Zamanlı	117	87,33
	Evden Çalışan	4	114,25
	Öğrenci	9	39,67
	Emekli	37	112,31
	Çalışmıyor	10	101,25
	Total	184	
Algılanan Ekonomi Yararlar	Yarı Zamanlı	7	105,79
	Tam Zamanlı	117	91,47
	Evden Çalışan	4	98,63
	Öğrenci	9	43,39
	Emekli	37	98,01
	Çalışmıyor	10	116,55
	Total	184	
Ziyaretçi Memnuniyet Sağlama	Yarı Zamanlı	7	118,93
	Tam Zamanlı	117	88,19
	Evden Çalışan	4	97,88
	Öğrenci	9	53,11
	Emekli	37	103,05
	Çalışmıyor	10	118,65
	Total	184	
Toplum Katılımını Maksimize Etme	Yarı Zamanlı	7	103,07
	Tam Zamanlı	117	84,20
	Evden Çalışan	4	120,88
	Öğrenci	9	77,39
	Emekli	37	111,14
	Çalışmıyor	10	115,50
	Total	184	
Toplum Merkezli Ekonomi	Yarı Zamanlı	7	127,36
	Tam Zamanlı	117	86,69
	Evden Çalışan	4	117,88
	Öğrenci	9	63,00
	Emekli	37	97,65
	Çalışmıyor	10	133,40
	Total	184	

Tablo 53. Çalışma Şekli Grubunun Kruskal Wallis Testi

Test Statistics ^{a,b}						
	Çevresel Sürdürülebilirlik	Uzun Dönem Planlama	Algılanan Ekonomik Yararlar	Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	Toplum Katılımını Maksimize Etme	Toplum Merkezli Ekonomi
Chi-Square	13,245	22,048	12,284	12,068	11,733	15,566
df	5	5	5	5	5	5
Asymp. Sig.	,021	,001	,031	,034	,039	,008
a. Kruskal Wallis Testi						
b. Gruplandırma Şekli: Çalışma Şekli						

Tablo 53'te görülebileceği üzere, anlamlılık düzeyi çevresel sürdürülebilirlik boyutu için 0,021, uzun dönem planlama boyutu için 0,001, algılanan ekonomik yararlar boyutu için 0,031, ziyaretçi memnuniyeti sağlama boyutu için 0,034, toplum katılımını maksimize etme boyutu için 0,039, toplum merkezli ekonomi boyutu için 0,008 değeri ile 0,05'ten küçük olduğu için bu boyutlar için H_1 hipotezi reddedilememiştir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönem planlama, algılanan ekonomik yararlar, ziyaretçi memnuniyeti sağlama, toplum katılımını maksimize etme ve toplum merkezli ekonomi alt boyutları için çalışma şekli grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Bir başka deyişle çalışma şekli grupları açısından çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönem planlama, algılanan ekonomik yararlar, ziyaretçi memnuniyeti sağlama, toplum katılımını maksimize etme ve toplum merkezli ekonomi boyutları farklılık göstermektedir.

Tablo 54. Gelir Durumu ve Sustas Alt Boyut Farklılıklar

Alt Boyutlar	Olasılık Değeri	Hipotez
Çevresel Sürdürülebilirlik	,700	H_0 reddedilememiştir
Uzun Dönem Planlama	,609	H_0 reddedilememiştir
Algılanan Ekonomik Yararlar	,648	H_0 reddedilememiştir
Ziyaretçi Memnuniyeti Sağlama	,564	H_0 reddedilememiştir
Toplum Katılımını Maksimize Etme	,259	H_0 reddedilememiştir
Algılanan Sosyal Maliyetler	,057	H_0 reddedilememiştir
Toplum Merkezli Ekonomi	,304	H_0 reddedilememiştir

Tablo 54 incelendiğinde bütün alt boyutlar için H_0 hipotezinin reddedilemediği görülmektedir. Bir başka deyişle sürdürülebilir turizm tutum ölçeği

alt boyutları ile gelir durumu grupları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

3.4.6. Bulguların Genel Değerlendirmesi

Bu çalışma için yapılan ankette sürdürülebilir turizm tutum ölçeği genel ortalaması katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçenekleri arasında dağılmıştır. Bu sonuca göre Köyceğiz’de ankete katılanların sürdürülebilir turizm gelişimini desteklediğini söyleyebiliriz.

Sonuçlara göre Köyceğiz’de yapılan ankette, anketin çevresel sürdürülebilirlik boyutu için sorular genellikle kesinlikle katılıyorum cevabı etrafında toplanmıştır. Anket sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında, bölge halkının en duyarlı olduğu konunun çevre olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, araştırma sonucuna göre bölge halkı çevrenin korunmasında turizmin de katkısı olması gerektiğini düşünmektedir. Çevrenin korunması turizm sektörü için hem bir sorumluluk hem de bir gerekliliktir çünkü turizm sektörünü besleyen en büyük sermayelerden biri doğal kaynaklardır. UNWTO ve OAS tarafından yayınlanan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Turizm raporundaki (bkz. Tablo 10) 15. hedefe göre turizm sürdürülebilir bir şekilde yönetilirse hem doğal çevre korunmuş olur hem de yerel halkın gelir elde etmesinde önemli bir rol oynayabilir.

Köyceğiz’de ankete katılan katılımcıların turizm sektöründe çalışanlar ve çalışmayanlar olarak dağılımı neredeyse yarı yarıya olmuştur. Köyceğiz’de doğrudan ya da dolaylı olarak turizm sektöründe çalışanların toplam oranı %47,9’dur ve Köyceğiz halkı bölgedeki turizm etkinliklerinin ekonomik olarak kendilerine katkı sağladığını belirtmişlerdir ve katılımcılar turizmin bölge halkının ekonomik durumu için faydalı olduğunu düşünmektedirler. Turizm sektörünün bölge halkına sağladığı ekonomik yarar iki şekilde sınıflandırılabilir. Birincisi sektörün yarattığı istihdam ile elde edilen doğrudan faydadır. İkincisi ise bölge halkının turizm sektöründen dolaylı yoldan elde edeceği kazançlardır. Ankete göre, Köyceğiz’de yaşayan ve ankete

katılan insanlar doğrudan faydaları arttırmak adına, turizm sektöründe çalışacak insanların bölge halkından seçilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Turizm sektörünün yerel halk için yarattığı istihdam olanakları bölgesel yoksulluğu azaltmada faydalı olabilir. Turizm sektörünün yarattığı istihdam olanakları sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin sağlanmasında bir adım olduğu gibi yoksul yanlı turizm için de önemli bir başlıktır.

Bu çalışma için Köyceğiz’de yapılan ankette toplum katılımını maksimize etme boyutu için verilen cevaplar ne katılıyorum ne katılmıyorum ile katılıyorum arasında bir değerde dağılmıştır. Analizlere göre katılımcılar toplumdaki herkesin turizm ile ilgili verilen kararlara dahil edilmemesi gerektiği görüşündedirler fakat bu görüş yoksul yanlı turizmin “Katılımı ve Ortaklığı Arttırmak” stratejisi (bkz. Tablo.2) ile çelişmektedir. Turizmin gelişmekte olduğu bölgede yaşayan bölge halkı bu gelişime yön vermek için karar sürecinde rol oynamalıdır. Ayrıca yapılan ankette Köyceğiz halkının uzun dönem planlama boyutu hakkındaki yargıları kesinlikle katılıyorum seçeneğine yakın bir değerde dağılmıştır. Burada önemli olan Köyceğiz halkının kendilerinin de bu planlama süreçlerine katılması gerekliliğidir.

Sürdürülebilir turizm tutum ölçeği gruplar arası farklılıkları ölçmek için yapılmış testlerde bölgedeki ikamet süresi grupları arasında anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle bölgedeki ikamet süresine göre sürdürülebilir turizme bakış açısı değişmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sebebi, bölgede bir süre ikamet eden insanların yaşadıkları çevreye karşı daha duyarlı olmaları ve çevreye karşı sorumlu bir tutum benimsemeleri olarak gösterilebilir.

Köyceğiz’de yapılan ankette ekonomik olarak iki boyut bulunmaktadır. Birincisi algılanan ekonomik yararlar boyutudur. Bu boyut içindeki değişkenler turizmin yerel halkın ekonomik durumu için faydalı olduğu ve turizmin yerel ürünler için yeni bir pazar oluşturuyor olması değişkenleri vardır. Yapılan analizler sonucunda bu boyutun değişkenleri kesinlikle katılıyorum seçeneğine yakın bir değerde dağılmıştır.

Ekonomik olarak ikinci boyut olan toplum merkezli ekonomi boyutu içinde ise turistik işletmelerde çalışanların en az yarısının bölge halkının içinden seçilmesi gerektiği ve bölgede yaşayanların turizmin faydalarından eşit bir şekilde yararlanması gerektiği değişkenleri bulunmaktadır. Yapılan analizler sonucunda bu boyutun değişkenlerinin katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçenekleri arasında dağıldığı ortaya çıkmıştır. Köyceğiz halkına göre turizmde istihdam edilecek kişiler yerel halktan seçilmeli ve yerel halk turistik etkinliklerden eşit bir şekilde faydalanmalıdır. Bu durumda önemli olan nokta turistik işletmelerde istihdam edilecek kişilerin mesleki eğitimine önem verilmesi gerekliliğidir. Niceliksel ve niteliksel olarak kaliteli ve sürdürülebilir bir turistik bölge için eğitilmiş çalışanlar önem arz etmektedir.

Araştırmada kullanılan ankette bulunan algılanan sosyal maliyetler boyutu turizmin sosyal etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Boyut içindeki turizmin gelişmesi ile yaşadığım yer aşırı kalabalıklaştı ve yaşadığım yerdeki boş zaman kaynakları (etkinlikleri) turistler tarafından aşırı kullanılmaktadır değişkenlerine katılıyorum ne katılmıyorum ile katılıyorum seçenekleri arasında dağılmıştır. Analize göre Köyceğiz’de yapılan turistik faaliyetlerin sosyal olarak yerel halka üzerinde olumsuz bir etkisi yoktur kanısına varılabilir.

Yapılan ankette ziyaretçi memnuniyeti sağlama boyutunu ölçmeye yönelik değişkenler turistik işletmeler ziyaretçi memnuniyetinde sorumluluk almalıdır, turizm endüstrisi ziyaretçilerine iyi kalitede turistik deneyim sunmalıdır, ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak turistik işletmelerin sorumluluğundadır şeklindedir. Yapılan analizler sonucu ziyaretçi memnuniyeti sağlama boyutu altında bulunan değişkenlerin katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçenekleri arasında dağıldığı görülmektedir. Yapılan ankette, ankete katılanların neredeyse yarısının doğrudan ya da dolaylı olarak turizmde çalıştığı düşünülürse, bu çalışanların ziyaretçi memnuniyetini sağlamak için yeterince eğitilmiş ve donanımlı olmaları gerekmektedir. Sürdürülebilir turizm tutum ölçeğinin alt boyutlarına göre gruplar arası farklılıkları ölçmek için yapılmış testlerde, cinsiyet grupları içerisinde ziyaretçi memnuniyeti sağlama boyutu için erkekler farklılık göstermiştir. Sürdürülebilir

turizm gelişimi hedeflerinde kaliteli bir turistik bölge için ziyaretçi memnuniyeti sağlanması önemlidir. Bu durumda Köyceğiz’de yaşayan ve turizmde çalışan kadınların ziyaretçi memnuniyeti sağlama konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilir Turizm Tutum Anketinde eğitim grupları arasındaki farklılık algılanan sosyal maliyetler alt boyutunda saptanmıştır. Farklılaşmanın ilköğretim grubunda olduğu bilinmektedir. Eğitim seviyesi düşük grubun algılanan sosyal maliyete bakış açısı diğer gruplardan farklılaşmıştır. Gruplar arası başka bir anlamlı fark çalışma durumu değişkeninde bulunmuştur. Bir başka deyişle çalışma şekli gruplarının sürdürülebilir turizme bakış açılarının birbirlerinden farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma şekli değişkeni açısından çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönem planlama, algılanan ekonomik yararlar, ziyaretçi memnuniyet sağlama, toplum katılımını maksimize etme ve toplum merkezli ekonomi alt boyutları farklılık göstermiştir. Çalışma şekilleri grupları içerisinde, algılanan ekonomik yararlar için farklılaşma çalışmayanlar grubunda, toplum katılımını maksimize etme için farklılaşma evden çalışan grubunda, toplum merkezli ekonomi için farklılaşma ise çalışmayanlar grubunda saptanmıştır. Analizler sonucu ortaya çıkan bulgulara göre, çalışmayan insanların doğal olarak ekonomik olarak bir fayda elde edemediği ve kendilerini istihdam dışı gördükleri ortaya çıkmıştır. Bu insanların turizm sektöründe istihdam edilmesi ise ekonomik olarak fayda sağlamaları ile algılanan ekonomik yararlar bakış açıları değiştirilebilir.

SONUÇ

Yoksul yanlı turizmin genel ilkeleri ve stratejileri, sürdürülebilir turizm ilkeleri ve politikaları, yoksul yanlı turizm sürdürülebilir turizm yönetimi modellerinden biri olduğu için büyük ölçüde bağdaşmaktadır. Yoksul yanlı turizmde, bölgede yaşayan yoksul yerel halkın net faydalar elde etmesi amaçlanırken, bir bölgede turizmde sürdürülebilirlik sağlandığında bölgesel kalkınma da sağlanacağı için bu durum yine bölgede yaşayan yoksul halkın yararına olacaktır. Sürdürülebilir turizm sayesinde elde edilecek kazanımlar bölge halkını sadece ekonomik anlamda değil sosyal anlamda da kalkındıracaktır. Bir başka deyişle bir bölgede yoksul yanlı turizm yapıldığı zaman bu sürdürülebilir turizmin gelişmesine ivme kazandıracaktır, sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanması ile de turizm bölge halkına, yoksul-zengin gözetmeden, sosyo-ekonomik faydalar sağlayacaktır. Sürdürülebilir bakış açısının sağlanabilmesi için öncelikle bölgedeki insanların bilinçlendirilmesi, sürdürülebilirliğin geleceği garanti altına almak için çok önemli bir kilometre taşı olduğu algısı insanlara empoze edilmelidir.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü ve Amerikan Devletleri Örgütü tarafından açıklanan sürdürülebilir kalkınma hedeflerindeki her yerdeki yoksulluğu ve açlığı tüm formları ile yok etme, ülkeler içinde ve ülkeler arasındaki eşitsizliği azaltma hedeflerine ve diğer tüm hedeflere ulaşmak için turizmin rolü belirlenmiştir (UNWTO ve OAS, 2018:20-21). Turizm sektörü yarattığı istihdam olanakları sayesinde gelir yaratıcı bir etkiye sahiptir. Turizm aynı zamanda ekonomik entegrasyon ve çeşitlendirme için etkili bir araç olması sebebiyle, turizm sektörünün geliştiği bölgede kentsel dönüşüm ve kırsal kalkınmaya katkı sağlar ki bu da bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasında önemli bir rol oynar.

Turizm sektörü, doğal çevreye diğer sektörlere göre daha bağımlı bir sektördür çünkü doğal kaynak ve güzellikler turizm arzını oluşturan etmenlerden biridir. Bu sebeple turizm sektöründe sürdürülebilirliği sağlamak adına öncelikli olarak çevrenin korunması ve sürdürülebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Çevreyi

korumak ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak adına üretim modelleri ve tüketim alışkanlıklarının da sürdürülebilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik planlarının gerçekleştirilme aşamasında tüm paydaşlar ve yerel halk bu süreçlere katılmalıdır çünkü yoksul insanların turizm kararlarına katılması yoksul yanlı turizmin ilkelerinden biri olduğu gibi, yerel halkın karar süreçlerine katılması da sürdürülebilirliğin plan aşamasının bir gerekliliğidir. Çıkan sonuca göre, Köyceğiz halkı turizmde çevresel sürdürülebilirliğin gerekliliğine inanmaktadır fakat halkın turizm kararlarına katılma konusunda teşvik edilmeleri gerekmektedir. Halkın kararlara katılımının teşviki Köyceğiz’de sürdürülebilir turizmin gelişimi için önemli bir rol oynayacaktır.

Bir turizm bölgesinde alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi ile turizm dört mevsime yayılarak bir mevsime ve bir bölgeye yığılmalar engellenebilir. Bu durum turizm bölgesi üzerindeki tek bir noktada toplanmış baskının dağıtılması, verimliliğin artırılması, çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için bir etken olacaktır. Turizm bölgesi üzerindeki baskıyı dağıtmak iyi bir plan ve uygulama gerektirmektedir. Turizmi geliştirme planları, güncel durumu kontrol altına tutabilmek ve değişikliklere ayak uydurabilmek adına esnek olmalıdır, sürekli güncellenmelidir. Sürdürülebilir gelişme de sadece bugünü değil geleceği de düşünen bir ilerleme biçimi olduğu için turizm sektörü planlamasında gelecek de dikkate alınmalı, turizm sektörü gelecek için planlanmalıdır.

Turizm sektörü geliştiği bölgede istihdam olanakları yaratan bir sektördür. Bir bölgede sürdürülebilir turizmin gelişiminin sağlanması ile verimlilik ve buna bağlı olarak turizmden elde edilen gelirler de artar. Eğer bu gelir artışından yoksullar da faydalaniyorsa o bölgede yoksul yanlı turizm yapıldığı söylenebilir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biri olan yoksulluğu her boyutu ile azaltma hedefinde turizmin rolü ve katkısı da istihdam sağlamasıdır. Çalışanların yerel halk arasından seçilmesi, çalışan olarak dezavantajlı görülerek daha az tercih edilen grupları, özellikle gençleri ve kadınları ekonomik olarak güçlendirir. Dezavantajlı grupların ve

kadınların ekonomik faydalar elde etmesi yoksul yanlı turizmin de gerekliliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir bölgede sürdürülebilir turizmi sağlamada önemli noktalardan biri de ziyaretçi memnuniyetinin sağlanabilmesi için istihdam edilecek personelin eğitilmiş olmasıdır. Turistik ürünlerin kalitesinin yanında hizmetlerinin kalitesinin de artırılması turizmde sürdürülebilir kalkınma için gerekli unsurlardan biridir. Bu çalışma için yapılan ankete katılanların büyük çoğunluğunun doğrudan ya da dolaylı olarak turizm sektöründe çalıştığı göz önüne alınırsa, çalışanların mesleki eğitimi ve kalitesi sürdürülebilir turizmi sağlamada önemli rol oynamaktadır.

Bir bölgede turizmin gelişmesinin bölgeye olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkileri de olabilir. Bu olumsuz etkilere örnek olarak bölgede fiyatların yükselmesi yani enflasyon durumu verilebilir. Bu durumda yerel halkın olumsuz etkilere maruz kalmaması için turizmden elde edilen gelirin eşit bir şekilde tabana yayılması gerekmektedir. Olumlu ve olumsuz etkiler ekonomik olduğu gibi sosyal de olabilir. Sosyal hayata ilişkin ortaya çıkan olumsuz etkiler yine turizmden elde edilen faydaların tabana eşit bir şekilde yayılması ile giderilebilir. Turistik işletmeler, plajlar ve diğer kompleksler sadece turistlere yönelik olarak değil yerel halkın da kullanabileceği şekilde düzenlenmelidir (örneğin fiyatlar bakımından).

Bu çalışma kapsamında incelenen dünyadaki bazı yoksul yanlı turizm uygulamalarından çıkan sonuçlara göre yoksul yanlı turizm stratejileri yoksulluk oranı daha yüksek olan gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere göre daha etkili olmaktadır. Uygulanan yoksul yanlı turizm stratejilerinin turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasında bir adım ve turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasının sürdürülebilir kalkınmaya olan olumlu etkisi düşünülürse, yoksul yanlı turizmin gelişmemiş, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanması daha önemlidir. Turizm sayesinde oluşacak bölgesel gelişme ve kalkınma, yoksul yanlı turizm ve yoksul yanlı turizm stratejilerinin uygulamaya koyulması ile oluşan kümenin kesişim noktasındadır.

Araştırmanın yapıldığı Muğla ilinin Köyceğiz ilçesi ekonomisi büyük oranda tarıma dayalı fakat turizm potansiyeli yüksek bir bölgedir. Bölgede tarımın yanında turizmi de geliştirmek adına sürdürülebilir kalkınma hedefleri turizm yolu ile gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır. Bu sayede hem yerel düzeyde sürdürülebilir kalkınma sağlanabilir hem de sürdürülebilir turizm gelişimi sağlanmış olur. Köyceğiz'deki tarımsal faaliyetlerden elde edilen yerel ürünlerin turistik ürünler olarak pazara sunulması ile sürdürülebilir tarım da teşvik edilmiş olur ki sürdürülebilir tarımın teşvik edilmesi sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biridir. Doğal kaynakları ve güzellikleri ve biyo-çeşitliliği ile potansiyeli olan Köyceğiz'de çevreyi korumak ve çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak çok önemlidir.

Türkiye genelinde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için Türkiye'nin farklı bölgelerinde istihdamın ve kalkınmanın kaynağı olan turizm faaliyetleri arttırılmalı, turizm arzını yaratan ürünlerin sürdürülebilirliğinin arttırılması gerekmektedir. Turizm politika ve planları, geleceği de düşünerek yapılmalı ve bu planlar küresel, politik, ekonomik krizlere göre şekillenebilmelidir. Böylece bu etkenlerin turizm üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirilmesi sağlanabilecektir. Köyceğiz'in cittaslow seçilmesi de, Köyceğiz'de sürdürülebilir turizmin sağlanmasında atılmış önemli adımlardan biridir. Ayrıca Türkiye'de sürdürülebilir turizmin sağlanmasında yaşanan bir zorluk ise Türkiye'ye daha önce gelmemiş turistlere Türkiye'nin reklamının doğru bir şekilde yapılamamasıdır. Bunun yanı sıra daha önce Türkiye'ye gelmiş insanların da memnun ayrılmasını sağlayarak ziyaretçi bağlamında da sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Türkiye'de bölgeler arası eşitsizlikleri gidermek adına GAP örneğine benzer çalışmalar diğer bölgeler için de yapılabilir.

Yoksul yanlı turizm ile sürdürülebilir turizm temelde benzer bir anlayışa sahiptir. Halihazırda yoksul yanlı turizm yaklaşımı sürdürülebilir turizm yönetimi ile ilgili uygulama modellerinden biridir. Hem sürdürülebilir turizm hem yoksul yanlı turizm temelde yoksullara net faydalar sağlamaktadır, fakat yoksul yanlı turizmin geliştirilmesi sürdürülebilir turizme giden bir yol olarak görülmelidir. Bu çalışmanın daha önceki çalışmalardan farkı, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir turizm

yönetiminin modellerinden biri olan yoksul yanlı turizm arasındaki ortak noktaların üstünde durulmasıdır. Ayrıca bu çalışmanın önemi turistik ve ekonomik olarak çok gelişmemiş fakat turizm açısından gelişme potansiyeli olan bölgelerin yoksul yanlı turizm yolu ile bu bölgelerde sürdürülebilir turizmi ve bölgesel kalkınmayı sağlayabilecek stratejileri bir araya getirmiş olmasıdır. Köyceğiz’de turizm sektöründeki paydaşlar çalışmada belirtilmiş olan sürdürülebilir turizm ve yoksul yanlı turizm stratejilerini kendi alanları içinde değerlendirerek uygulamaya koyabilirler. Köyceğiz bölgesinde turizm sektöründeki paydaşlar sürdürülebilirlik ve yoksulluğun azaltılması konusuna yeterli önemi vererek, bölgeye ekonomik olarak katkı sağlama adına politikalar geliştirerek, bu politikaların turizmde ve çevrede sürdürülebilirliği sağlamak adına uygulamaya konulmasını sağlayarak bölgenin sosyo-ekonomik anlamda kalkınmasına katkıda bulunabilirler. Sonraki çalışmalarda Türkiye’nin yoksul yanlı turizm uygulama potansiyelini belirleyecek çalışmalara ağırlık verilebilir. Yapılacak çalışmalar sonucunda ortaya çıkacak bulgular yoksul yanlı turizmin geliştirilmesi ile sürdürülebilir turizmin gelişimine giden yolda bir harita görevi görecektir ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda ise bu stratejiler bölgesel olarak daha da derinleştirilerek tanımlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C., Stockholm Deklarasyonu
http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminci-yuzyilda/insan_cevresi.htm (Çevrimiçi) 20.04.2019.
- Arat, G., Türkeş, M., Saner, E.: 2002 **Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli Uluslararası Sözleşmeler Ön Rapor.**
- Arslan-Ayazlar, R., 2017 Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğinin (Sus-Tas) Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. **Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi.** 14 (2): 80-92.
- Ashley, C., Boyd, C., Goodwin, H.: 2000 **Pro-poor Tourism: Putting Poverty At The Heart of The Tourism**, London: Overseas Development Institute.
- Ashley, C., Goldwin, H., Rose, D.: 2001a **Pro-Poor Tourism Strategies: Expanding Opportunities for the Poor.** London: Overseas Development Institute.
- Ashley, C., Goodwin, H., Roe, D.: 2004 **Pro-poor Tourism Info Sheets**, Pro-poor Tourism Partnership. <http://www.iztg.hr/userfiles/pdf/sustainable/pro-poor-tourism-info-sheets.pdf> (Çevrimiçi) 12.04.2019
- Ashley, C., Goodwin, H., Rose, D.: 2001b **Pro-poor Tourism Strategies: Making Tourism Work For The Poor.** London: Overseas Development Institute.
- Avcıkurt, C., Demirelbulat Güdü, Ö.: 2016 Turist Rehberlerinin Sürdürülebilir Turizme Bakış Açısı. **Journal of Tourism Theory and Research.** 2 (2): 173-191.
- Badulescu, D., Badulescu, A., Bac, D.: 2015 Tourism and Poverty in Developing Countries. The Case of India and Romania. **Journal of Tourism – Studies and Research in Tourism**

- Bayram, A.T.: 2016 Sürdürülebilirlik ve Turizm. A. Yaylı (ed.), Ö. Sürücü (ed.). **Özel İlgi Turizmi** içinde (1-18). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Birleşmiş Milletler: 1995 **Nüfus ve Kalkınma Konferansı: Kahire Eylem Planı**'ndan aktaran Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. 0 (50): 1011-1028.
- Biswas, M. R. & Biswas, A. K.: 1984 Complementarity between Environmental and Development Processes. Environmental Conservation, 11(1), 35-44'ten aktaran Şen, H., Kaya, A., Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif. **Ekonomik Yaklaşım**. 29 (107): 4.
- BM Enformasyon Merkezi <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/surdurulebilir-kalkinma-zirvesi-dunyamiz-icin-insanlari-ve-gezegenimizi-donusturuyoruz-25-27-eylul-2015/#.XMsc2dMzbOS> (Çevrimiçi) 02.05.2019.
- Bozkurt, A.: 2015 Sustainable Tourism: An Environmental Approach. M.S. Dinu (ed.), N. Hacıoğlu (ed.), C. Avcıkurt (ed.), R. Efe (ed.), A. Soykan (ed.), **Tourism, Environment and Sustainability** içinde (9-23). Sofya: St. Kliment Ohridski Üniversitesi.
- Bozlağan, R.: 2005 Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**. 0 (50): 1011-1028.
- Butler, R., Curran, R., O'Gorman, K.D.: 2013 Pro-Poor Tourism in a First World Urban Settings: Case Study of Glasgow Govan. **International Journal of Tourism Research**. 15:443-457.
- Büyüköztürk, Ş.: 2012 **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum**. Ankara: Pegem Akademi.
- Choi, H.-S. C., Sırakaya-Türk, E.: 2005 Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: Development of sustainable tourism attitude scale. **Journal of Travel Research**, (43): 380-394. DOI: 10.1177/0047287505274651.
- Chok, S., Machbet, J., Warren, C.: 2007 Tourism as a Tool for Poverty Alleviation: A Critical Analysis of Pro-Poor Tourism and Implications for Sustainability, **Current Issues in Tourism**, 10 (2-3):144-165'den aktaran Sarıkamış, M., Bahar, O. (2013). Turizm, Yoksulluk ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları. Ankara: Detay Yayınları
- Cittaslow Türkiye <https://cittaslowturkiye.org/yeni-uyelerimiz-koycegiz-mugla-ve->

- [ahlat-bitlis/](#) (Çevrimiçi) 21.04.2019.
- Cittaslow Türkiye <https://cittaslowturkiye.org/#cittaslow> (Çevrimiçi) 05.05.2019
- Coccossis, H.: 1996 Tourism and Sustainability: Perspectives and Implications. G.K. Priestley, J.A. Edwards, H. Coccossis (Ed.), Sustainable Tourism? European Experiences içinde (1-21), UK: Cab International'den aktaran Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). **Turizm ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım, E.: 2015 **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Croes, R. ve Venegas, M.: 2008 Cointegration and Cuality between Tourism and Poverty Reduction, **Journal of Tourism Research**, 47 (1): 94-103.
- Çalıkoğlu, M.: 2001 Sürdürülebilir Turizm'den aktaran Gündüz, C., (2016). Sürdürülebilirliğin Boyutları (Çevresel, Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Boyutlar). H. Çeken (ed.), **Sürdürülebilir Turizmin İlke, Amaç ve Hedefleri** içinde (103-115), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Demir, C. ve Çevirgen, A.: 2006 **Turizm ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demircan, Ş., :2016 Sürdürülebilirliğin Boyutları (Çevresel, Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Boyutlar). H. Çeken (ed.), **Sürdürülebilir Turizm Temel Kavramlar ve İlkeler** içinde (11-26), Ankara: Detay Yayıncılık.
- DPT: 1963 **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Birinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1963-1967%E2%80%8B.pdf> 05.05.2019.
- DPT: 1968 **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C4%B0kinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1968-1972%E2%80%8B.pdf> 05.05.2019.
- DPT: 1973 **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1973-1977%E2%80%8B.pdf> 05.05.2019.

- DPT: 1979 **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı.** <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/D%C3%B6rd%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1979-1983%E2%80%8B.pdf> 05.05.2019.
- DPT: 1985 **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.** <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf> 05.05.2019.
- DPT: 1990 **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı.** <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Alt%C4%B1nc%C4%B1-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1990-1994%E2%80%8B.pdf> 05.05.2019.
- DPT: 1996 **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.** <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf> 05.05.2019.
- DPT: 2001 **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.** <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Sekizinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2001-2005.pdf> 05.05.2019.
- DPT: 2007 **Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı.** <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf> 05.05.2019.
- Eser, S., Dalgın T., Çeken, H.: 2012 **Sürdürülebilir Kültür Turizmi: Efes Örneği. Ege Coğrafya Dergisi**, 19(2): 27-34.
- Goodman, A., Johnson, P., Webb, S.:1997 **Inequality in the UK, Oxford University Press, Oxford'dan akıran TÜSİAD, (2000). Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma. İstanbul:98**
- Gündüz, C.: 2016 **Sürdürülebilirliğin Boyutları (Çevresel, Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Boyutlar). H. Çeken (ed.), Sürdürülebilir Turizmin İlke, Amaç ve Hedefleri içinde (103-115),**

Ankara: Detay Yayıncılık

Gürbüz, A.: 2002

Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma,
Teknoloji 5 (1-2): 49-59

Hair, J. F., Black, W.
C., Babin, B. J. ve
Anderson, R. E.: 2014

Multivariate Data Analysis, Seventh Edition, England:
Pearson New International Edition.

Hair, J.F., Anderson
R.E., Tatham, R.L,
Black, W.C.: 1998

Multivariate Data Analysis, New Jersey: Prentice Hall'den
aktaran Kalaycı, Ş. (2010). **SPSS Uygulamalı Çok
Değişkenli İstatistik Teknikleri**. Ankara: Asil Yayın
Dağıtım.

Harris, J.: 2000

Basic Principles of Sustainable Development. Global
Development and Environment Institute Working Paper.
(00):04.

Harrison, D.: 2008

Pro-poor Tourism: A Critique. **Third World Quarterly**, 29 (5):
851-868.

Holmberg, J. ve
Sandbrook, R.: 1992

Sustainable Development: What Is to Be Done? Making
Development Sustainable: Redefining Institutions, Policy,
and Economics. (Ed. J. Holmberg). International Institute
for Environment and Development, p. 19-38, Island Press,
Washington, D. C.'den aktaran Harris, J. (2000). **Basic
Principles of Sustainable Development**. Global
Development and Environment Institute Working Paper.
(00):04.

Kakwani, N.,
Khandker, S., Son,
H.H.: 2004

**Pro-Poor Growth: Concepts and Measurement With
Country Case Studies**, Brasil: United Nations
Development Programme International Poverty Centre.

Kakwani, N., Perina,
E.M.: 2000

What Is Pro-poor Growth? , **Asian Development Review**, 18
(1): 1-22.

Kalaycı, Ş.: 2010

SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri.
Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Karacaer, S.S., Sert,
A.N., Öztürk, Y.: 2017

Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme.
Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 1 (3): 31-40.

Kavas, K., Sezer, S.:
2002

Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin
Ardından. **Türk İdare Dergisi**, 74 (437), 1-25.

- Kozak, N., Akoğlan, M., Kozak, M.: 1997 **Genel Turizm**. Ankara: Anatolia Yayınları'ndan aktaran Gürbüz, A. (2002). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma, Teknoloji 5 (1-2): 53-54.
- Küçükaslan, N.: 2007 **Özel İlgi Turizmi**. Ankara: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Liu, Z.: 2003 Sustainable Tourism Development A Critique. **Journal of Sustainable Tourism** 11(6): 459-475
- Ludi, E., Bird, K.: 2008 **Supporting Pro-Poor Growth Processes: Implications for Donors**, Briefing Paper: 34. London: Overseas Development Institute.
- Malhotra, N.: 1996 Marketing Research – An Applied Orientation, Second Edition, Prentice Hall International'dan aktaran Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım, E. (2015). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- OECD: 2018 **OECD Tourism Trends and Policies 2018**, Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/tour-2018-en>
- Roe, D.: 2001 **Pro Poor Tourism: Harnessing the World's Largest Industry for the World's Poor**. London: International Institute for Environment and Development.
- Sarıkamış, M., Bahar, O.: 2013 **Turizm, Yoksulluk ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları**. Ankara: Detay Yayınları.
- Sharma, S.: 1996 **Applied Multivariate Techniques**. New York: John Wiley&Sons Inc.
- Sırakaya-Türk, E., Ekinci, Y., Kaya, A.G.: 2008 An Examination of the Validity of SUS-TAS in Cross-Cultures. **Journal of Tourism Research**. (46): 414-421, DOI: 10.1177/0047287507308328.
- Şanlıöz-Özgen, H.K.: 2016 **Sürdürülebilir Turizm Modelleri**. N. Koçak (ed.). Sürdürülebilir Turizm Yönetimi İçinde (173-217). Ankara: Detay Yayıncılık.

- Şanlıöz-Özgen, H.K., Dilek, S.E., Türksoy S.S., Kaygalak-Çelebi, S.: 2016 **Sürdürülebilir Turizm**. N. Koçak (ed.). Sürdürülebilir Turizm Yönetimi içinde (27-105). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şen, H., Kaya, A., Alpaslan, B.: 2018 **Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif. Ekonomik Yaklaşım**. 29 (107): 1-47, DOI: 10.5455/ey.39101.
- T.C. Dış İşleri Bakanlığı **Sürdürülebilir kalkınma** <http://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa> (Çevrimiçi) 20.04.2019.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı: 2013 **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**. Ankara. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf> 05.05.2019.
- T.C. Köyceğiz Belediyesi <http://koycegiz.bel.tr/ilc/koycegiz.html> (Çevrimiçi) Erişim Tarihi: 21.04.2019 .
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: 2007 **Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013**. Ankara.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: 2015 **2015-2019 Dönemi Stratejik Planı**. <http://sgb.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/39219,stratejik-plan-2015-2019v3pdf.pdf?0> (Çevrimiçi) 05.05.2019.
- T.C. Muğla Belediyesi <https://www.mugla.bel.tr/sayfa/koycegiz-hakkinda> (Çevrimiçi) 21.04.2019.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı <http://www.gap.gov.tr/gap-bolgesi-turizm-master-plani-sayfa-30.html> (Çevrimiçi) 01.05.2019.
- Toprak, L., Abedtalas, M., Akyol, Ş.: 2018 **Pro Poor Tourism in Mardin. International Journal of Communication Research**. 8 (2):122-125.
- Tuna, M.: 2012 **Turizm Sosyolojisinin Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Genel Çerçevesi**. M. Tuna (Ed.), **Turizm Sosyolojisi** içinde (s. 2-20). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

- Yoksulluk Çalışması 2015.**
TÜİK: 2016 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21867>
(Erişim Tarihi: 12.04.2018).
- Turizm İstatistikleri, IV.Çeyrek: Ekim-Aralık ve Yıllık, 2017.** <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=27612> (Erişim Tarihi: 14.04.2019).
- TÜROB: <http://www.turob.com/tr/istatistikler/tuik-turizm-istatistikleri-icerekokak-mart-2019> (Çevrimiçi) 05.05.2019.
- TÜRSAB: <https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri>(Çevrimiçi) 05.05.2019.
- TÜSİAD: **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma.** İstanbul.
- TÜSİAD: 2012 **Sürdürülebilir Turizm.** İstanbul:Sis Matbaacılık. ISBN: 978-9944-405-85-0.
- UNDP Türkiye: <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/projects/future-is-in-tourism/> (Çevrimiçi) Erişim Tarihi: 05.05.2019.
- UNDP ve OPHI: 2018 **2018 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) Sonuçları.** http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/2018-kuresel-cok-boyutlu-yoksulluk-endeksi--cbye--sonuclar.html 11.04.2019.
- UNEP ve ICLEI: 2003 **Tourism and Local Agenda 21 The Role of Local Authorities in Sustainable Tourism.** United Nations Publications. ISBN: 92-807-2267-0.
- UNEP ve UNWTO: 2005 **Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers.** Madrid: UNWTO, Paris: UNEP.
- Unesco: **The Rio Declaration on Environment and Development** http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF (Çevrimiçi) 20.04.2019
- United Nations: 1987 **Our Common Future.** <https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un--milestones-in-sustainable-development/1987--brundtland-report.html>
- United Nations: 1992 **Agenda 2. Rio de Janerio:** United Nations Conference on Environment and Development.
- United Nations: 2000 **The Millenium Development Goals.** New York. [https://www.un.org/en/mdg/summit2010/pdf/List%20of%](https://www.un.org/en/mdg/summit2010/pdf/List%20of%20)

[20MDGs%20English.pdf.](#)

- United Nations: 2012a **Secretary-General's High-level Panel on Global Sustainability. Resilient People, Resilient Planet: A future worth choosing.** New York: United Nations.
- United Nations: 2012b **The Future We Want.**<https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1298>
- United Nations: 2015 **The Millennium Development Goals Report 2015.** New York.
- United Nations: 2017 **UNDP Strategic Plan, 2018-2021.** New York.
- United Nations: 2018 **The Sustainable Development Goals Report 2018.** New York
- United Nations: 2019 **The Sustainable Development Goals Report 2019.** New York
- UNWTO ve OAS: 2018 **Tourism and the Sustainable Development Goals-Good Practices in Americas.** Madrid.
- Ünlüönen, K., Şahin, S.Z.: 2011 Turizmde İstihdam. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 10 (37): 1-25. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/70287> (Erişim Tarihi: 14.04.2019).
- White Paper on International Development: 1997 **Eliminating World Poverty: A Challenge for the 21st Century.** <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20050404190659/http://www.dfid.gov.uk/Pubs/files/whitepaper1997.pdf> (Erişim Tarihi: 13.04.2019).
- White, H.:1999 **Global Poverty Reduction:Are We Heading in The Right Direction?**, Journal of International Development J. Int. Dev. 11(503), 519'den aktaran Yıldız, F. (2009). Yoksul Yanlı Büyüme: 2003-2005 Türkiye İncelemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü: 46.
- World Tourism & Travel Council: 2019 **Travel &Tourism Economic Impact 2019 World.** London.
- World Tourism Organization: 2013 **Sustainable Tourism for Development Guidebook.** Spain: UNWTO.

World Tourism **UNWTO Tourism Highlights, 2018 Edition**, UNWTO,
Organization: 2018 Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284419876>.

Yıldız, F. (2009). **Yoksul Yanlı Büyüme: 2003-2005 Türkiye İncelemesi.**
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik
Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

Ek 1. Anket Bilgilendirme Formu

Yoksul Yanlısı Turizmin (Pro Poor Tourism) Sürdürülebilir Turizm ve Kalkınma Üzerindeki Etkisi

Sayın katılımcı, öncelikle ankete katıldığınız için teşekkür ederiz.

Bu anket formu İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Bilgenaz Akbaş'ın tez çalışması için kullanılacaktır. Anketin amacı Köyceğiz'de yapılan turizm faaliyetlerinin bölgeye olan ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerini ölçmektir. Anket formunu doldurmak, tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Anketlerde, sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından değerlendirilecektir; elde edilecek bilgiler ilgili tezde kullanılacaktır.

Ek 2. Demografik Bilgiler Anketi

CİNSİYET						
Kadın ☐			Erkek ☐			
YAŞ						
20 ve Altı ☐	21-30 ☐	31-40 ☐	41-50 ☐	50 ve Üzeri		
EĞİTİM						
İlköğretim ☐	Lise ☐	Ön Lisans ☐	Lisans ☐	Lisansüstü ☐		
MESLEK						
LÜTFEN BELİRTİNİZ:						
BÖLGEDEKİ İKAMET SÜRESİ						
1 Yıldan Az ☐	1-3 Yıl ☐	4-6 Yıl ☐	7-9 Yıl ☐	10-15 Yıl ☐	16 Yıldan Fazla ☐	
ÇALIŞMA ŞEKLİ						
Yarı Zamanlı ☐	Tam Zamanlı ☐	Evden Çalışan ☐	Öğrenci ☐	Emekli ☐	Çalışmıyor ☐	
GELİR DURUMU (Aylık)						
1000 TL ve Altı ☐	1001-2000 TL ☐	2001-3000 TL ☐	3001 – 4000 TL ☐	4001- 5000 TL ☐	5001 TL ve Üzeri ☐	Belirtmek İstemiyorum ☐

Ek 3. Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeği

Kaynak: Arslan-Ayazlar, R., Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğinin (Sus-Tas) Geçerlilik ve

Lütfen soruları tam olarak okuduktan sonra her bir ifade için size en uygun olan tek şıkkı işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	1	2	3	4	5
Doğanın çeşitliliğine değer verilmeli ve doğa korunmalıdır.					
Turizm çevreyi korumalıdır.					
Uygun turistik gelişim her zaman doğal habitatı korumalıdır.					
Toplum çevresi şu anda ve gelecekte de korunmalıdır.					
Turizmde söz sahibi olanlar çevresel koruma için çabalarını artırmalıdır.					
Turizm geliştirme planları sürekli bir şekilde güncellenmelidir.					
Turizm endüstrisi gelecek için planlanmalıdır.					
Turizmin yerel halkın ekonomik durumu için faydalı olduğuna inanıyorum.					
Turizm, yerel ürünler için yeni pazarlar oluşturur.					
Turistik işletmeler ziyaretçilerin memnuniyetinde sorumluluk almalıdır.					
Turizm endüstrisi ziyaretçilerine iyi kalitede turistik deneyimler sunmalıdır.					
Ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak turistik işletmelerin sorumluluğundadır.					
Bireylerin özgeçmişlerine bakılmaksızın toplumdaki herkes turizm kararlarına dahil edilmelidir.					
Turizmi geliştirme yönetimine toplumdaki tüm bireyler tarafından tam katılımın sağlanması gerekmektedir.					
Turizmin gelişmesiyle yaşadığım yer aşırı kalabalıklaştı.					
Yaşadığım yerdeki boş zaman kaynakları (etkinlikleri) turistler tarafından aşırı kullanılmaktadır.					
Turistik işletmelerde çalışanların en az yarısı bölgedeki toplumdan sağlanmalıdır.					
Bölgede yaşayanlar turizmin faydalarından eşit şekilde yararlanmalıdır.					

Kaynak: Arslan-Ayazlar, R., Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğinin (Sus-Tas) Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi. 14(2): 86